

HOGER INSTITUUT VOOR OPVOEDKUNDE BRUSSEL

Dienstencentrum Ellips

Gentsesteenweg 1050

1082 Brussel

ACADEMIEJAAR 2017-2018

De vervrouwelijking van het onderwijs

Promotor: Dhr. H. De Saedeleer

Eindwerk voorgedragen door
Guy Manders
voor het bekomen van het diploma
Hoger Opvoedkundige Studies

HOGER INSTITUUT VOOR OPVOEDKUNDE BRUSSEL

Dienstencentrum Ellips

Gentsesteenweg 1050

1082 Brussel

ACADEMIEJAAR 2017-2018

De vervrouwelijking van het onderwijs

Promotor: Dhr. H. De Saedeleer

Eindwerk voorgedragen door
Guy Manders
voor het bekomen van het diploma
Hoger Opvoedkundige Studies

Woord vooraf

'Het zit erop!', is wat velen zullen of zouden denken. De drie jaren aan het HIVO-Brussel zitten er inderdaad bijna op met het concluderen van dit eindwerk, maar het onderwerp van dit eindwerk zal nog lang (zo niet altijd) een actueel onderwerp blijven. Voor mezelf was dit eindwerk een zeer intensief werk: doelen vooropstellen, plannen en consequent opvolgen, opzoekwerk, neerschrijven, controleren, herwerken, enzovoort. Maar om dit alles te realiseren, is er ondersteuning nodig geweest, zowel inhoudelijke als mentale.

Allereerst wil ik mijn partner en familie bedanken voor hun geduld en steun. Zij hebben veel in hun planning moeten aanpassen aan mij en ik ben hen hiervoor zeer dankbaar dat zij dit ook effectief hebben willen doen drie jaar lang. Ook ben ik mijn ouders dankbaar voor de financiële steun die zij mij leverden om deze cursus te kunnen volgen.

Verder wil ik een zeer speciaal iemand bedanken die helaas niet meer tussen ons is, mijn oom Theo Manders. Hij is altijd al een voorbeeld, vooral op professioneel vlak, voor mij geweest. Hij is één van de voornaamste redenen waarom ik het onderwijs ben ingestapt maar een van twee hoofdredenen voor het volgen van de DHOS-opleiding aan het HIVO te Brussel.

Ik richt ook een woord van dank aan al mijn medestudenten en docenten aan het HIVO te Brussel. Drie jaar lang heb ik met hen mogen denken, werken, plezier hebben, groeien in onze persoonsontwikkeling Ze zorgden ervoor dat de voorbije drie jaren voorbijvlogen en de verplaatsingen naar en van Brussel minder zwaar leken.

Ook mijn collega's en alle deelnemers aan mijn bevestigingen verdienen een woord van dank. Zonder hen was er geen deel 2 en dus geen concreet materiaal om de brok theorie te kunnen bevestigen of weerleggen.

Ten slotte nog een speciaal woord van dank aan mevrouw Thiels en meneer De Saedeleer. Mevrouw Thiels vond de tijd om mij nog te assisteren in mijn werk/groei en dit terwijl ze niet mijn promotor is en hoogst waarschijnlijk al zoveel hulpvragen krijgt, chapeau! Meneer De Saedeleer wil ik ook zeer intens bedanken voor zijn goede opvolging van dit eindwerk, zelfs als het een keer tegenzat (dan verwijs ik naar mijn werkstuk van het 2de jaar) wist hij het positieve te onderstrepen waardoor ik kleine succeservaringen kreeg en dus de motivatie vond om door te zetten. Ook waardeer ik enorm onze gezamenlijke passie voor geschiedenis, die doorheen hoofdstuk 1 ook tot uiting komt.

Kortom een grote dank je wel aan iedereen die heeft bijgedragen aan dit werk, alleen zou ik dit niet kunnen gedaan hebben.

'Wil je snel gaan, ga alleen, wil je ver komen, ga samen.' (Keniaans gezegde)

Inhoudsopgave

Woord vooraf	4
Inhoudsopgave	5
Inleiding	7
Deel I Theoretische basis	8
1 Geschiedenis	9
1.1 Genderbalans in het onderwijs sedert de Belgische revolutie	9
1.1.1 19 ^{de} eeuw	9
1.1.2 20 ^{ste} eeuw	13
1.2 Oorzaken en gevolgen	18
1.2.1 19 ^{de} eeuw	18
1.2.2 20 ^{ste} eeuw	21
2 Huidige stand van zaken	25
2.1 Feminisering van het onderwijs in de 21 ^{ste} eeuw	25
2.1.1 Het onderwijzend personeel.....	25
2.1.2 Het bestuurspersoneel.....	32
2.1.3 Het aantal unieke studenten in de lerarenopleidingen van Vlaanderen	40
2.2 Oorzaken en gevolgen	49
2.2.1 Het basis- en secundair onderwijs	50
2.2.2 De lerarenopleiding.....	54
2.2.3 Het werkveld	58
2.2.4 De maatschappij.....	59
2.2.5 De gevolgen van de feminisering voor de leerlingen	64
2.3 Basiscompetenties leerkrachten.....	66
3 Ondernemingen	67
3.1 Lerarenopleidingen	67
3.2 Basis-, secundair onderwijs en de maatschappij	68
3.3 De wetgeving.....	69
3.4 Gedeeltelijk gescheiden onderwijs	70
3.5 Besluit.....	72
Deel II Praktische verwerking	74
1 Basis- en secundair onderwijs	75
1.1 Cognitieve prestaties	75
1.1.1 Een zesde leerjaar	75
1.1.2 Een derde leerjaar.....	76
1.2 Sociaal-emotionele vaardigheden	77
1.2.1 Een tweede leerjaar	77

1.2.2	Een derde leerjaar.....	80
1.2.3	Een vijfde leerjaar	82
1.2.4	Een tweede middelbaar: ASO	84
1.2.5	Een tweede middelbaar: TSO.....	86
2	Studenten lerarenopleiding.....	89
2.1	Enquête	89
2.2	Denkgroep.....	94
3	Het werkveld	95
	Algemeen besluit.....	97
Deel III	Verwijzingen en bijlagen	100
	Eindnoten	101
	Bibliografie	103
Bijlagen	107
Bijlage 1:	rapport zesde leerjaar.....	107
Bijlage 2:	rapporten derde leerjaar	108
Bijlage 3:	enquête tweede en derde leerjaar	110
Bijlage 4:	enquête vijfde leerjaar.....	112
Bijlage 5:	enquête tweede middelbaar (vroegere) ASO.....	113
Bijlage 6:	enquête tweede middelbaar (vroegere) TSO	114
Bijlage 7:	enquête lerarenopleiding	115
Bijlage 8:	enquête werkveld	118

Inleiding

Je hoort het in alle scholen, vooral in de basisscholen, je hoort het bij de ouders, je hoort het in de regering... Overall hoor je de vraag 'Waar zijn de mannen in het onderwijs gebleven?' In de lerarenopleidingen en in het werkveld neemt het aantal vrouwen verhoudingsgewijs toe en dit op elk niveau. Stromen er meer vrouwen in of stromen er meer mannen uit, misschien wel een combinatie van beiden? Vooral de media berichten graag over dit fenomeen met allerhande absolute aantallen, verhoudingen, procenten, etc. Allereerst is er de vraag of er wel degelijk een feminisering plaats vindt in het onderwijs en binnen welk perspectief we dit kunnen plaatsen? Is het op alle niveaus zo verregaand als de media beweren? Als jonge, mannelijke leerkracht kom ik in veel (basis)scholen terecht. Scholen waar geen mannen meer zijn (op de turnleerkracht na) en scholen waar er toch nog een handvol zijn. Puur op buikgevoel zou ik zeggen dat de berichtgevingen (met al haar cijfers) er niet ver naast zitten.

Er is ook veel onderzoek naar de effecten gedaan. Sommigen vrezen dat het ontvallen van de mannelijke leerkrachten stereotypering en de vervrouwelijking in de hand werken. Jongens die rolmodellen missen en eventueel slechter zouden presteren. Bij het lezen van de werken voor mijn geannoteerde bibliografie bleek echter dat de feminisering van het onderwijs geen enkel nadelig effect heeft op de prestaties of het welbevinden van de leerlingen. Of dit daadwerkelijk ook zo is zal dit werk moeten uitwijzen.

Overall waar ik kom i.v.m. onderwijs (bijscholingen, scholen, cursussen zoals de DOS-opleiding ...) zie ik een vertegenwoordiging die grotendeels uit vrouwen bestaat. Persoonlijk kan ik hier goed mee om, maar moesten er meer mannen in het team komen dan zou dat tof zijn. Je kan de vraag dan ook stellen of er een effect is op het welbevinden en het presteren van de leerkrachten zelf (zowel mannelijke als vrouwelijke) door deze feminisering.

Heel wat vragen waar geen duidelijke, pasklare antwoorden op te vinden of te geven zijn. Toch probeert dit werkstuk, opgedeeld in twee delen: een theoretisch en een praktisch deel, meer inzicht in de toestand te geven. Om te beginnen ben ik in het verleden gaan graven. Vaak, zo niet altijd, geeft het verleden ons inzicht in het ontstaan van de situatie van nu. In hoofdstuk 1 wordt de evolutie van het onderwijs in Vlaanderen, vanaf 1831, bekeken op gebied van gender bij het onderwijzend personeel. Hoe was de man-vrouwverdeling in de voorbije twee eeuwen, welke oorzaken en gevolgen had dit?

Na het verleden komt het heden, hoe is de toestand tegenwoordig? Is er sprake van een feminisering en zo ja, in welke mate? De juiste aantallen proberen weergeven en dit op elk niveau van onderwijs. Ook de lerarenopleidingen neem ik onder de loep. Indien er sprake is van een feminisering, heeft dit dan ook daadwerkelijk geen gevolgen voor de leerlingen? Ook hierop zoek ik naar een antwoord.

Als laatste van het theoretische onderdeel bekijken we de mogelijke initiatieven vanuit verschillende instanties om meer mannen warm te maken voor het onderwijs.

Tot slot het tweede, praktische gedeelte, bestaat vooral uit bevragingen. In dit deel zoek ik naar bewijsmateriaal om wat ik in deel 1 geschreven heb te bewijzen of juist te weerleggen.

DEEL I
Theoretische basis

1 Geschiedenis

1.1 Genderbalans in het onderwijs sedert de Belgische revolutie

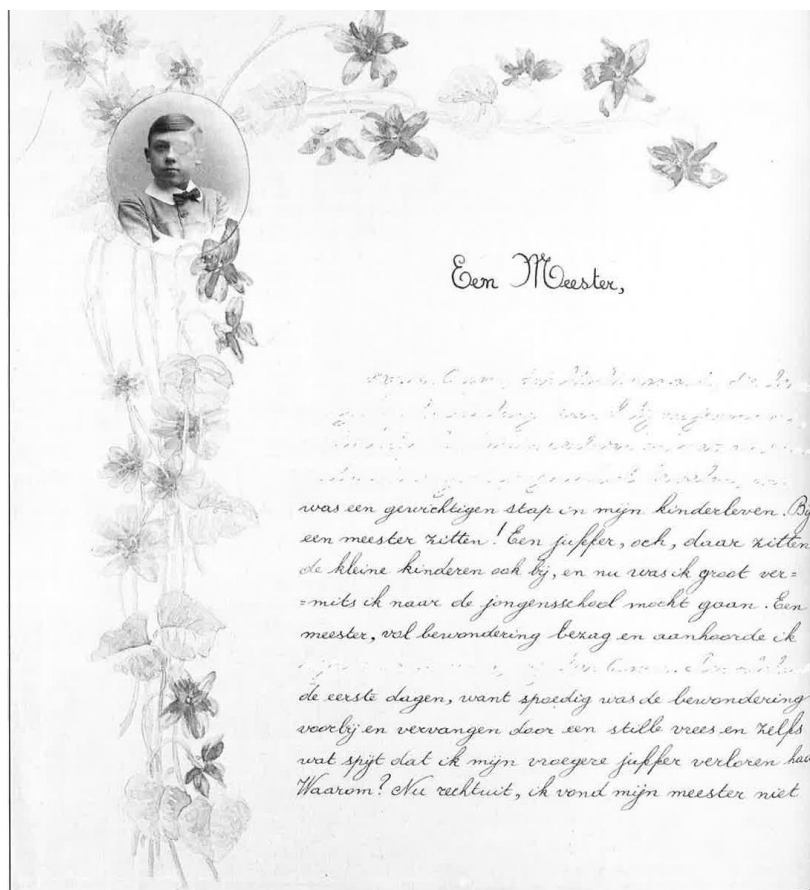
Veel mensen zeggen dat het onderwijs vervrouwelijkt is, maar is dit ook werkelijk zo? Hebben wij een goed zicht op hoe het onderwijzend personeel vroeger was samengesteld en hoe dit kwam? Dit eerste hoofdstuk gaat dieper in op het verleden om een beeld te vormen op de genderbalans in de 19de en 20ste eeuw, specifiek vanaf de Belgische revolutie. Hoe deze situaties tot stand kwamen wordt naderhand besproken.

Het spreekt voor zich dat hoofdstuk 1 niet en nooit volledig zal ingevuld kunnen worden om verschillende redenen. Ten eerste ontbreekt het aan materiaal, studies en onderzoeken en ten tweede zijn er zoveel factoren die invloed hebben op de fluctuaties van de man-vrouw verhouding in het onderwijs. Al hetgeen je leest moet je in context plaatsen, rekening houden met bijvoorbeeld de economie, cultuurgebonden normen en waarden, godsdienst, heersende rolpatronen, oorlogen, wetgeving... en nog zoveel meer.

1.1.1 19de eeuw

In dit hoofdstuk beperken we de materie tot het onderwijs van eigen bodem, dat van België en later Vlaanderen. Daarvoor gaan we 188 jaar terug in de tijd, helemaal tot in 1830 toen de Belgische revolutie plaatsvond. Het beeld dat we hebben van de leerkracht zit waarschijnlijk vol met stereotiepe beelden, nochtans is er niet zoveel materiaal/onderzoek gedaan naar zijn sociale afkomst, positie en rol in de samenleving, politiek gedrag ... om deze beelden te kunnen bevestigen of ontkennen. De publicaties die er zijn gaan bijna uitsluitend over de onderwijzer, de onderwijzeressen worden helaas weinig vermeld. De vrouwelijke onderwijzers uit deze eeuw verdienen echter aandacht, want ze waren met velen.

Beginnen doen we met onderstaande prent. De tekst is overgetypt onder de prent indien deze niet goed leesbaar zou zijn.

Een meester,

Meester Boone, dat klinkt zoo oud die benaming ken ik reeds lang. Toen ik bij zes jaren was, mocht ik den kindertuin verlaten en met den ransel op den rug de jongensschool bezoeken, dat was een gewichtigen stap in mijn kinderleven. Bij een meester zitten! Een juffer, och, daar zitten de kleine kinderen ook bij, en nu was ik groot vermits ik naar de jongensschool mocht gaan. Een meester, vol bewondering bezag en aanhoorde ik mijn eersten meester, Mijnheer Boone. Dit althans de eerste dagen, want spoedig was de bewondering voorbij en vervangen door een stille vrees en zelfs wat spijt dat ik mijn vroegere juffer verloren had. Waarom? Nu rechtuit, ik vond mijn meester niet

Deze anekdote doet ons vermoeden dat vroeger ook al geen mannelijke leerkrachten aanwezig waren in het kleuteronderwijs. Ook vandaag bestaat dit onderdeel van het onderwijs bijna puur uit vrouwen (zoals later in dit werkstuk met cijfers bevestigd zal worden). De schrijver van deze anekdote denkt ook dat kleine kinderen bij de juffen horen en grotere bij een meester. Komt dit van de zorgfactor die vrouwen meer neigen te hebben dan mannen? Tot slot merken we dat hij toch spijt heeft dat hij niet bij de juf meer zit, de meester blijkt immers een streng iemand te zijn...

Meester of juf, de leerkrachten hadden het niet makkelijk gedurende een grote periode van de 19de en 20ste eeuw. Dat bewijzen volgende anekdoten¹:

“Hoe lang zal men den eerbiedwaardigen opleider der jeugd nog SLECHTER dan een zakkendrager behandelen?”

“Indien men de waarde des onderwijzers voelde dan zou men hem niet SLECHTER bezoldigen dan eenen knecht in de stad.”

Dit zijn slechts 2 uitlatingen uit onze gebieden geschreven omstreeks 1860. Het geeft ons al een idee over de toestand van het onderwijzend personeel in de 19de eeuw (weliswaar vanuit hun eigen perspectief).

We gaan uiteraard kijken naar de leerkracht zelf en zijn/haar gender, maar om de beslissing om leerkracht te worden beter te kunnen begrijpen moeten we steeds naar de context kijken.

Vroeger stond de leerkracht hoog in aanzien

Vandaag hoort bij onze context dat veel leerkrachten zich ondergewaardeerd voelen. Men heeft het beeld dat leerkrachten niet meer het van het zijn, iets wat ze vroeger wel waren. Persoonlijk denk ik dan aan mijn grootoom, Mathieu Manders (geboren op 21-08-1914, overleden op 31-03-1996), leraar in de bescheiden basisschool van Smeermaas, tegenwoordig Aan de Basis. Hij was ereschoolhoofd en de mensen in de omgeving praten nog steeds over hem als de man van Smeermaas: hij schreef en verstuurde destijds voor iedereen brieven.

Vroeger was de onderwijzer één van de drie dorpsnotabelen naast de dokter en de notaris en de pastoor. Nu tegenwoordig is een onderwijzer een gewone mens, evenveel waard als die metselaar, of die elektriker of die geneesheer.¹

Toegegeven dit beeld had ik ook aan het begin van de lerarenopleiding, maar het is niet meer dan een mythe. Uiteraard was de leerkracht één van de personen in het dorp die schriftgeleerdheid bezat, maar ze hadden niet altijd een diploma. Heel wat leerkrachten stonden zonder diploma voor een klas tijdens de 19de eeuw. Het aanzien van de leerkracht steeg pas toen het algemeen stemrecht werd ingevoerd (1919) waarvoor de mensen geletterd moesten zijn. In de 19de eeuw was het beroep veel minder aantrekkelijk:

In de negentiende eeuw verdient de leraar te weinig om te leven en te veel om dood te gaan.» Daarom heeft de schoolmeester vaak nog andere jobs. Hij is ook koster, doodgraver, herbergier, schoenmaker, landbouwer of metser.²

Professor Frank Simon, Universiteit Gent, toont hier aan dat de leerkrachten in de 19de eeuw het niet makkelijk hadden. Het lerarenberoep bleef een deeltijdse job tot de invoering van de wet op leerplicht in 1914. Nadien kom men pas echt leven van het lerarenberoep alleen.

Onderwijzer versus onderwijzeres

In de 19de eeuw waren er veel verschillen op te merken tussen de mannelijke en vrouwelijke leerkrachten. Het verschil tussen de hulponderwijzer en de hulonderwijzeres bespreken we hier niet omdat deze naar analogie zijn tussen de onderwijzer en de onderwijzers.

Tot grofweg 1817 waren er geen opleidingen voor onderwijzers. Willem I richtte toen de rijkskweekschool op in Lier. Tussen 1836 en 1842 kwamen zeven bisschoppelijke jongensnormaalscholen tot stand. Later volgden nog twee rijksnormaalscholen... ook voor jongens.

“In mijn schoolgebied sukkelen nog een dozijn onderwijzers alleen voort met 150, in den winter zelfs met 200 kinders; is dit niet boven de krachten van den mensch?”

Deze scholen leverden veel te weinig leerkrachten af, gemiddeld waren er tachtig leerlingen per leerkracht in 1851. In 1871 was dit nog ‘maar’ zestig leerlingen per leerkracht. Veel mannelijke leerkrachten stapten ook uit het beroep vanwege de lage bezoldiging.

Tot de jaren 1870 was het merendeel van de leerkrachten ongediplomeerd en het gros van de ongediplomeerde leerkrachten bestond uit vrouwen. Dit omdat de regering en het bisdom de prioriteit aanvankelijk bij de onderwijzers legden. Voor de vrouwen waren er enkel studiebeurzen, speciale opleidingen... mogelijk tot het KB van 1848: de institutionalisering van de meisjesnormaalscholen. Drie jaar later had elke provincie ten minste één officieel erkende meisjesnormaalschool. Een rijksnormaalschool voor meisjes bestond pas van 1874, in Luik. In 1849 bestaat amper 11% van het aantal studenten uit vrouwen, vanaf 1874 was dit de helft en rond de eeuwenwisseling rond de 60%. We zien dus dat in de opleidingen reeds een feminisering van het lager onderwijs zich op gang trekt, iets wat zich in het werkveld zal doortrekken.

De eerste schoolstrijd in België had wel zijn invloed op de onderwijzeressen. De onderwijzeressen groeiden gestaag in aantal, maar door de schoolstrijd (1879-1884) zien we een korte trendbreuk. De gegevens rond deze periode (1879-1894) moeten dan ook altijd met een korreltje zout genomen worden aangezien de liberalen de gegevens van de katholieke scholen niet meer publiceerden en daarna de katholieken (toen zij aan de macht kwamen in 1884) dit ook niet deden voor de rijkscholen.

Door de schoolstrijd gingen veel leerlingen en leerkrachten (vooral mannen) naar het katholieke net. De katholieken verboden katholieke leerkrachten om les te geven in ‘scholen zonder God’. Tussen 1880 en 1884 leverden de rijksnormaalscholen 1876 mannelijke afgestudeerden en 1803 vrouwelijke afgestudeerden af. De katholieken leverden ruim duizend mannelijke leerkrachten af en veel minder vrouwen. Van de 1190 leerling-onderwijzeressen stapten er 654 over naar de rijksnormaalschool, de vrouwen maken de omgekeerde beweging. De katholieken concentreerden zich vooral op kandidaat-onderwijzers, want voor het onderwijs geven aan meisjes konden ze zich verlaten op de

vrouwelijke religieuzen (de zusters). Maar ook de regering had hier zijn aandeel in: weigering adoptie, intrekking van staatssubsidies, niet toekennen officieel diploma.

Na de verkiezingsoverwinning van de katholieken trokken ze het aantal normaalscholen terug omhoog in de 20ste eeuw, onder andere door adoptie. 11 voor de onderwijzers en 24 voor de onderwijzeressen. Logisch dat het aantal rijksnormaalscholen ferm daalde. In 1896 bezat België 62 normaalscholen (rijk, gemeentelijk, provinciaal en vrij samen): 21 voor de onderwijzers en 41 voor onderwijzeressen!

De vrouwelijke onderwijzers uit de 19de eeuw werden vaak ook benadeeld op gebied van loon. Ze kregen minder uitbetaald dan hun mannelijke collega's voor hetzelfde werk. Dit werd gerechtvaardigd door de toenmalige regering door te zeggen dat vrouwen geen vakkennis bezaten maar hun kwaliteiten eerder aangeboren zouden zijn. Het zou duren tot 1920 dat de salarissen voor het basisonderwijs gelijkgetrokken worden. In het onderdeel 20ste eeuw meer hierover.

Bij de aanvang van de 20ste eeuw ontstaat er een tekort aan mannelijk onderwijzend personeel en toch (ondanks dat de vrouwen het niet altijd zo goed hadden, maar dit was eigenlijk niet alleen in de onderwijswereld) een overaanbod van onderwijzeressen. Velen van de vrouwen gingen naar de 1ste graad van de jongensscholen. Eind 1900 was de balans in de 1ste graad van de jongensscholen 53% mannelijk en 47% vrouwelijk.

1.1.2 20ste eeuw

Zoals eerder beschreven gaat het statuut van leerkracht omhoog in de 20ste eeuw, namelijk vanaf de invoering van de leerplicht in 1914, deze werd wel pas toegepast in 1918 vanwege wereldoorlog 1. Ook opmerkelijk is het feit dat aan het begin van de 20ste eeuw er een groot mannetekort was tussen het onderwijzend personeel. Waarom kozen de mannen niet meer voor het onderwijs? De balans tipte zelfs over naar de vrouwelijke kant eind 1911: 49,8% mannen en 50,2% vrouwen.

Een eeuw geleden was er dus ook al sprake van een vervrouwelijking in het onderwijs! De groei van het aantal onderwijzers nam veel minder sterk toe dan de groei van de vrouwen. Tussen 1900 en 1911 studeerden 5400 onderwijzers af, maar er kwamen ook 5700 plaatsen in jongensscholen open. Daarbovenop heb je nog de leerkrachten die de middelbare normaalscholen opzochten of gewoon uit het onderwijs stapten.

Het aantal vrouwelijke leerkrachten nam vooral toe bij de rijksnormaalscholen, bij de katholieken moesten ze zich immers aan het celibaat houden en werden ze ontslagen zodra ze getrouwd waren. Maar toch zien we de meeste vrouwen tewerkgesteld in het katholieke net. Dit heeft veel te maken met Frankrijk, zoals men het vroeger benoemde: "De Zwarte invasie". Franse, vrouwelijke religieuzen mochten door een wet in 1904 geen les meer geven in hun moederland. Zij vertrokken massaal naar ons land, waar de katholieken nog aan de macht waren. Zij zagen in deze religieuzen een economisch rendabele en ideologisch betrouwbare oplossing.³ Helaas waren veel van deze religieuzen niet gediplomeerd (35%) terwijl bij de lekenleerkrachten dit nauwelijks nog voorkwam (2%).⁴ Dus de niet-gediplomeerden pikten het werk in van hen die wel een diploma hadden.

Na wereldoorlog 1, in de jaren 20, breiden de normaalscholen zich nog uit tot 81 waarvan 31 jongensnormaalscholen en 50 meisjesnormaalscholen (16 rijksnormaalscholen en 65 aangenomen normaalscholen). De katholieken leveren nu 2/3 van de diploma's af, veel meer dan de liberalen (in tegenstelling tot een periode in de 19de eeuw). Het aantal religieuzen in het onderwijs is nu ook op zijn hoogtepunt in 1920: meer dan 50% van de vrouwelijke onderwijzeressen is een zuster/kloosterlinge. Hierna neemt langzaam maar zeker het aantal religieuzen af in het onderwijs.

Het loon van de onderwijzeressen wordt (gelukkig!) wel gelijk getrokken met die van de mannen. De onderwijswereld is hierin de koploper! Kanttekening: dit is niet van toepassing op de religieuzen in het onderwijs, zij verdienen maar de helft van een lekenonderwijzeres. Helaas komen ze terug op die beslissing in de jaren 30, tijd van economische crisis. Het aantal geboorten neemt af in België (mede door de economisch moeilijke tijden) en de klassenormen verhoogden. Met als gevolg dat er duizenden leraren zonder werk komen te zitten. Alle vrouwelijke ambtenaren verloren maar liefst 25% van hun loon als ze getrouwd waren met een man in staatsdienst.⁵ De feminisering komt dan ook tot een halt (het was al afgenomen eind jaren 20).

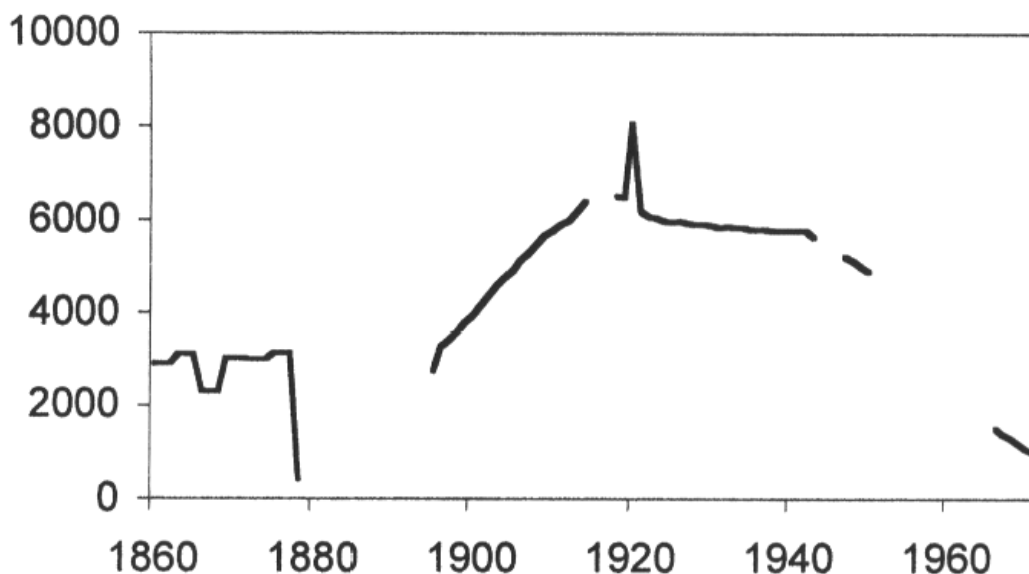
Na de oorlog werd deze scheve situatie terug rechtgetrokken, behalve voor... de religieuzen. Zij bleven nog steeds de helft verdienen.

Voor de naoorlogse situatie beginnen we met enkele citaten:

Julien Van Overbeke, schoolhoofd tussen 1950-1960 sprak over de vrouwelijke leerkrachten: "Ik had wel contact met hen, maar op afstand. Want vrouwen zijn gevaarlijk. Op onze school waren we met twintig leerkrachten, waarvan er twaalf vrouwen waren. En ge weet hoe vrouwen zijn, jonge vrouwen. En ge zijt zelf ook niet oud. Ze zouden u willen 'compromitteren' om niks te moeten doen. Ja ja, de eeuwige Eva. Ik bleef op afstand, want het was gevaarlijk."

Rogier Carmen, meester van 1932-1961 sprak over meisjes i.p.v. vrouwen: "Ik vind het spijtig dat er nu ook vrouwen in de jongensschool staan. Ik denk dat sommige meisjes het echt moeilijk hebben met de jongens. Want ge moet sommige snotneuzen met een sterke hand aanpakken. Er zijn van die mannen van twaalf, dertien jaar oud, die zich interessant willen maken, de klas overhoop zetten. Door onder andere al eens iets terug te zeggen tegen de juffrouw, door al eens iets vies te zeggen. Maar dat is erg voor dat kind dat vooraan in de klas staat."⁶

Uit deze citaten, waarvan er nog veel soortgelijke zijn, merken we nogmaals dat de positie van de vrouw in het onderwijs niet makkelijk is geweest. Het is rond deze tijd dat meer en meer vrouwen hun weg vinden naar het onderwijs, de vrouwelijke religieuzen dalen drastisch in aantallen, dit proces heet laïcisering.

Grafiek: absoluut aantal vrouwelijke religieuzen in het lager onderwijs (1860-1970)

Als we kijken naar de opleidingen en het aantal afgestudeerden dan zien we dat de curven van de mannelijke en vrouwelijke afgestudeerden elkaar nauw bleven opvolgen tot eind jaren 60. Er was een korte daling bij beiden, maar de vrouwen herstelden zich snel. Bij de mannen bleef het aantal sindsdien laag en het werd geleidelijk aan lager. Zoals een eeuw geleden merken we dat de feminisering zich weer eerst voordoet in de opleiding, maar onder andere omstandigheden. De ouders van deze meisjes zagen de normaalschool als 'tussentijdse oplossing', want hun hoofdverantwoordelijkheid lag bij hun toekomstig gezien.⁷

Even terug naar de tijdsgeest van de citaten: 4/5 van de leerkrachten zijn dan vrouwelijk in het basisonderwijs, in het secundair is dat 3/5. Hoe hoger we gaan in de onderwijswereld hoe minder vrouwen je aantreft: 2/5 vrouwelijke docenten in hogescholen en 1/5 vrouwelijke professoren aan de universiteiten.⁷

Een Belgische feministe sprak: "Een mannenbolwerk, dat kun je eigenlijk van de hele onderwijssector zeggen. Hoezeer die ook vervrouwelijkt is: aan de top staan mannen. Als ik op het tv-journaal de berichtgeving volg over de aanslepende problemen in ons onderwijs, valt het mij op dat ik in betogingen veel vrouwen zie, en aan de onderhandelingstafels bijna geen. Nu er in het kader van de schaalvergroting gevochten zal moeten worden voor directiefuncties, mag je er donder op zeggen dat die vooral naar mannen zullen gaan. Op den duur zou je je er nog tegen verzetten dat een meisjes- en een jongensschool een samenwerkingsverband aangaan, want de kans is groot dat de directeur van een jongensschool het haalt."⁸

Naarmate we naar het einde van de 20ste eeuw gaan merken we dus weer een feminiseringsproces die eerst langzaam begint. Vaak zijn het ook vrouwen met een hogere opleiding i.v.m. hun mannelijke collega's.

Maar naast dit feminiseringsproces is er ook een masculiniseringsproces gaande en deze is minder opvallend, minder geweten bij het groter publiek. De jongens- en meisjesscholen vallen overal weg, ze fuseren. Een school heeft maar één directeur nodig (zeker in die tijd) en meestal won de man dit. In de jaren 70 waren bestond 3/5 van alle directies in scholen uit mannen. Zeker in het katholieke net waar een zuster nog vaak aan het hoofd stond van een school (herinner u dat de religieuzen tewerkgesteld in het onderwijs vaak zonder diploma zaten). De mannen kregen (krijgen?) vaak de voorkeur voor de hogere functies. Deze feministe uit haar ongenoegen en onthult dit proces in haar getuigenis.

Heeft dit dan zoveel verschil, een mannelijke of vrouwelijke directeur? Er zijn onderzoeken naar gedaan, maar zoals steeds moet je alles in zijn context weten te plaatsen. Vaak is die context onvolledig, toch kunnen we met enige voorzichtigheid enkele vaststellingen noteren.

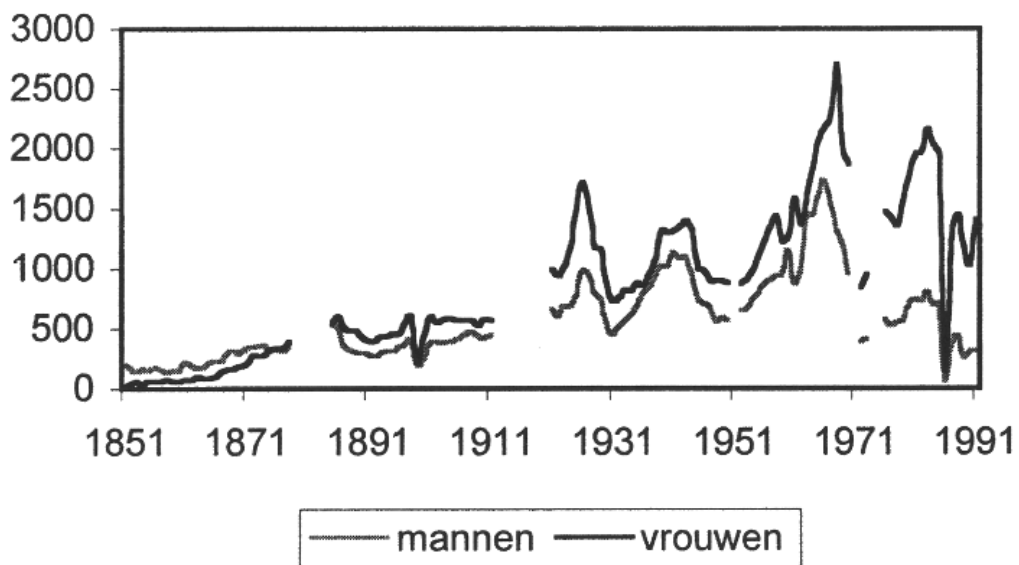
Mannelijke directie	Vrouwelijke directie
Focus op administratieve taken	Focus op pedagogische taken
Leerkrachten hebben een grotere tevredenheid met hun job	Regels zijn meer bespreekbaar
/	Leerkrachten ontvangen meer steun
/	Betere sfeer en meer samenwerking

Gunstige resultaten voor de vrouwelijke directies met andere woorden.⁹

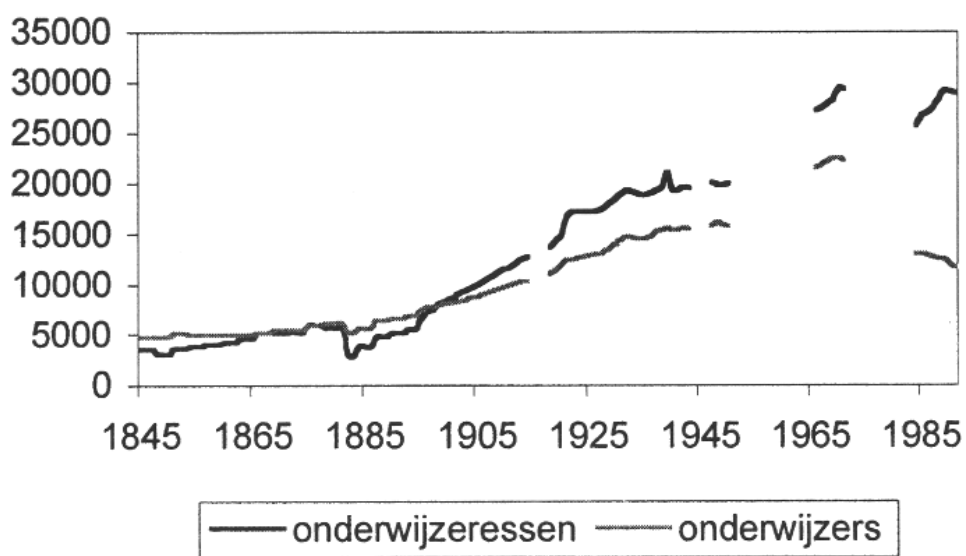
Ook bij de inspectie en begeleidingsdiensten zijn er opmerkelijke verschillen vast te stellen. Voor het basis-, secundair en hoger onderwijs bedroeg het aantal vrouwen in 1989 respectievelijk 21, 6 en 2 procent¹⁰.

We stellen vast dat vrouwen massaal weer voor het onderwijs gaan, maar dat ze zelden doorgroeien naar hogere functies. Alsook dat ze sinds de jaren 80 vaak kiezen voor deeltijds te gaan werken, mannen kiezen hier zelden voor. In '88 werken één op de vijf vrouwen in het onderwijs deeltijds, bij de mannen in het onderwijs is dit één op de vijftig.¹¹

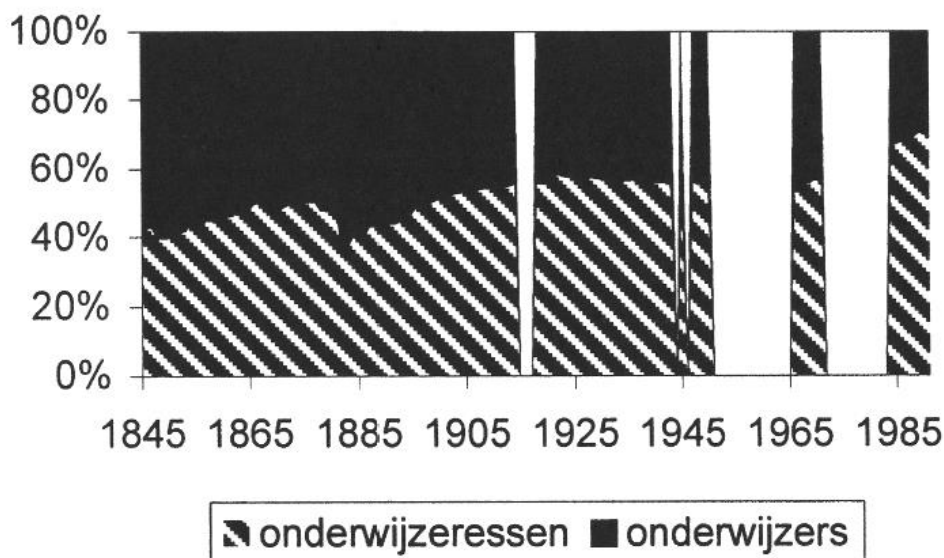
Tot slot eindigen we met een aantal grafieken die toepasbaar zijn voor de 19de en 20ste eeuw. Want er zijn heel wat cijfers terug te vinden, cijfers die nodig zijn om inhoud toe te voegen aan uitspraken, interpretaties en conclusies. Maar om het geheel visueel overzichtelijker te maken voegen we hier een grafiek toe die de evolutie van het aantal vrouwen en mannen aantoont in de 19de en 20ste eeuw. Merk op dat niet altijd alle gegevens bijgehouden zijn doorheen de jaren.¹²

Grafiek: totaal aantal afgestudeerden aan de normaalschool op basis van geslacht (1851-1992)

Grafiek: absoluut aantal onderwijzers en onderwijzeressen (1845-1992)

Grafiek: procentueel aandeel onderwijzeressen (1845-1992)

1.2 Oorzaken en gevolgen

1.2.1 19de eeuw

Eerder beschreven we de toestand en evolutie in de 19de eeuw. Maar wat waren de oorzaken en gevolgen van deze toestanden? De oorzaken zijn niet allen bekend, er zijn zoveel componenten die je in rekening moet brengen dat het haast onmogelijk is. Toch halen we er enkele belangrijke uit. De gevolgen hier neergeschreven zijn gebaseerd op gegevens, maar ook op mijn persoonlijke interpretaties.

Sociale afkomst

Geconstateerd was dat in de 19de eeuw veel leraren aan het werk waren zonder diploma en dat het merendeel hiervan uit vrouwen bestond. Betekent dit ook dat de vrouwen een lagere sociale afkomst hadden of juist niet? Wat België betreft zijn er nauwelijks studies om naar te verwijzen omtrent de sociale afkomst. De werken die er zijn geven ons een genuanceerd beeld, deze gaan vooral over de onderwijzer.

De onderwijzer komt vooral uit de middenklasse: ambachtslui, kleinhandelaars, koster, landbouwers en leraren zelf uiteraard. Uit de arbeidersklasse komen zelden mannelijke leerkrachten voort. In die tijd waren er ook heel veel beursaanvragen om de studie van hun zoon te bekostigen wat erop wijst dat de leerkrachten niet uit de hogere stand kwam. Tot slot is er nog het opmerkelijk feit dat zonen van weduwen vooral het onderwijs gingen (ca. 15%).

De onderwijzeres kwam vermoedelijk uit een hogere sociale afkomst dan de onderwijzer, maar er zijn te weinig bronnen om dit vast te stellen voor heel België. Zo getuigt A.J. Germain, directeur-generaal van het lager onderwijs in 1882:

*La classe des cultivateurs fournissait un certain nombre d'élèves-institutrices; les autres appartenaient plutôt à la petit bourgeoisie; généralement, au point de vue de l'éducation domestique, elles se trouvaient dans de meilleures conditions que les élèves-instituteurs (...) cela provient de ce que la femme trouve plus difficilement une position, et que la carrière de l'enseignement est une des meilleures, des plus favorables aux femmes, au point de vue de l'indépendance et de l'honorabilité; pour les parents c'est une garantie de moralité.*¹

Het feit dat de meisjes in de 'lerarenopleidingen' destijds vaker van hogere afkomst waren was volgens Germain omdat dit beroep de hoogst mogelijke opleiding voor meisjes was. Ook was het de meest gunstige op gebied van onafhankelijkheid en respect.

Verschil in wedde

Vandaag de dag hoor je nog steeds dat er een verschil, meestal in het nadeel van de vrouw, is tussen een man en een vrouw die hetzelfde werk uitvoeren. In het onderwijs is dit gelukkig niet meer, maar het is ooit anders geweest.

Zoals we reeds weten kon men niet leven van een leraarsloon in de 19de eeuw. Vaak had een leerkracht nog een bijberoep (of het lesgeven als bijberoep). Er was ook nog eens een verschil op te merken tussen leerkrachten in steden en op het platteland. Deze laatstgenoemden verdienden vaak minder, soms wel tot de helft minder. Vanaf de invoering van de wet van 1842 tot aan de eerste wereldoorlog evolueerde het inkomen van de leerkracht geleidelijk, maar het was nooit voldoende om ervan te kunnen leven. Geen wonder ook dat een op de vier gediplomeerden leerkrachten het onderwijs verliet in de jaren 60 van de 19de eeuw.

Op 12 november 1858 legde men het loon voor de onderwijzer vast op 700 frank en voor de onderwijzeres op 500 frank. Deze zijn de minimuminkomens, want je inkomen hangt van je schoolcategorie af (aantal leerlingen). Met het Koninklijk Besluit van 10 januari 1863 verdienen 74,41% van de mannen en 83,70% van de vrouwen nog steeds geen duizend frank per jaar. Zes jaar later zien we gelukkig een vooruitgang, maar deze is helaas bij de vrouwen niet zo groot als bij de mannen: 27,71% van de mannen en 48,27% van de vrouwen. Nog steeds de helft van de vrouwen halen de duizend frank per jaar niet terwijl dit bij de mannen nog 'maar' een kwart is.

Categorie	Gemeenten (inwoners)	Onderwijzer	Onderwijzeres	Hulponderwijzer	Hulponderwijzeres
5	< 1500	1200 fr.	1200 fr.	1000 fr.	1000 fr.
4	1501 à 10000	1400 fr.	1300 fr.	1100 fr.	1100 fr.
3	10001 à 40000	1600 fr.	1400 fr.	1200 fr.	1100 fr.
2	40001 à 100000	1800 fr.	1600 fr.	1300 fr.	1200 fr.
1	> 100000	2400 fr.	2200 fr.	1400 fr.	1200 fr.

Tabel: wedde van de leerkrachten vanaf 15 september 1895

We zien dat men vanaf 1895 tracht meer gelijkvormigheid na te streven, de verschillen worden minder klein. Ze blijven weliswaar bestaan!

Besluit

Als besluit kunnen we noteren dat de 19de eeuw niet makkelijk was voor leerkrachten, maar vooral de vrouwen hadden het moeilijker om diverse redenen. Ten eerste moest je naar het einde van de 19de eeuw een diploma bezitten om te mogen lesgeven. Zoals we reeds weten waren er aanvankelijk zeer weinig normaalscholen voor meisjes, men concentreerde zich op de mannen. Vervolgens waren er toch veel meer mannelijke leerkrachten, dit omdat de vrouwen vooral uit de hogere klasse kwamen en deze waren in minder grote aantallen. De mannen kwamen uit een lagere middenklasse die de zekerheid van het onderwijs verkozen boven privéondernemingen. Bovendien hadden de katholieken al genoeg personeel voor de meisjesscholen: de zusters/kloosterlingen.

Tot slot merken we op dat ondanks de ongelijke, oneerlijke lonen de vrouwen toch massaal het onderwijs instromen en dat de mannen uitblijven. Misschien was het loon te weinig voor een man, van wie geacht werd het hoofdkomen van een gezin te zijn, en juist genoeg voor een vrouw, van wie geacht werd een aanvullend inkomen te voorzien. Bovendien moesten de vrouwen meerdere taken buiten hun job nog tot een goed einde brengen, ze hadden meer 'maskers' in het dagelijks leven dan alleen maar die van de onderwijzeres.

Op het einde van de 19de eeuw zien we wel een enorme stijging van het aantal vrouwelijke leerkrachten. Waar zijn de mannen in het onderwijs? Ook een eeuw geleden kon men zich deze vraag al stellen blijkbaar.

1.2.2 20ste eeuw

De vrouwelijke leerkrachten groeien massaal in aantal, ook de meisjesnormaalscholen zijn met veel meer dan de jongensnormaalscholen. Wat zijn hiervan de oorzaken? We bespreken enkele, maar je moet ze nooit los van elkaar bekijken.

Hongerloon

'Kan dat ambt den man voeden?'

Waar was de mannelijke leerkracht dan? Waarom kozen jongens steeds minder voor het onderwijs in het begin van de 20ste eeuw? Veel factoren hadden invloed op de carrièrekeuze van een jonge man, onder andere de 'hongerloon' zoals men het vroeger schreef. De grootste reden was dus de bezoldiging. Kon een man, als hoofdvoorzieners van het gezin, wel genoeg geld binnenbrengen om alles te ondersteunen thuis.

Indertijd vergeleek men de onderwijzer met andere beroepen, enkele voorbeelden:

"Pleit de advocaat misschien alleen om het plezier zijner cliënt vrij te praten? Caruso zingt niet voor min dan 12.000 frank het uur. En de ONDERWIJZER? Juist verkeerd; hij moet zich gansche dagen afbeulen, en kan toch den kost niet verdienen! Het gevolg? De ouders sporen hun kinderen aan alles te worden, uitgenomen onderwijzer."

Daarbovenop kwam dat er in tijden van economische moeilijkheden weddeverlagingen en uitgestelde bezoldigingen werden toegepast.

Geen werk of talrijke tussentijdse betrekkingen

Een andere reden was de onzekerheid in het onderwijs. Zo zijn er verschillende getuigenissen van leerkrachten die op vierenhalf jaar tijd nog geen jaar bijeenkregen die meetelde voor hun pensioen. Er waren veel en korte tussentijdse betrekkingen, maar geen vaste plaats te verkrijgen. We spreken hier vooral over de periode van economische crisis: de jaren 30.

Toen de mannen opgeroepen werden voor dienstplicht (wereldoorlogen) kwamen er ook veel vrije plaatsen in het onderwijs. Plaatsen die tijdelijk of permanent opgevuld worden door vrouwen en dan vergeten we ook nog eens alle jaren van dienstplicht die niet meetellen voor het pensioen van de mannelijke leerkracht.

Bovendien was het veel goedkoper voor directies om een vrouw in dienst te nemen. Nog een reden waarom er meer vrouwen aangenomen werden tot ongeveer 1920 (gelijktrekking lonen) en zelfs daarna (vrouwelijke religieuzen verdienen nog steeds minder).

Geen andere keuze

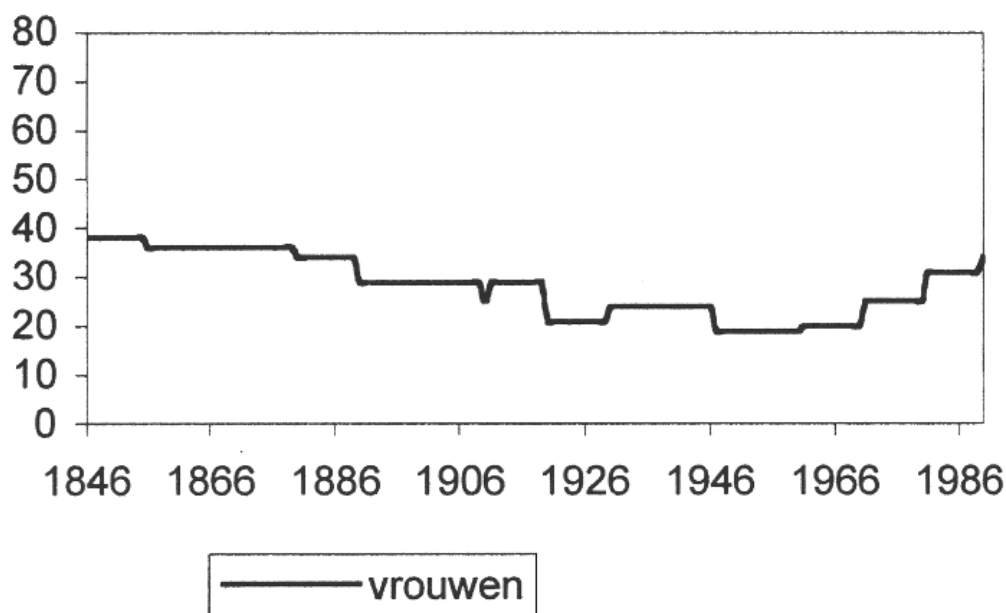
We bespreken veel uit het oogpunt van de man, maar ook langs de andere kant valt er veel te zeggen. De vrouwen hadden vroeger weinig andere mogelijkheden, 90% van alle werkende vrouwen zaten verdeeld over acht beroepen. Meestal waren dat beroepen in de verzorgende sector en huishoudberoepen, iets wat in het verlengde is van een goede huisvrouw te zijn.

De geest van de “Code Napoléon” was in de Belgische wetgeving geslopen.⁶ Vrouwen werden als minderwaardig en ontoerekenbaar verklaard. De ideologie van de vrouw aan de haard heeft nog lang als heersend rolpatroon gegolden. Vanuit deze gedachtegang gingen ouders er vaak van uit dat hun dochters goede huismoeders moesten zijn. Ze mochten verder studeren, maar verder studeren stond vaak gelijk aan een opleiding aan de normaalschool aangezien dit in hun zorgende aard lag.

Mannen daarentegen hadden een heel breed spectrum aan beroepskeuze. Een mogelijke verklaring waarom een eeuw geleden zo weinig mannelijk personeel in het onderwijs was. De arbeidsmarkt speelde dus een grote rol in het feminiseringsproces van een eeuw geleden.

Gebrek aan huwelijkskandidaten

De deelname van de vrouwen aan de arbeidsmarkt is altijd zeer laag geweest tot in de jaren 80 van de 20ste eeuw, altijd onder de 50% zoals onderstaande grafiek aantoont. Men nam aan dat vrouwen enkel gingen werken als aanvulling op het loon van de man, als ze weduwe waren of geen man vonden (wat veel het geval was na de wereldoorlogen, veel mannelijke slachtoffers). Sommige vrouwen moesten gaan werken om een inkomen te hebben.

Grafiek: deelname aan de arbeidsmarkt in België van vrouwen als percentage van de totale vrouwelijke bevolking (1846-1990).¹³

Sociale afkomst

In de vorige eeuw stuurden vooral mensen uit de hogere klasse/welvaart hun dochters naar de normaalschool. In deze eeuw zien we dat er ook meisjes uit de minder gegoede klassen aangetrokken worden.

Werkloosheidssteun

Het niet verkrijgen van vast werk, teveel periodes thuiszitten en dus geen inkomen hebben was ook een factor die meespeelde in de beslissing om niet voor het onderwijs te kiezen. In die tijd bestonden de vakbonden en dus werkloosheidsuitkeringen nog niet. Pas later in de 20ste eeuw is dit tot stand gekomen. Niet werken stond toen gelijk aan geen inkomen, alsook niet bouwen aan je pensioen.

Vrijstelling dienstplicht

Wat wel een voordeel van het onderwijs was is de vrijstelling van dienstplicht. De dienstplicht heeft in België bestaan tot 1992, in 1995 zwaaiden de laatste dienstplichtigen af. Tot aan de eerste wereldoorlog hadden de leerkrachten dus een vrijstelling van de dienstplicht. Met de wereldoorlogen was het uiteraard alle man aan dek, leerkracht of niet. Het gereduceerde aantal mannelijke leerkrachten in de 20ste eeuw kan je echter niet aan de eerste wereldoorlog wijten. De mannelijke leerkrachten die gerekruteerd waren vatten meestal post achter de frontlines, dus het aantal gesneuvelde leerkrachten zullen zeer beperkt zijn geweest.¹

Masculinisering + laïcisering

Door het mindere aantal vrouwelijke religieuzen zijn er niet minder vrouwen in het onderwijs, in tegendeel zelfs. Er zijn wel minder vrouwen in de hogere functies: directie, inspectie, begeleidingsdiensten ... De mannen namen het roer volledig in handen na de samenvoeging van de jongens- en meisjesscholen (op de meeste plaatsen toch).

De vrouwen op het einde van de 20ste eeuw kiezen nog steeds voor het onderwijs hoofdzakelijk vanwege de combineerbaarheid met het huishouden. Zelfs vrouwen met een hogere opleiding, van hen zie je er veel meer die voor het onderwijs kiezen dan mannen met een hogere opleiding. Ook aan het aantal deeltijds werkende zie je dat vrouwen hier vaak voor kiezen i.v.m. het regelen van privé zaken. Het is uiteraard moeilijk om door te stromen naar de top als je maar deeltijds werkt, vaak komt deze positie dan ook toe aan een man.

Besluit

Dit zijn slechts enkele factoren die meespelen in de beslissing van de mannen. De voornaamste in het begin van de 20ste eeuw was toch het magere loon dat ze kregen. Leerkrachten vergelijken zich vaak met andere beroepen, vooral andere ambtenaren. Hieronder een pamflet omstreeks 1910 waarin de onderwijzers hun ongenoegen uiten. In 1914, met de vijfde organieke wet, kwamen er dan ook veel verbeteringen.

„WAT DE ONDERWIJZERS WILLEN !

Aan de Heeren Ministers, Senators en Kamerleden;
Aan alle rechtgeaarde, weldenkende menschen stellen wij de volgende vragen:
Wie van beiden is de nuttigste bediende ?

DE GENDARM OF DE ONDERWIJZER ?
Wie bewijst meer dienst aan de maatschappij:
hij die dieven en deugnieten bij de kraag grijpt of hij die door de opvoeding
tot het goede opleidt en het kwade leert verachten ?

DE GENDARM OF DE ONDERWIJZER ?
Wie bezit er grooter geleerdheid, bekleedt een hooger stand in de maatschappij
en moet er dus grooter figuur maken ?

DE GENDARM OF DE ONDERWIJZER ?
Wie dient er dus meer betaald te worden ? WIE ?
Volmondig zult ge met ons instemmen:

DE ONDERWIJZER !

En nogtans wie zal, zelfs na 't stemmen der nieuwe schoolwet meest betaald worden ?
DE GENDARM !

En we bewijzen:

	Gendarm	Onderwijzer
Beginwedde	1350	1200
Woonstvergoeding	aan allen een behoorlijk logement	gehuwden 300 fr. ongehuwden 150 fr.
Familievergoeding	200 fr. per kind	00000
In ziektegeval	volle wedde	1/10 loonaf trek
Geneesheer en -middels	alles gratis	niets
Graad	allen met goeden dienst	75 % nooit schoolhoofd
Pensioen	na 20 jaar	na 30 jaar

Daarom:
Gezien beider geleerdheid;
Gezien beider ambt en diens belangrijkheid;
Zeggen we stellig dat wij niet tevreden zijn met het barema der nieuwe schoolwet
en eischen:

**1500 FRANKS MINIMUM en FAMILIEVERGOEDING ZOALS DE
GENDARMEN''**

Pamflet waarin leerkrachten hun ongenoegen uiten over hun situatie door ze te vergelijken met die van een gendarme (politieagent).

2 Huidige stand van zaken

De onderwijzers van vandaag zijn absoluut niet meer die van de voorbije eeuwen. Zoals boven beschreven is de leerkracht 'van zijn sokkel gevallen'. De context is en zal altijd zeer veranderlijk zijn, zo is de context van de 21ste eeuw ook totaal verschillend met die van de voorbije eeuwen. Denken we onder andere aan de grote vooruitgangen op gebied van technologie, medisch wereld, logistiek ... die allemaal een impact hebben op het onderwijs.

Hoe ziet de toestand er vandaag de dag uit? Heeft de feminisering zich voortgezet, tot een stop gekomen of zelfs een ommekeer gemaakt? Dit tweede deel behandelt de genderbalans in het onderwijs ten tijde van de 21ste eeuw tot zover.

2.1 Feminisering van het onderwijs in de 21ste eeuw

In dit hoofdstuk worden feiten weergegeven, feiten gebaseerd op onderzoeken en studies. We splitsen het ook nog verder op in twee delen: één gericht op het onderwijzend personeel en één op het bestuurspersoneel. Uit vorige hoofdstukken leerden we dat er in de 20ste eeuw al een vervrouwelijking van het onderwijzend personeel op gang was, maar ook dat er een masculinisering bezig was in de directieposities (vooral in het katholieke net). Is dit ook nog zo het geval in de 21ste eeuw: in het begin en nu anno 2018?

2.1.1 Het onderwijzend personeel

Beginnend met een persoonlijke anekdote:

"Ik ben in het onderwijs gestapt vanwege mijn interesse voor geschiedenis. Hierin dacht ik mijn passie voor het vak te kunnen doorgeven. Als 18-jarige jongeman kies je dan voor een bachelor secundair onderwijs. Indertijd moest je ook een hoofdvak kiezen, het enige waar ik echt voeling mee had was voedselbereiding, dus koos ik voor voeding-verzorging met de belofte dat nog andere jongens zich hadden ingeschreven. Op de ontmoetingsdagen ga ik het lokaal als één van de eerste binnen, ik neem plaats in de kring van stoelen en zie de ene na de andere vrouw binnenkomen. Tot slot komt er een man, rond de veertig jaar, binnen en hij sluit de deur. Toen vreesde ik dat het drie moeilijke jaren gingen worden..."

Ik bleef altijd steken op het verzorgende gedeelte, terwijl de rest wel ging. Na enige tijd maakte ik de weloverwogen overstap naar het lager onderwijs. Dit gebeurde in februari 2010, we werden de U-klas genoemd, de enige groep die gestart was in het midden van een academiejaar. Tot mijn opluchting waren er hier met mij nog tien mannen begonnen aan de opleiding. Naarmate de driejarige opleiding vorderde zag ik dit aantal mannen geleidelijk aan afnemen. Ik was de enige jongen van de U-klas die afstudeerde in februari 2013, nog iemand studeerde een half jaar later af. Al de rest had de handdoek in de ring gegooid..."

Bij beide keuzes (baso en balo) was ik bij het maken van mijn keuze volledig in het ongewisse over de genderbalans in de opleiding en al zeker het latere werkveld."

Uit mijn eigen ervaringen kun je al aanvoelen hoe het gesteld is met de genderbalans in het onderwijs in deze eeuw. Ook in het werkveld zijn er veel scholen waar je vaak alleen staat als man zijnde. Uit deze persoonlijke anekdote halen we verschillende feiten:

-Er stromen jongens binnen in de lerarenopleidingen, echter is het percentage dat de opleiding vervolledigt vaak zeer laag;

-Ook merken we dat er nog typische jongens- en meisjesrichtingen zijn binnenin de baso (bachelor secundair onderwijs). In voeding-verzorging was er één jongen op veertig meisjes, in bijvoorbeeld de richting mechanica was er één meisje op dertig jongens. Deze cijfers zijn gegrepen uit mijn persoonlijk leven en moeten niet als wetenschappelijk onderzoek geïnterpreteerd worden, maar ze geven wel een bevestiging voor dit punt;

-Als laatste halen we hieruit dat er zeker en vast jongens beginnen aan de opleiding, maar in verhouding met de meisjes zijn ze toch altijd laag in aantallen. De meerderheid van de achttienjarige jongens kiezen dus NIET voor het onderwijs.

Maar op ervaringen kan je geen onderzoek staven, met cijfers wel. Jobat.be doet veel onderzoek naar de arbeidsmarkt in België, dus ook de toestand in het onderwijs.

Vrouwen hebben niet altijd deelgenomen aan de arbeidsmarkt de voorbije eeuwen, meestal alleen als ze weduwe waren of voor een aanvullend loon moesten zorgen. Vandaag is die toestand volledig veranderd, meer dan 46% van alle werkenden bestaan uit vrouwen.

We ontdekken dat er typische mannen- en vrouwenberoepen zijn, maar dat de mannen meer en meer werkzaam worden in de zorg, hoewel hun aantal (16%) gering blijft. In kinderdagverblijven is het mannelijk aandeel nog lager, namelijk 5,2%.

Het onderwijs is afhankelijk van welk niveau van onderwijs je bekijkt. Het kleuter-, lager en algemeen secundair telt respectievelijk 2,5%, 15,9% en 32,8% mannelijke leerkrachten. In het hoger onderwijs is dit nog in evenwicht: 50,7% zijn mannen.¹³

We vergelijken deze cijfers met de cijfers die we terugvinden op de website van Onderwijs Vlaanderen naar het aantal personen. Je kan de statische jaarboeken inkijken beginnende vanaf het schooljaar 2002-2003. De gegevens werden steeds verzameld/neergeschreven in januari van het schooljaar. In onderstaande vergelijkingen gebruiken we een interval van vijf jaar behalve bij de laatste kolom aangezien de gegevens van 2017-2018 nog niet gepubliceerd zijn.

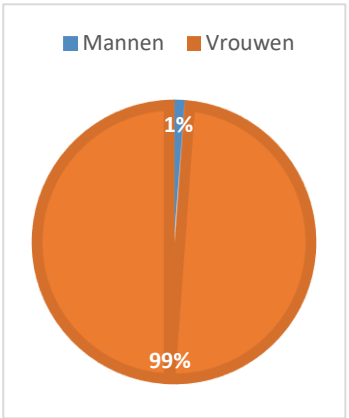
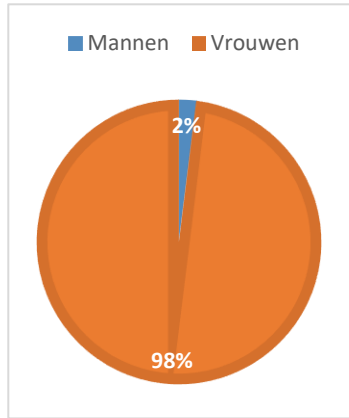
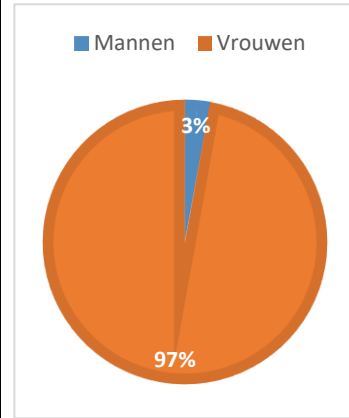
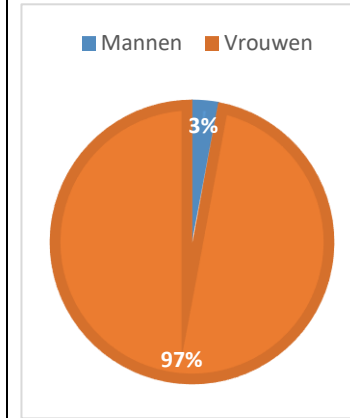
Zie volgende bladzijde voor de vergelijking van de genderbalans per onderwijsniveau voor de personeelsleden over de afgelopen vijftien jaar.

Opmerkingen:

-in het schooljaar 2002-2003 zijn de bestuurs- en onderwijzend personeelsleden samen opgenomen in de statistieken. Bij de andere grafieken gaat het puur om het onderwijzend personeel;

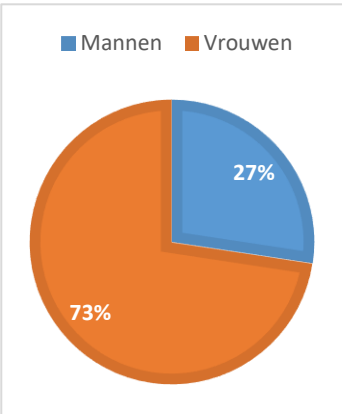
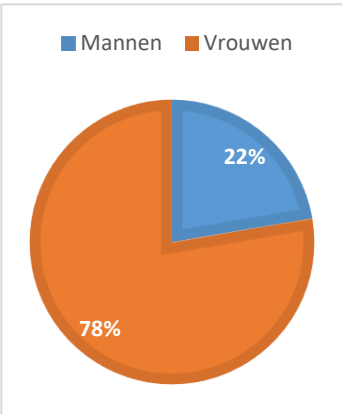
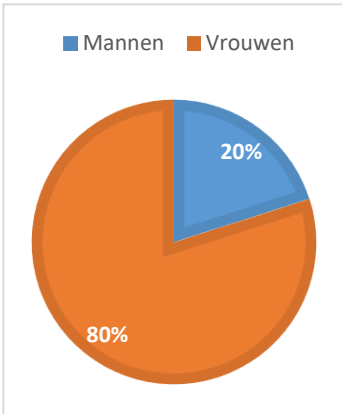
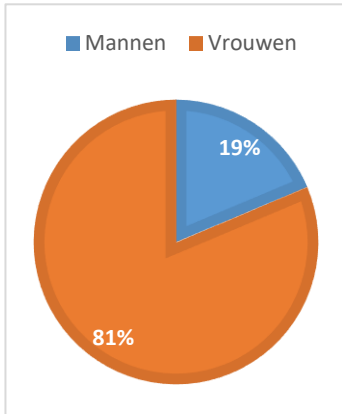
-het buitengewoon en gewoon onderwijs wordt hier niet apart maar samen bekeken.

Kleuteronderwijs

Schooljaar	2002-2003	2007-2008	2012-2013	2016-2017
Genderbalans personeelsleden (leerkrachten)	 <p>■ Mannen ■ Vrouwen</p> <p>1% 99%</p> <p>Mannen: 191 Vrouwen: 16 194</p>	 <p>■ Mannen ■ Vrouwen</p> <p>2% 98%</p> <p>Mannen: 370 Vrouwen: 18 603</p>	 <p>■ Mannen ■ Vrouwen</p> <p>3% 97%</p> <p>Mannen: 598 Vrouwen: 20 528</p>	 <p>■ Mannen ■ Vrouwen</p> <p>3% 97%</p> <p>Mannen: 650 Vrouwen: 21 506</p>

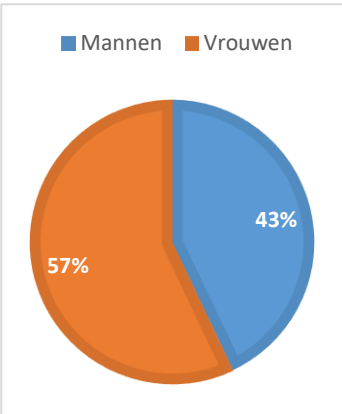
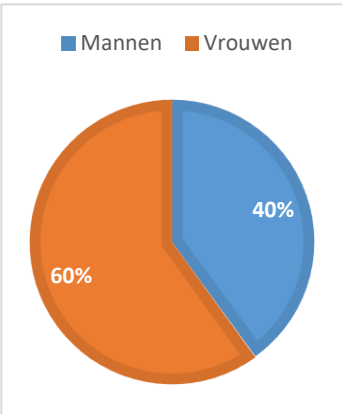
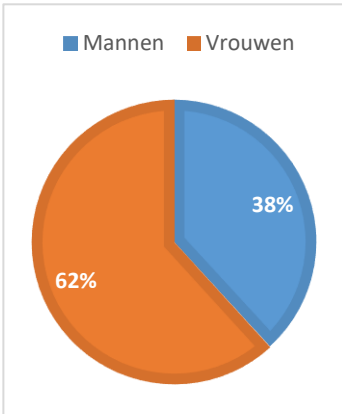
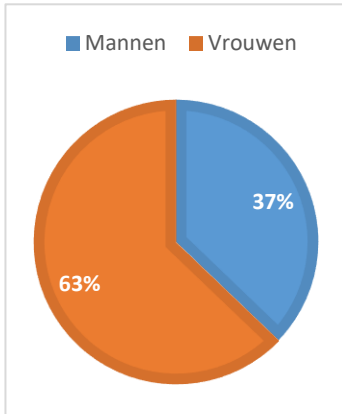
Zowel bij de mannen als bij de vrouwen is er een stijging in aantal personeel. De kloof tussen mannen en vrouwen is op vijftien jaar tijd kleiner geworden, maar ze blijft nog steeds enorm groot. Het kleuteronderwijs was, is (en blijft?) een vrouwenbastion!

Lager onderwijs

Schooljaar	2002-2003	2007-2008	2012-2013	2016-2017
Genderbalans personeelsleden (leerkrachten)	 <p>Mannen: 10 797 Vrouwen: 28 609</p>	 <p>Mannen: 9 219 Vrouwen: 32 079</p>	 <p>Mannen: 8 395 Vrouwen: 33 411</p>	 <p>Mannen: 8 190 Vrouwen: 35 679</p>

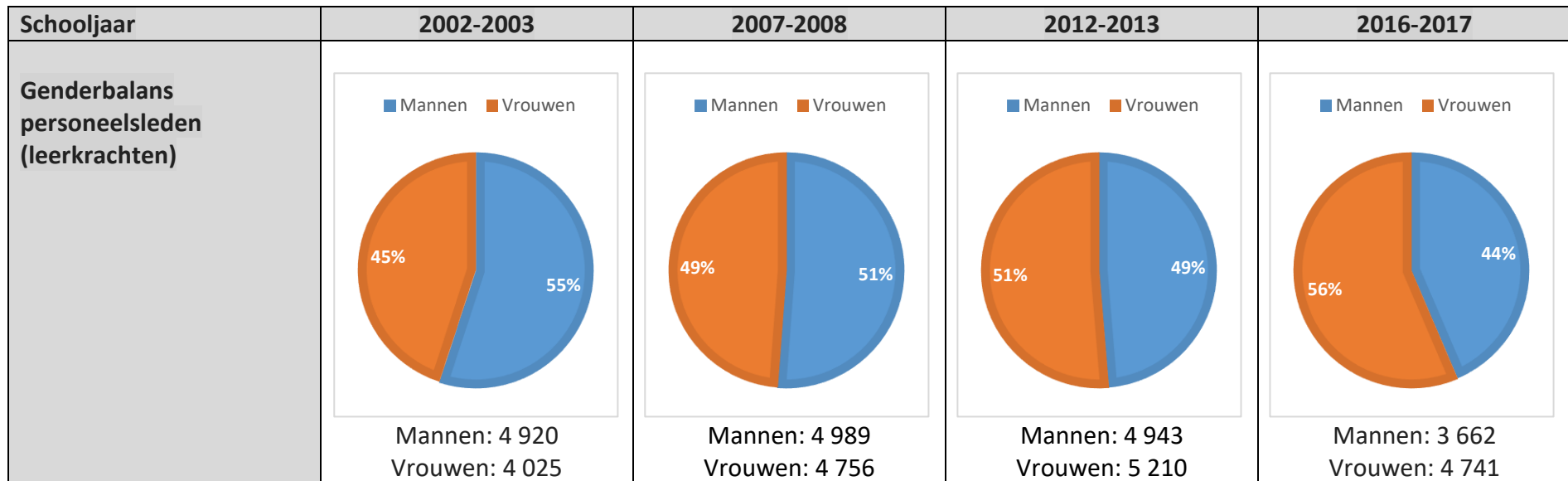
In het lager onderwijs stellen we vast dat het aantal mannen de afgelopen vijftien jaar blijft afnemen. Dit wil zeggen dat er te weinig jongens kiezen voor het onderwijs. Zij die er wel voor kiezen zijn te weinig in aantal om de vrij gekomen plaatsen (mannelijke leerkrachten die op pensioen gaan of ermee stoppen) op te vullen, laat staan te versterken. Het vrouwenaandeel in het lager onderwijs daarentegen is sinds 2002 ongeveer met 25% toegenomen.

Secundair onderwijs

Schooljaar	2002-2003	2007-2008	2012-2013	2016-2017
Genderbalans personeelsleden (leerkrachten)	 <p>Mannen: 26 987 Vrouwen: 35 805</p>	 <p>Mannen: 27 479 Vrouwen: 41 184</p>	 <p>Mannen: 26 010 Vrouwen: 42 035</p>	 <p>Mannen: 25 074 Vrouwen: 42 337</p>

Ook in het secundair onderwijs zetten de vrouwen hun groei stevig door in aantal personen. De mannen zwakken van 43% tot 37%, een verlies van 6% over vijftien jaar tijd. Het woord 'feminisering' is dus niet zo van toepassing in het secundair onderwijs als in het basisonderwijs. Als deze trend zich echter voortzet dan hebben we over 45 jaar ook maar 1/5 mannelijke leerkrachten in het secundair onderwijs.

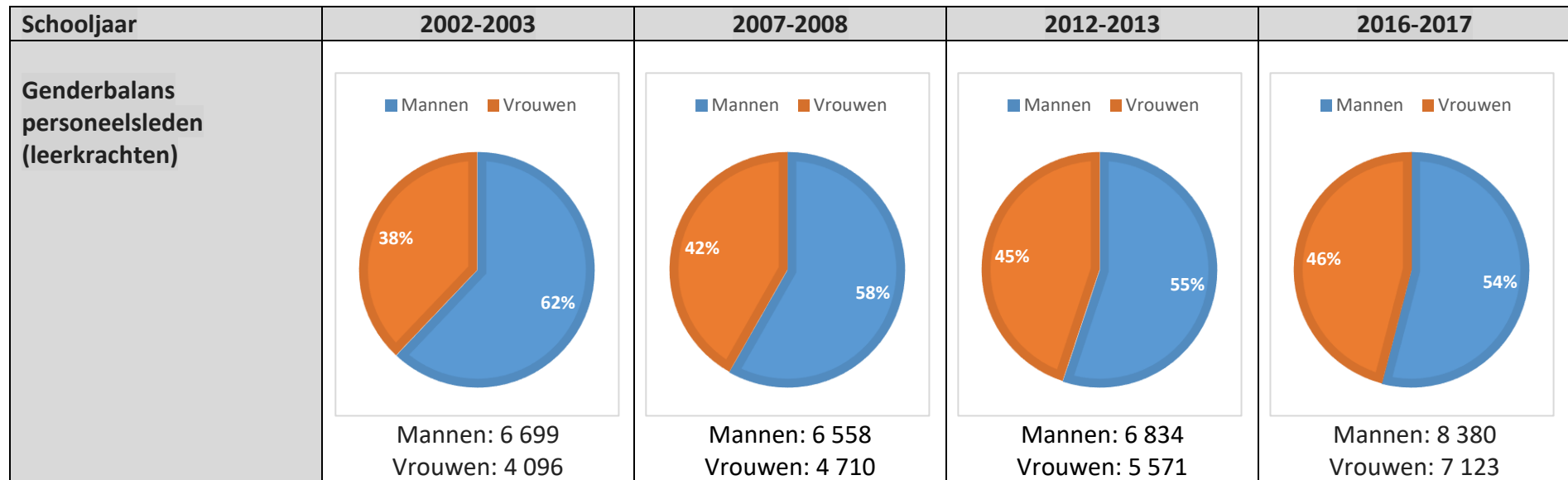
Hoger onderwijs

In de laatste grafiek zien we een grote daling van het personeel in het hoger onderwijs. In het kader van de integratieprocedure van het onderwijs van het lange type van de hogescholen in het universitair onderwijs, zijn de personeelsleden van het integratiekader van de universiteiten integraal in de personeelsstatistieken van de universiteiten opgenomen.¹⁴

In het hoger onderwijs was het mannenaandeel altijd groter tot ongeveer het schooljaar 2012-2013, toen tippte de balans over naar de vrouwen. Bij de laatste grafiek zien we dat deze beweging niet stopgezet is, de vrouwen blijven in aantallen groeien. Wel moet er gezegd worden dat er meer mannen in het universitair onderwijs werden opgenomen dan vrouwen.

Universitair onderwijs

Bij deze vergelijking in universiteiten moeten we opmerken dat de verhouding tussen mannelijke en vrouwelijke professoren zeer ruim blijft: grof genomen is $\frac{1}{4}$ van de professoren vrouwelijk. In bovenstaande grafieken worden assistierend, administratief en technisch personeel mee opgenomen. Vooral bij het administratief en technisch personeel is een kloof ontstaan, het aantal vrouwen hier bedraagt ongeveer $\frac{3}{5}$.

Maar ook hier zien we dat het vrouwenaandeel, weliswaar gestaag, blijft groeien. Voorheen een stevig mannenbastion, nu zitten we dichtbij de gelijke verdeling.

Alle gegevens komen uit de statistische jaarverslagen van het Vlaams Onderwijs:

Onderwijs Vlaanderen. (2002-2017). *Statistisch jaarboek*. Geraadpleegd op 24 februari 2018 via <http://onderwijs.vlaanderen.be/nl/nl/onderwijsstatistieken/statistisch-jaarboek/eerdere-edities-statistisch-jaarboek>

Conclusie: de mannelijke percentages uit Jobat liggen wat lager dan die van Onderwijs Vlaanderen, maar ze zitten er toch niet ver naast. Op alle onderwijsniveaus, behalve bij het kleuteronderwijs, neemt het vrouwelijk aandeel toe. De feminisering treedt toch het hardste op bij het lager onderwijs (bij het kleuteronderwijs is het vrouwenaandeel altijd al zo hoog geweest). Hoe hoger je gaat hoe meer mannen je tegenkomt, maar zelfs bij de hogere onderwijsniveaus zien we dat de mannen steeds inboeten in aantallen. Volledig achterhaald zijn dus stellingen als: *'Bij docenten in het hoger onderwijs zijn vrouwen evenwel nog steeds sterk ondervertegenwoordigd.'*⁹

2.1.2 Het bestuurspersoneel

De feminisering is dus een feit, het was er aan het einde van de vorige eeuw en zet zich door bij het onderwijzend personeel op verschillende onderwijsniveaus. Hoe zit het bij het bestuurspersoneel, is die masculinisering nog steeds van effect of heeft de 21ste eeuw iets anders te bieden? Ook aan het begin van dit onderdeel een persoonlijke anekdote:

"Als laatstejaarsstudent was ik mijn uitgroei stage bezig in De Bolster te Neerharen, Lanaken. Een maand voordat ik zou afstuderen hadden ze mij reeds een job aangeboden in de basisschool Aan de Basis van buurgemeente Smeermaas. Zowel als in Neerharen als in Smeermaas had ik te maken met een vrouwelijke directie.

Na mijn periode in Smeermaas ben ik nog in vele scholen geweest, vooral in de scholengemeenschap Lanaken-Kesselt. Ik kwam terecht in Jan Rosier (Lanaken) en in 't Bieske (Gellik). Beiden onder leiding van een directrice. In Gellik zijn er sinds ik uit ben (momenteel vijf jaar) al drie vrouwelijke directies geweest. Tussendoor ben ik ook in Maasmechelen geweest in de Sint-Willibrordusschool te Eisden. Daar waren op dat moment twee directeurs: een vrouwelijke en een mannelijke. Terug naar Lanaken blijft er nog één school over: 't Wezeltje uit Veldwezelt. Toen ik daar twee jaren geleden begon was er nog een mannelijke directeur, maar hij zou op het einde van dat schooljaar op pensioen gaan. Hoewel op deze school nog veel mannelijke leerkrachten stonden (vijf, waarvan ook één op pensioen ging dat jaar) is ook hier een vrouwelijke directeur van buiten de school gekomen. De coördinerende directeur van onze scholengemeenschap is overigens ook een vrouw.

Heel kort ben ik ook in Molenberg (Rekem) geweest, een school voor de kinderen van immigranten. Hier staat vandaag de dag nog een man in de positie van directie, maar de school moet helaas sluiten op het einde van dit schooljaar, 2017-2018. De gemeenteschool van Rekem heeft overigens ook een vrouwelijke directeur. Doorheen mijn carrière, hoe kort ze ook nog is, heb ik dus al te maken gehad met tien directrices en drie directeurs. Toen ik dus las over de masculinisering in de 20ste eeuw begon ik meteen de link te leggen aan de 21ste eeuw. Op basis van mijn ervaringen zou ik niet durven beweren dat er nog meer mannen directeur zouden zijn dan vrouwen.

Op zich zou het niks moeten uitmaken, goede leiding kan gegeven worden door zowel vrouwen als mannen. Toch is mijn ervaring met een vrouwelijke directeur enorm anders i.v.m. die van een mannelijke:

Goed wetende dat feedback en klasbezoeken zorgen voor groei en vooruitgang heb ik mij toch altijd meer op mijn gemak gevoeld bij de mannelijke directeurs (ook maak ik de vergelijking met stageplaatsen waar een directeur was). Naar mijn gevoel gaven ze mij meer vrijheid zonder mij toch volledig los te laten. Ze kwamen ook kijken, maar ze waren zeer objectief. Een voorbeeld om dit te verduidelijken: in een school heb ik verschillende klasbezoeken gehad van een directrice, zij was altijd vol lof en gaf mij vaak de maximum scores. Vorig schooljaar kwam ik in aanvaring met een oudere, vrouwelijke collega. De dagen erna kreeg ik 2 klasbezoeken van de directrice met een mindere uitslag en de belofte dat ik in het 3de trimester mij weer mag verwachten aan klasbezoeken. Uiteraard zijn klasbezoeken nodig, maar als je de enige bent in de hele school die ze krijgt (omdat je de enige jongere leerkracht bent) dan krijg ik toch een negatief gevoel. Met andere woorden vond ik haar beoordelingen vaak subjectief en die helpen mij niet in mijn groei. Dit is uiteraard mijn persoonlijke ervaring en niet toepasbaar op alle vrouwelijke directies. Er zijn ook veel goede voorbeelden die ik kan opsommen, maar onterecht een slechtere uitslag krijgen blijft langer bij dan tien keren een goed verslag. Zeker gezien de context... .”

In deze getuigenis merk je al oorzaken en gevolgen, maar deze zijn uiteraard subjectief. In het volgende hoofdstuk behandelen we mogelijke oorzaken en gevolgen zo objectief als mogelijk. Wat nu volgt is een vergelijking van het bestuurspersoneel op gebied van gender. De cijfers zijn hiervoor andermaal ontleend bij Onderwijs Vlaanderen uit hun statistische jaarverslagen.

Zie volgende bladzijde voor de vergelijking van de genderbalans per onderwijsniveau voor de bestuursleden over de afgelopen vijftien jaar.

Opmerkingen:

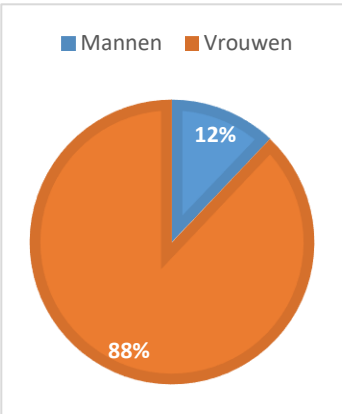
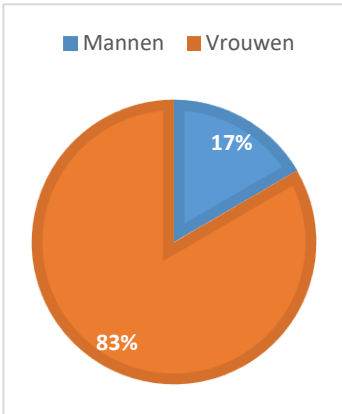
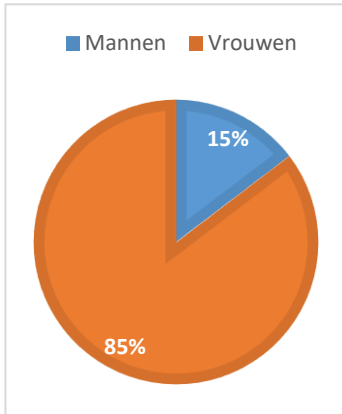
-in het schooljaar 2002-2003 zijn de bestuurs- en onderwijzend personeelsleden samen opgenomen in de statistieken. Bij de andere grafieken gaat het puur om het onderwijzend personeel (vanaf het schooljaar 2007-2008 worden bestuurs- en personeelsleden ook apart weergegeven). Aangezien het aantal bestuursleden veel kleiner zijn dan het aantal personeelsleden kunnen we deze cijfers dan ook niet gebruiken voor deze vergelijking;

-vanaf het schooljaar 2002-2003 kan je van elk schooljaar het statistisch jaarboek inkijken, ook in deze vergelijking is een interval van vijf jaar gebruikt;

-bestuurspersoneel, algemeen en coördinerende directeurs worden hier niet apart maar samen bekeken;

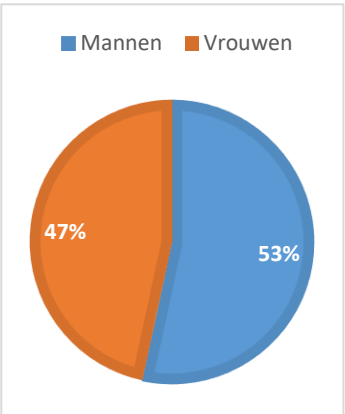
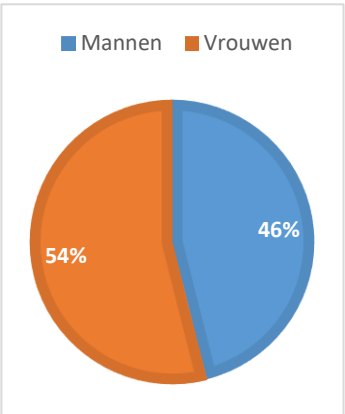
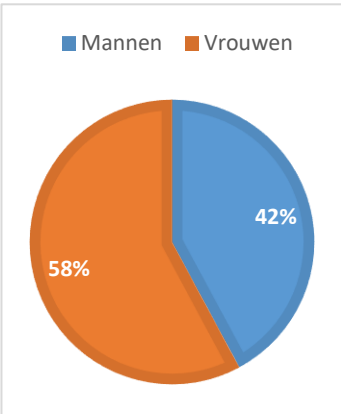
-het buitengewoon onderwijs wordt apart vermeld in deze verslagen, voor hen worden de kleuter- en lagere school samengenomen.

Kleuteronderwijs

Schooljaar	2002-2003	2007-2008	2012-2013	2016-2017
Genderbalans bestuursleden	/	 <p>Mannen: 29 Vrouwen: 211</p>	 <p>Mannen: 42 Vrouwen: 211</p>	 <p>Mannen: 28 Vrouwen: 163</p>

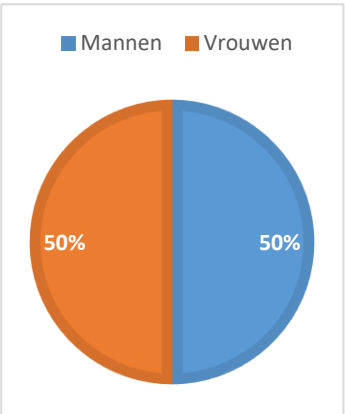
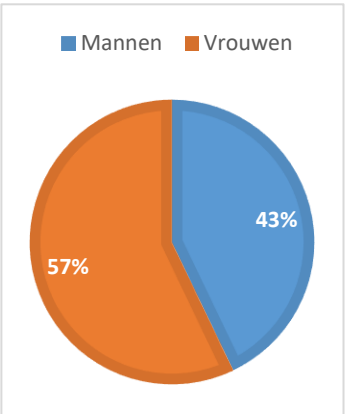
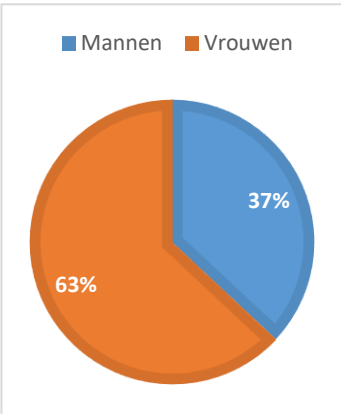
Directeurs van kleuterscholen zijn weinig in aantal omdat in de meeste gevallen er een directeur is voor de basisschool, dus zowel voor de kleuter- en lagere school samen. Toch zijn er een aantal kleuterscholen die een eigen directeur hebben (omdat ze enkel uit een kleuterschool bestaan zoals of omdat de basisschool zo groot is dat ze een opsplitsing maken). Tussen de bestuursleden van de kleuterscholen in het gewoon onderwijs treffen we toch redelijk wat mannen aan als we de vergelijking maken met de personeelsleden. Er zijn vijf keren meer mannelijke bestuursleden dan mannelijke personeelsleden.

Lager onderwijs

Schooljaar	2002-2003	2007-2008	2012-2013	2016-2017
Genderbalans bestuursleden	/	 <p>Mannen: 1 514 Vrouwen: 1 323</p>	 <p>Mannen: 1 301 Vrouwen: 1 522</p>	 <p>Mannen: 1 038 Vrouwen: 1 424</p>

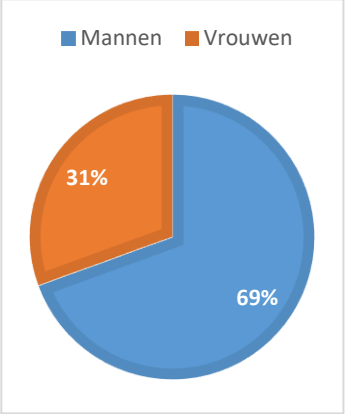
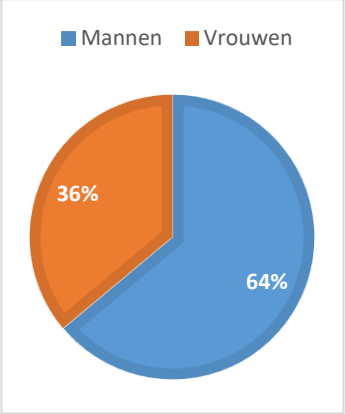
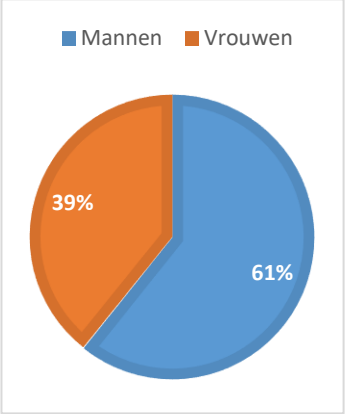
De masculinisering mag dan wel plaatsgevonden hebben in de vorige eeuw, maar is zeker niet meer van kracht in deze eeuw. We zien wel dat er tien jaar geleden nog meer mannen dan vrouwen waren aan het hoofd van een school, maar de vrouwen hebben de mannen ingehaald en ver achter hen gelaten ondertussen. Ergens logisch als het personeel overwegend uit vrouwen bestaat dat er dan een vrouw naar voren zal komen om de vacature van directeur in te vullen (niet dat een directie per sé uit het onderwijzend personeel dient te komen).

Buitengewoon basisonderwijs

Schooljaar	2002-2003	2007-2008	2012-2013	2016-2017
Genderbalans bestuursleden	/	 <p>■ Mannen ■ Vrouwen</p> <p>Mannen: 115 Vrouwen: 115</p>	 <p>■ Mannen ■ Vrouwen</p> <p>Mannen: 100 Vrouwen: 133</p>	 <p>■ Mannen ■ Vrouwen</p> <p>Mannen: 74 Vrouwen: 126</p>

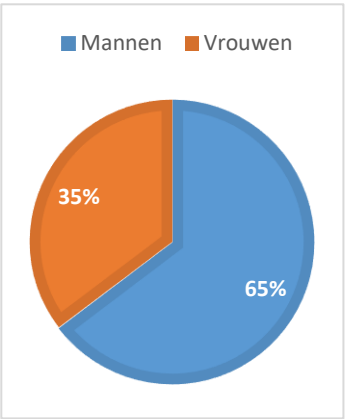
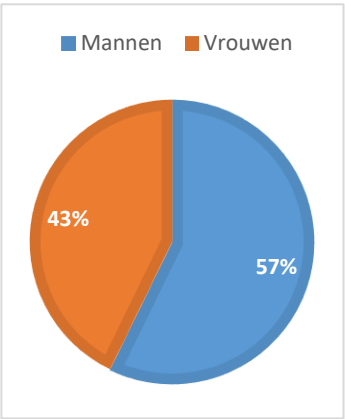
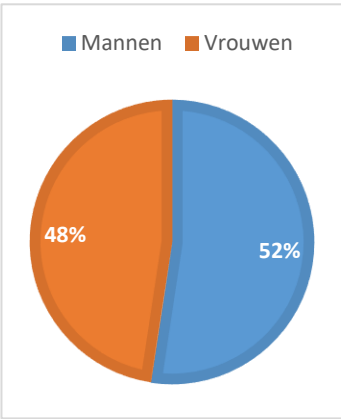
In deze vergelijking nemen we het buitengewoon onderwijs dus apart op in een tabel omdat bij hen geen onderscheid is tussen de kleuter- en lagere school. Algemeen gesproken kunnen we dezelfde vaststelling maken als bij de vergelijking bij de gewone lagere school: het aandeel man-vrouw was gelijk verdeeld tien jaar geleden maar kent sindsdien een vervrouwelijking.

Secundair onderwijs

Schooljaar	2002-2003	2007-2008	2012-2013	2016-2017
Genderbalans bestuursleden	/	 <p>Mannen: 1 899 Vrouwen: 836</p>	 <p>Mannen: 1 774 Vrouwen: 1 002</p>	 <p>Mannen: 1 398 Vrouwen: 904</p>

In het secundair onderwijs treffen we overwegend mannelijke directies aan: zes op tien zijn mannen. Andermaal neemt het mannenaandeel toch af, weliswaar zeer gestaag. Een kanttekening: de vrouwelijke directies kom je vaker tegen in TSO- en BSO-scholen. Een belangrijk interpretatiepunt als je de leerlingen gaat vergelijken op basis van het gender van de directie.⁹

Buitengewoon secundair onderwijs

Schooljaar	2002-2003	2007-2008	2012-2013	2016-2017
Genderbalans bestuursleden	/	 <p>Mannen: 234 Vrouwen: 128</p>	 <p>Mannen: 223 Vrouwen: 167</p>	 <p>Mannen: 176 Vrouwen: 160</p>

Zoals de vergelijking tussen het gewoon en buitengewoon lager onderwijs kunnen we die ook maken voor het gewoon en buitengewoon secundair onderwijs. Uiteraard telt het buitengewoon secundair onderwijs veel minder aantallen, maar de verhouding komt overeen behalve bij de laatste grafiek. Hier zien we dat het aantal mannen ineens veel lager ligt terwijl het vrouwenaantal redelijk stabiel gebleven is, maar ook niet gegroeid.

Hoger onderwijs + universitair onderwijs

Van deze onderwijsniveaus zijn er geen cijfers terug te vinden in de statistische jaarverslagen. Deze worden dan ook buiten beschouwing gelaten.

Alle gegevens komen uit de statistische jaarverslagen van het Vlaams Onderwijs:

Onderwijs Vlaanderen. (2002-2017). *Statistisch jaarboek*. Geraadpleegd op 24 februari 2018 via <http://onderwijs.vlaanderen.be/nl/nl/onderwijsstatistieken/statistisch-jaarboek/eerdere-edities-statistisch-jaarboek>

Conclusie:

In de media horen we de laatste tijd hoe stresserend het beroep van een directeur tegenwoordig is. Na het bekijken en analyseren van deze statistische jaarverslagen kan gezegd worden dat de diverse mediabronnen niet liegen: over alle niveaus heen zijn er de laatste vijf jaren minder bestuursleden (mannen en vrouwen in totaal).

Terug naar de vergelijking in de genderbalans: de cijfers van 2007-2008 spreken in het voordeel dat de masculinisering wel degelijk heeft plaatsgevonden. Maar tien jaar later kan iedereen zonder twijfel zeggen dat dit fenomeen niet meer van toepassing is. In tegendeel zelfs: op elk niveau van het onderwijs (buiten hoger en universitair onderwijs aangezien hier geen gegevens van zijn teruggevonden) zien we dat het aantal mannelijke bestuursleden inkrimpt en de vrouwelijke groeien.

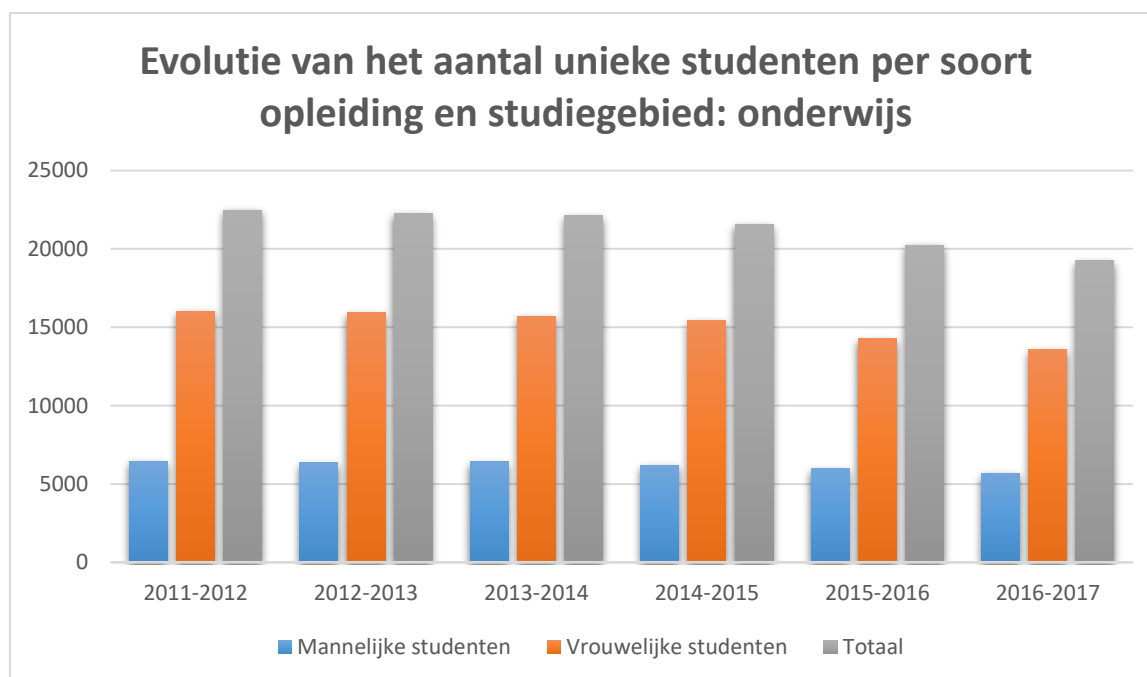
2.1.3 Het aantal unieke studenten in de lerarenopleidingen van Vlaanderen

In punt 2.1.1 werd reeds een voorbeeld gegeven die ons een idee geeft over de toestand waarin onze lerarenopleidingen zich bevinden op basis van gender bij de studenten. In de databank van het Vlaams Onderwijs kan je allerlei gegevens terugvinden per hogeschool en opleiding. Deze weergave wordt beperkt tot de professionele bacheloropleiding van één hogeschool per provincie uit het academiejaar 2015-2016.¹⁵

Provincie	Hogeschool	Kleuteronderwijs	Lager onderwijs	Secundair onderwijs
Antwerpen	<i>Artesis Plantijn Hogeschool Antwerpen</i>	4% Man 96% Vrouw Aantal studenten: 289	18% Man 82% Vrouw Aantal studenten: 245	60% Man 40% Vrouw Aantal studenten: 639
Limburg	<i>UC Limburg</i>	6% Man 94% Vrouw Aantal studenten: 342	23% Man 77% Vrouw Aantal studenten: 535	47% Man 53% Vrouw Aantal studenten: 871
Oost-Vlaanderen	<i>Hogeschool Gent</i>	5% Man 95% Vrouw Aantal studenten: 195	25% Man 75% Vrouw Aantal studenten: 189	59% Man 41% Vrouw Aantal studenten: 553
Vlaams-Brabant	<i>Odisee (heeft ook campussen in Oost-Vlaanderen)</i>	3% Man 97% Vrouw Aantal studenten: 463	17% Man 83% Vrouw Aantal studenten: 947	47% Man 53% Vrouw Aantal studenten: 821
West-Vlaanderen	<i>Hogeschool West-Vlaanderen</i>	3% Man 97% Vrouw Aantal studenten: 86	23% Man 77% Vrouw Aantal studenten: 109	57% Man 43% Vrouw Aantal studenten: 206
Totaal van bovenstaande gegevens		4,2% man 95,8% vrouw	20,6% man 79,4% vrouw	54% man 46% vrouw

Bovenstaande diagrammen geven niet de hele toestand in Vlaanderen weer, maar geven ons een idee per provincie. Aan de hand van deze percentages kan je een vergelijking vinden met de huidige balans in het werkveld met het verschil dat in het werkveld de mannen vooral in de oudere leeftijdsklasse te vinden zijn. Het aantal mannen zal de komende tijd nog blijven dalen. Toch opmerkelijk dat op elk onderwijsniveau er een groter percentage mannen terug te vinden zijn dan in het werkveld. Hoe komt het dan toch dat het percentage vrouwen steeds toeneemt in het werkveld? Drie mogelijke verklaringen: we zijn op een kantelmoment gekomen, veel jongens/mannen verlaten vroegtijdig de opleiding of veel jongens/mannen kiezen voor een ander beroep, verlaten dus het onderwijs. Om hier een antwoord op te vinden zijn bovenstaande hogescholen gecontacteerd om cijfers te bekomen over het aantal mannelijke en vrouwelijke inschrijvingen, alsook het aantal mannelijke en vrouwelijke gediplomeerden en dit over de laatste vijf academiejaren heen.

Bovenstaande vergelijking is een steekproef, het gaat maar om vijf hogescholen, en geeft niet de hele situatie in Vlaanderen weer zoals eerder gezegd. Om bovenstaande gegevens representatief te maken is er een totaalbeeld nodig. Het totaal aantal mannelijke en vrouwelijke studenten in een professionele bacheloropleiding in het onderwijs vinden we terug in het statistisch jaarboek van het Vlaams Onderwijs (gegevens gepubliceerd in het academiejaar 2016-2017, omdat de inschrijvingsaantallen van dit academiejaar nog kunnen veranderen). Om deze toestand en evolutie (over de laatste vijf academiejaren heen) te kunnen staven en een beter beeld te kunnen geven zijn deze gegevens gegoten in onderstaande staafdiagram. Opmerking: onderstaande diagram geeft wel geen beeld per onderwijsniveau.

Na bovenstaand totaalbeeld is er die nood aan verduidelijking op eerder gestelde vraag: 'Hoe komt het dat de percentages van het aantal mannelijke studenten hoger liggen dan de mannelijke percentages in het werkveld?'

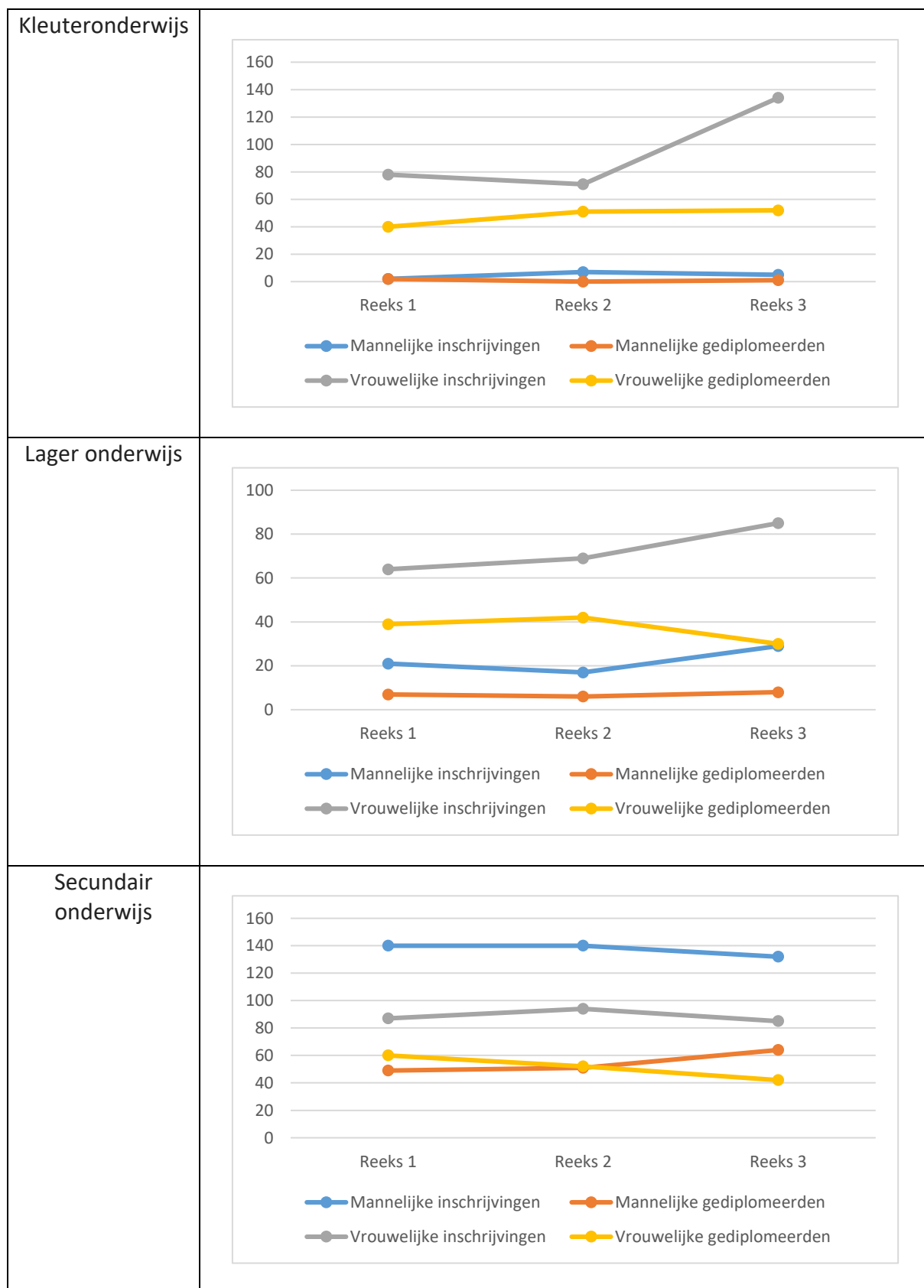
In dit onderzoek zijn diverse hogescholen (één per provincie) gecontacteerd en gevraagd om hun gegevens over het aantal mannelijk en vrouwelijke inschrijvingen en gediplomeerden over de laatste vijf jaren heen vrij te geven. De cijfers komen uit de afgelopen vijf jaren zodat we drie cycli van inschrijvingen kunnen vergelijken, want inschrijvingen van 2012-2013 studeren mits een normaal traject af in 2014-2015. De vergelijking gaat dus tussen de inschrijvingen met die van het aantal gediplomeerden drie jaar later. Deze resultaten worden beneden weergegeven. De cijfers van de gediplomeerden liggen soms hoger dan die van de inschrijvingen door latere instromers of studenten die een jaar opnieuw moesten doen.

Legende:

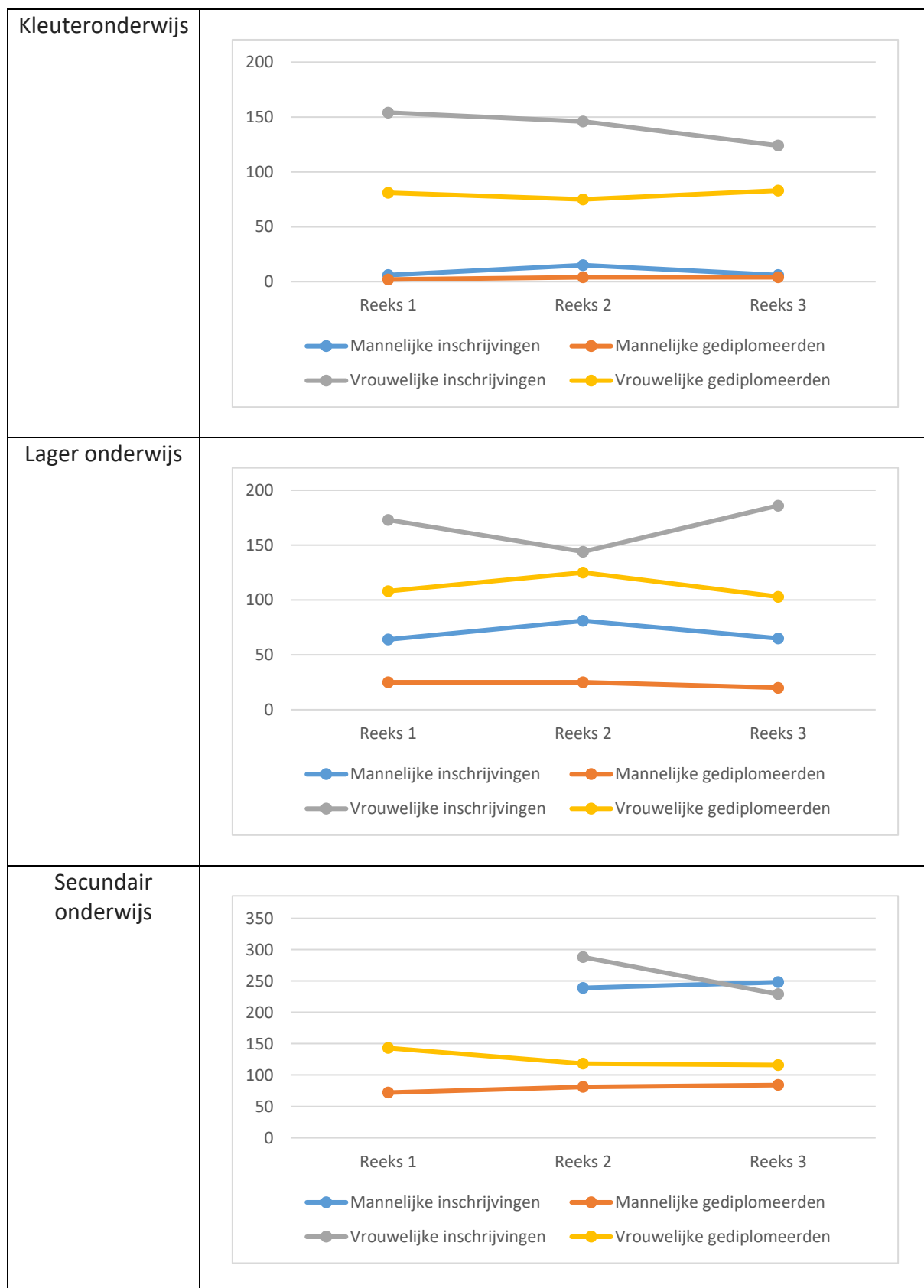
Reeks 1	Inschrijvingen 2012-2013 + gediplomeerden 2014-2015
Reeks 2	Inschrijvingen 2013-2014 + gediplomeerden 2015-2016
Reeks 3	Inschrijvingen 2014-2015 + gediplomeerden 2016-2017

Deze legende gaat op voor alle 5 de hogescholen die hieronder geanalyseerd worden.

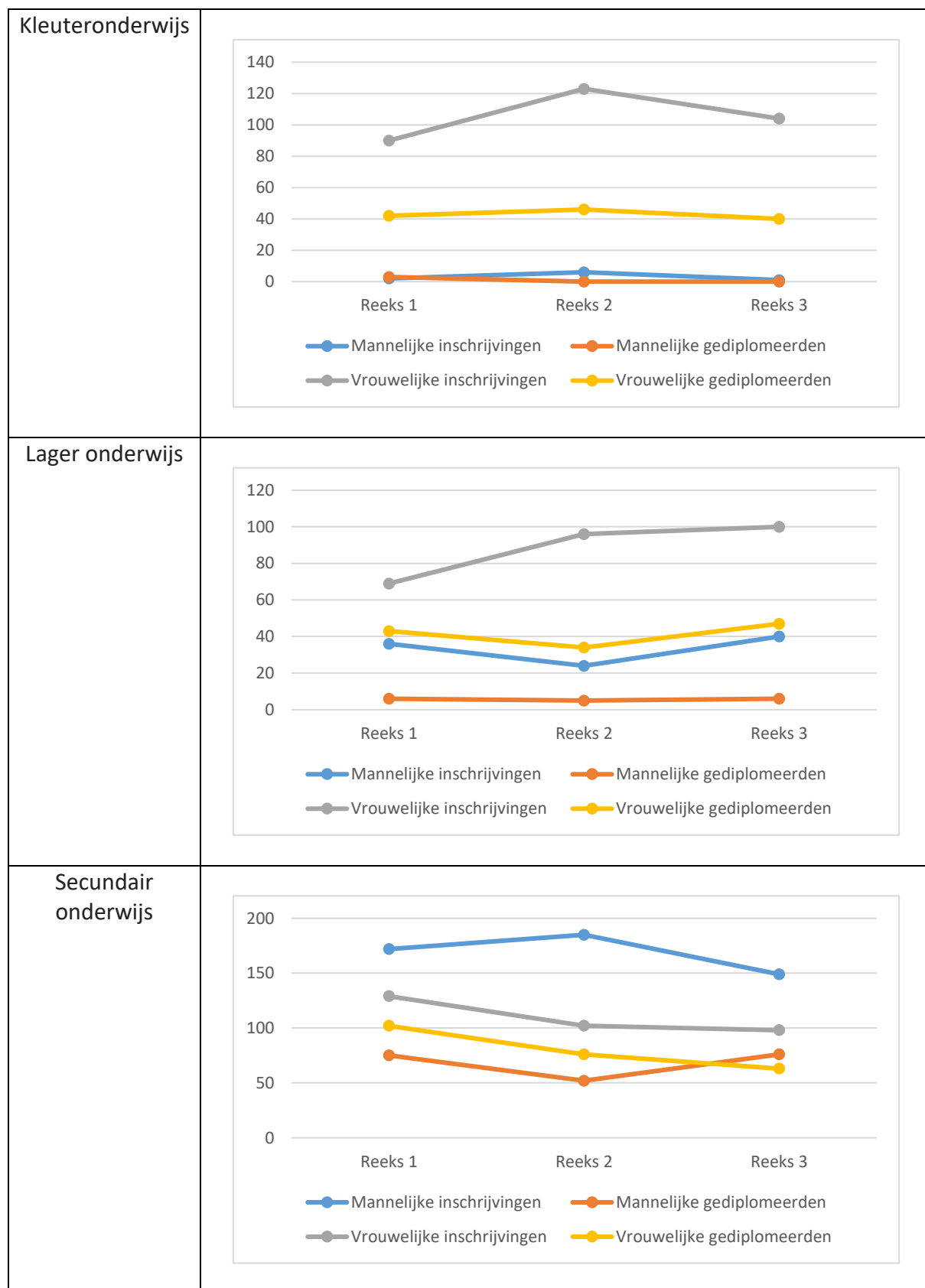
Artesis Plantijn Hogeschool Antwerpen

UC Limburg

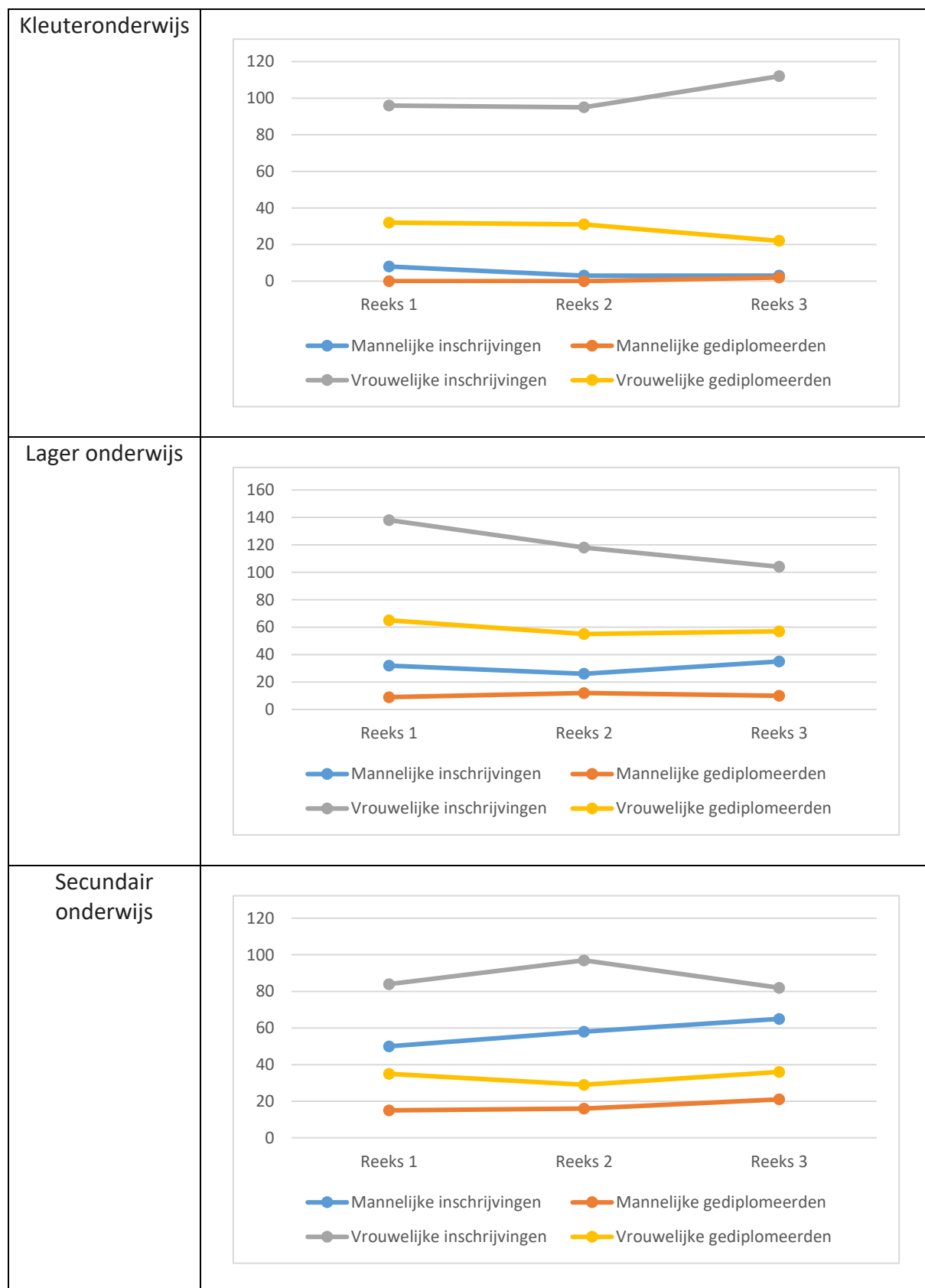

Hogeschool Gent

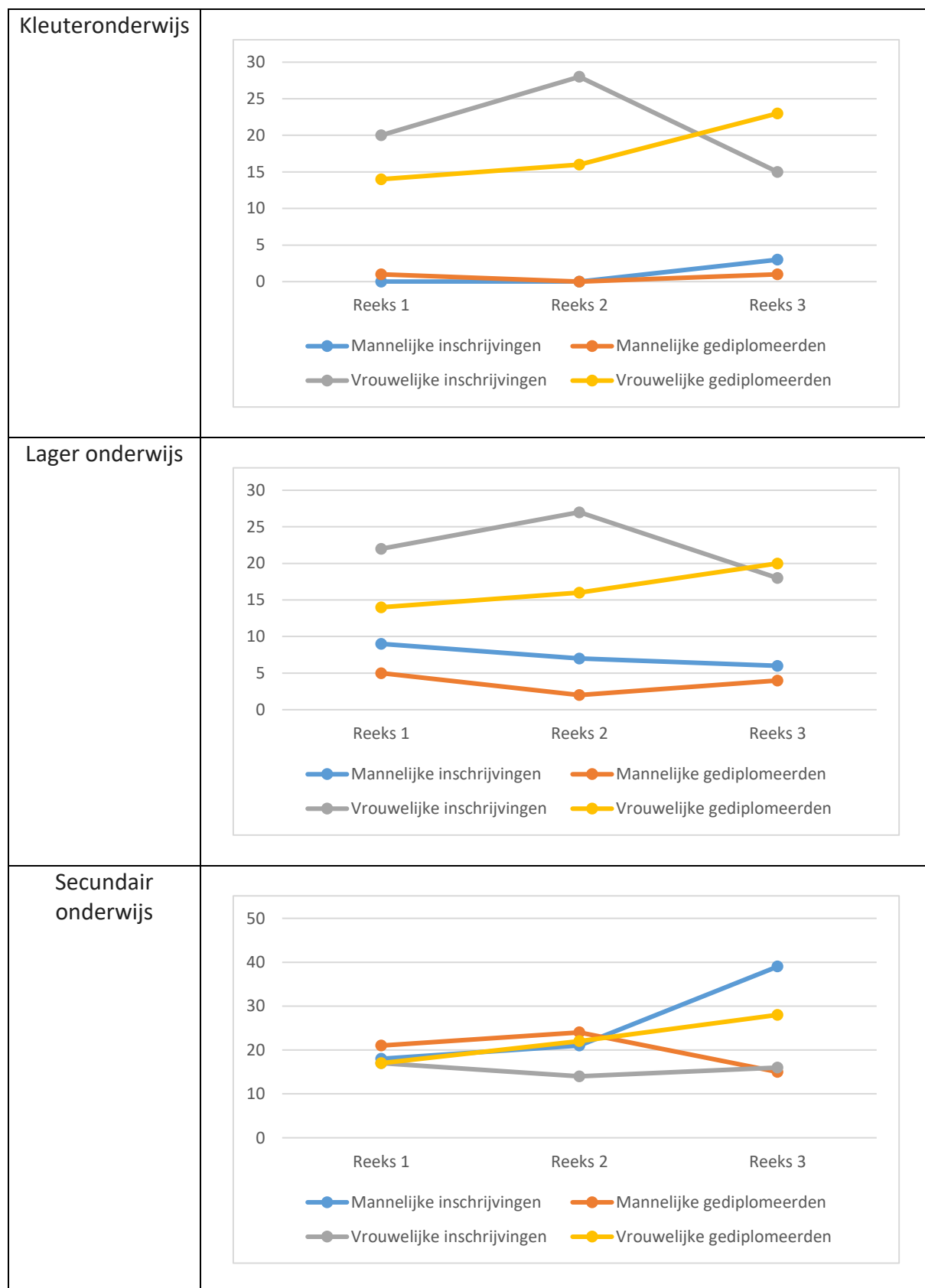

Odisee

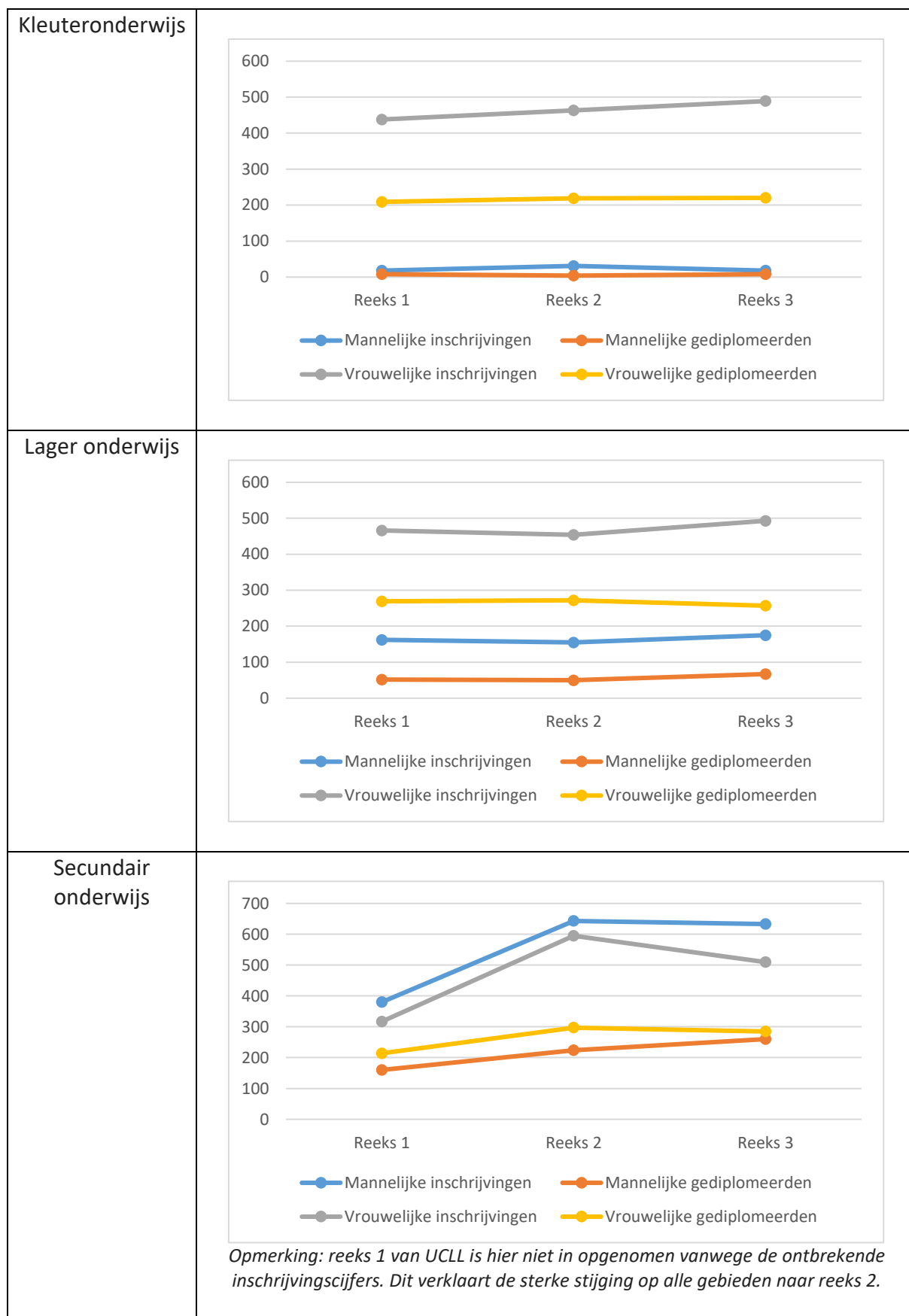
(heeft meerdere campussen, maar de cijfers komen uit hun campus Brussel)

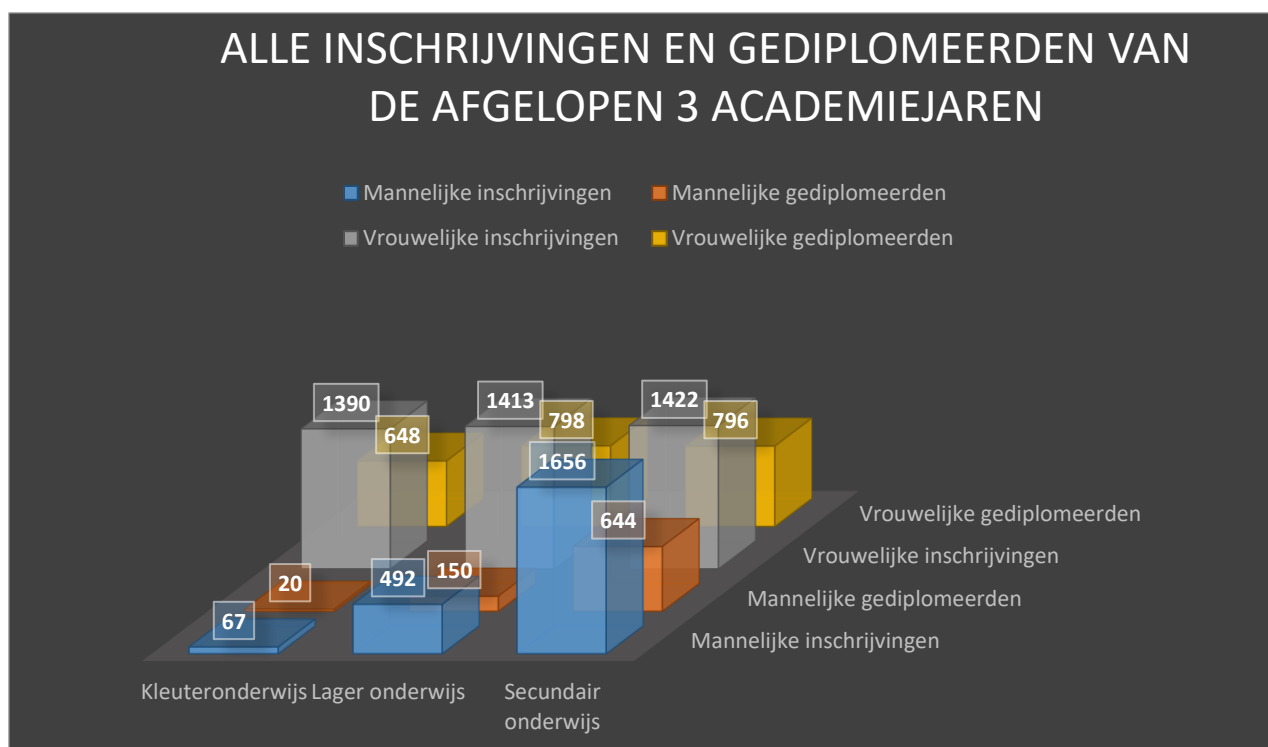

Hogeschool West-Vlaanderen

Van alle 5 de hogescholen zou dit er gezamenlijk als volgt uitzien:

Conclusie:

De opgevraagde cijfers bevestigen die van meerdere bronnen. De feminisering van het onderwijs begint in haar opleidingen, de cijfers liggen in het verlengde van die uit het werkveld. Het treedt het hardste op in het basisonderwijs en is minder aanwezig in de secundaire opleidingen, maar toch is ook daar een vervrouwelijking voelbaar. Over het algemeen halen de helft van alle vrouwelijke inschrijvingen hun diploma, bij de mannen is dit minder dan 1/3 (behalve bij de opleiding secundair onderwijs).

2.2 Oorzaken en gevolgen

De mogelijke oorzaken en de mogelijke gevolgen zijn gebaseerd op de feiten, maar er is ook een deel persoonlijke interpretatie aan toegevoegd. Wat volgt in dit onderdeel zijn theorieën gehaald uit onderzoek, boeken en artikels.

Heeft de vervrouwelijking van het onderwijs eigenlijk wel een gevolg voor de leerlingen? Volgens Martine Delfos wel: *'De opvoeder is ook een man of een vrouw. En dat beïnvloedt ook de wijze waarop hij of zij naar het kind kijkt.'*¹⁷

Waar begin je met te zoeken naar oorzaken en gevolgen? Het hele proces (kiezen voor het lerarenberoep) is immers een vicieuze cirkel: verschillende elementen beïnvloeden de keuze voor het lerarenberoep. Er zijn zoveel factoren die een al dan niet grote beïnvloeding uitoefenen op je keuze, hieronder worden er vier geanalyseerd.

Je **eigen ervaringen in een school** met leerkrachten doen je kennismaken met het lerarenberoep, **de lerarenopleiding** leert je het beroep aan en **het werkveld** vervolledigt je visie op het beroep. Hoe jij het beroep dan uitoefent beïnvloedt de keuze van potentiële leerkrachten en zo is de cirkel rond. Waar begin je dus met te zoeken naar oorzaken? Bij de

wortels van ons onderwijs, met andere woorden bij het begin/onze eerste ervaringen ermee: onze schoolcarrière tot achttien jaar.

2.2.1 Het basis- en secundair onderwijs

De keuze tot een beroep is altijd een zeer moeilijke, maar iedereen zal die rond de leeftijd van achttien jaar moeten maken. Deze keuze komt tot stand door vele factoren: ouders, interesse, arbeidsmarkt, uiterlijk van een beroep Het uiterlijk van ons beroep wordt in de eerste plaats bepaald door de leerkrachten die je hebt gehad in het basis- en secundair onderwijs. Zij geven de studenten een eerste indruk van het beroep en hoewel indrukken kunnen veranderen, zijn deze toch zeer bepalend. Lieven Boeve, topman van het Katholiek Onderwijs, vertelt aan het Nieuwsblad:

Het evenwicht moet niet perfect fiftyfifty zijn, maar in sommige basisscholen moet je al hard zoeken naar een man. De kans is nog kleiner dat het een jonge man is. Dat is jammer want kinderen hebben zowel vrouwelijke als mannelijke rolmodellen nodig.¹⁸

Lager en secundair onderwijs, alleen maar juffrouwen en mevrouwen

Barbara Debusschere, Chef Wetenschap bij De Morgen, stelt dat in het extreemste geval onze jongeren ongeveer vijftien jaar lang alleen vrouwen zien als lesgevers.¹⁹ Ze wilt daarmee de vrouwelijke leerkrachten niet mee afbreken, maar het ontbreken van een mannelijk gezicht doorheen al die jaren draagt bij aan het feminiseringsproces van het onderwijs. Jongeren associëren het lesgeven met het vrouwelijk geslacht, zeker nu de nadruk zo op het inclusief onderwijs ligt. Debusschere is ook bang voor een vervreemding voor het andere geslacht, juist om deze reden werden jongens- en meisjesscholen afgeschaft.

Ook Vicky Van de Velde (2011) en Lies Vanerum (2013) constateren dat de leerlingen in het secundair onderwijs het lerarenberoep beschouwen als een 'vrouwenberoep'. Het sluit meer aan op het gezinsleven, het beroep maakt het mogelijk om perfect te kunnen zorgen voor het gezin.

Minder prestige

In het vorig onderdeel van dit hoofdstuk kwamen onderbouwde cijfers aan bod die aantonen dat op alle niveaus de vrouwen groeien in aantallen. Welk impact heeft dit op de manier dat studenten kijken naar het beroep onderwijzer?

Er zijn steeds minder mannen omdat deze job aan prestige verliest door de vervrouwelijking.¹⁸

Professor Mieke Van Houtte, UGent, zoekt de oorzaak in de opvoeding van onze kinderen. Zij ziet de stereotypering als één van de hoofdoorzaken voor de feminisering van het onderwijs op alle niveaus.

Wat er hier beweerd wordt is helaas vaak de waarheid, het is zoeken naar de mannen in het basisonderwijs. Heel vaak is er maar één man te vinden en dat is de turnleerkracht. Ook dit werkt de stereotypering verder in hand: lesgeven en voor kinderen zorgen is iets voor de vrouwen en het sportieve (imago van stoer) is voor een man.

Veel leerlingen hebben nog nooit een mannelijke leerkracht gehad, mijn persoonlijke ervaringen demonstreren dit:

“In het schooljaar 2013-2014 heb ik een volledig jaar gewerkt in de basisschool van Smeermaas. Buiten mij was er geen enkele mannelijke klasleerkracht, enkel de turnleerkracht is mannelijk. De mannelijke directeur was een paar jaar geleden gestopt en een vrouw heeft zijn rol overgenomen. Tot en met december had ik het 1ste leerjaar onder mijn hoede, vanaf januari tot en met juni het 5de. Ik herinner mij nog zeer goed dat in dat 5de leerjaar enkele leerlingen tegen elkaar aan het praten waren. Uit dat gesprek hoorde ik zeer goed de woorden: ‘dit is de eerste keer dat we een meester hebben!’. Aan hun gezichten zag ik verschillende emoties: nieuwsgierigheid, verbazing, blijdschap Deze leerlingen waren toen tien of elf jaar oud en hadden nog nooit les gehad van een man. Op cognitief vlak kan ik niet zeggen dat die leerlingen minder presteerden, maar op sociaal-emotioneel vlak merkte ik dat deze wissel van leerkracht enorm veel met hen deed.”

Door dergelijke toestanden gaan kinderen het onderwijs associëren met vrouwen, ze waren namelijk zeer verbaasd dat er een man voor de klas staat. Dat zoiets überhaupt maar mogelijk was. Vergelijk het met de video, cassette en andere oude technologieën. Voor ons zijn ze normale dingen uit het verleden, zeer nostalgisch maar voor hedendaagse kinderen is het iets wereldvreemd. Als er geen mannen meer voor de klas gaan staan dan zullen de mannelijke leerkrachten ook als wereldvreemd aanschouwd worden, iets van het verleden... . Het onderwijs zou juist een weerspiegeling van de maatschappij dienen te zijn, maar door het ontbreken van mannen is het dit juist niet.

Feminisering: goede of minder goede zaak?

Er zijn heel wat studies geweest naar de mogelijke gevolgen door het ontbreken van mannelijke leerkrachten voor de lerende/studenten. Vaak horen we clichés zoals “een man heeft meer tucht” en “vrouwelijke leerkrachten zijn minder goed in het geven van wiskundelessen”. Heel wat van de clichés, die overigens jammer genoeg nog steeds met overtuiging heersen in heel wat scholen, zijn mythes.

Er zijn onderzoeken die wel negatieve effecten vaststellen op de cognitieve prestaties van leerlingen, vooral jongens, door de feminisering van het onderwijs (bijvoorbeeld Brutsaert, 1999). Maar het gros van de onderzoeken (bijvoorbeeld Schell en Country, 1979 en Siongers, 2002) stellen vast dat er betreffende de cognitieve prestaties geen nadelen vast te stellen zijn door het hoger aantal vrouwelijke leerkrachten, dus ook niet op wiskundig gebied (Jessy Siongers, 2003) zoals het cliché ons wel zou doen vermoeden. In tegendeel, de jongens zouden zelfs beter scoren op taalgebied.²⁰

Een ander onderzoek van Jessy Siongers uit 2003 gaat dieper in op de gevolgen van de feminisering van het onderwijs voor de cognitieve vaardigheden van (vooral) leerlingen uit het secundair onderwijs. Ze baseren zich op hiervoor op de resultaten van de TIMMS. Hierin stelt ze het volgende vast: ‘Op het bis gedrag van de leerlingen, heeft noch het geslacht van de leerkrachten, noch dat van de directie een betekenisvolle invloed. Wanneer geen rekening wordt gehouden met de vroegere schoolcarrière van de leerlingen, zou men evenwel de verkeerde conclusies kunnen trekken en stellen dat jongens vaker bissen in scholen met

relatief meer vrouwelijke leerkrachten. Hetzelfde geldt voor de vrouwelijke directies, maar als je verder kijkt dan enkel de resultaten zie je dat de vrouwelijke directies vooral aan het hoofd staan van beroeps- en technisch onderwijs, waar leerlingen zitten met een onregelmatige schoolloopbaan.¹⁹

Op gebied van houdingen, probleemgedrag, welbevinden ... kortom het sociaal-emotionele zijn er wel verschillen waar te nemen. Maar deze verschillen vinden we vooral terug in de onderzoeken. Er is geen eensgezindheid vast te stellen tussen de auteurs, ze zijn te verdeeld over deze kwestie.

Het onderzoek van Jessy Siongers (2003) onderzocht achttien houdingen bij jongeren, maar geen van deze werd opmerkelijk beïnvloedt door de sekse van de leerkracht. Bij de meisjes wordt geen enkele van de achttien houdingen beïnvloedt door het geslacht van de leerkracht. Bij de jongens telt dit voor dertien van de achttien houdingen. Omdat het merendeel van de houdingen geen beïnvloeding kennen stelt ze dan bovenstaande conclusie.² Ook Chulds en McKay (2001) kwamen eerder al tot deze conclusie. Langs de andere kant bekeken ondervindt Jessy Siongers onder andere dat het zelfbeeld en de arbeidsethiek van jongens daalt bij overwegend aantal vrouwelijke leerkrachten. Ook zijn er auteurs zoals Meyer en Thompson (1965) die beweren dat vrouwelijke leerkrachten vaker negatief reageren op jongens, maar ook dat ze vaker goedkeurend tegenover de jongens reageren dan tegen de meisjes. Meyer en Thompson nemen aan dat dit ter compensatie is, maar dat het wel duidelijk is dat jongens meer aandacht krijgen. Fagot en Patterson (1969) ondervonden in hun onderzoek dat vrouwelijke leerkrachten meer de vrouwelijke spelactiviteiten bekrachtigen.²¹

Rolmodellen: meester en juf

Mannen en vrouwen zijn anders van aard, hun omgang met de leerlingen is gestuurd vanuit hun zijn/hun aard. Bijvoorbeeld: mannelijke leerkrachten rapporteren in het algemeen minder problemen bij leerlingen dan hun vrouwelijke collega's. Marjolein Rietveld stelt: *'Algemeen gesproken vertonen jongens meer externaliserend probleemgedrag. Vrouwelijke leerkrachten rapporteren meer internaliserende gedragsproblemen dan mannelijke leerkrachten op 10- en 12-jarige leeftijd van de kinderen.'*²²

Er zijn nu eenmaal verschillen, maar waar veel mensen geen rekening mee houden zijn bijkomende factoren zoals sekse van het kind, schoolsituatie, cultuur, leeftijd ...

Anderen zoals Louis Tavecchio, psycholoog, antwoorden op stellingen zoals 'jongens hebben mannelijke rolmodellen nodig voor de klas' en 'de vervrouwelijking is een bedreiging voor de jongens hun ontwikkeling':

*"Absoluut, jongens in de klas worden nu eenmaal minder goed begrepen door vrouwelijke leraren. In de kinderopvang worden jongens meer dan 90% van de tijd omringd door vrouwen. Die roepen de jongens te snel tot de orde als ze te veel herrie maken, dingen onderzoeken, stoeien of rennen. Een man ziet een jongen die leert, een vrouw ziet een jongen met een gedragsprobleem. Hoe goed een juf ook is, jongens hebben mannen nodig om te zien hoe ze vorm kunnen geven aan hun drukke mannelijke gedrag. Als we die niet vinden, moeten juffen maar wat 'meer meester' worden."*²³

Tavecchio gaat ervan uit dat een jongen beter begrepen wordt door een man en een meisje door een vrouw. Genderverschillen zijn er, aangeboren of aangeleerd staat open ter discussie. Het is een verschil in een groot gegeven, maar toch iets waar we heel bewust mee moeten omgaan. In het boek 'Jongensbrein/meisjesbrein', geschreven door Betsy van de Grift, kan je onder andere lezen welke verschillen er zoal zijn tussen het 'jongen-zijn' en het 'meisje-zijn' en hoe je er als leerkracht mee kan omgaan. Ze stelt bijvoorbeeld dat jongens het moeilijk hebben met het te lang stilzitten, teveel taal, praten over gevoelens ... en dit zijn zaken waar een vrouwelijke leerkracht meer op zou letten dan een mannelijke. Ze zegt niet dat het niet goed is voor de jongens, want zoals eerder gesteld halen de jongens hier hun cognitief voordeel uit. Maar de betrokkenheid (en hun welbevinden) kan dalen, ze zullen onderwijs als minder plezierig ervaren. ²⁴ Louis Tavecchio besloot dat de juffen maar wat 'meer meester' moeten worden, boeken zoals deze van Betsy van de Grift zouden al een goede start zijn om de juffrouwen een beter inzicht in een jongensbrein te verschaffen.

Politiek

Het debat blijft dus nog voortwoeden op gebied van de sociaal-emotionele ontwikkeling. Enerzijds stellen auteurs dat het ook op dit gebied weinig uitmaakt of het een man of vrouw is die voor de klas staan. Anderzijds heb je auteurs die vinden dat er een mannelijk rolmodel nodig is in het onderwijs. Deze laatsten worden vaak bijgevallen door de politiek. Zo is onder andere ex-minister van onderwijs Pascal Smet van mening dat we een evenwicht tussen mannen en vrouwen dienen na te streven. Hij zei in 2010: *'Jongeren opvoeden is een maatschappelijke taak die best door mannen en vrouwen in gelijke mate opgenomen wordt. Dat mannelijke leerkrachten oververtegenwoordigd zijn in nijverheidstechnische richtingen en vrouwen in het algemeen secundair onderwijs geeft bovendien een seksestereotiepe boodschap aan jongeren'*. ²⁵

Ook huidig minister van onderwijs, Hilde Crevits, andere politici en experts zijn van mening dat er mannen nodig zijn in het onderwijs:

-Parlements lid Elisabeth Meuleman over de feminisering: *'Dit lijkt de perceptie in de hand te werken dat mannen niet thuishoren in het basisonderwijs. Een beter evenwicht tussen mannen en vrouwen zorgt bovendien voor een bredere kijk op de werking van de samenleving'*. ²⁶

-Onderwijs sociologe Mieke Van Houtte, UGent: *'Een leerkrachtenteam zou nochtans een afspiegeling moeten zijn van de samenleving. Mannen en vrouwen hebben nu eenmaal een andere stijl. Volgens onderzoek zouden vrouwen iets meer structuur vragen en mag het bij de mannen wat lossen'*. ²⁷

-Algemeen secretaris COV Marianne Coopman: *'De vervrouwelijking van het onderwijs is geen goede zaak. Gemengde teams zorgen voor een bredere kijk op de samenleving'*. ²⁸

Deze citaten geven een idee hoe de algemene kijk op de feminisering van het onderwijs is. Ondanks dat geen enkel onderzoek met harde cijfers kan bewijzen dat de vervrouwelijking een slechte invloed heeft op de cognitieve prestaties van de lerende zijn er toch mensen die de vervrouwelijking 'vrezet'.

2.2.2 De lerarenopleiding

Keuzeproces

Een goed beeld over het leraarschap is van essentieel belang om jongeren te overtuigen van deze opleiding (Van Eck en Heemkerk, 2009). Maar hoe goed kunnen onze jongeren zich een beeld vormen over de opleiding en het beroep?

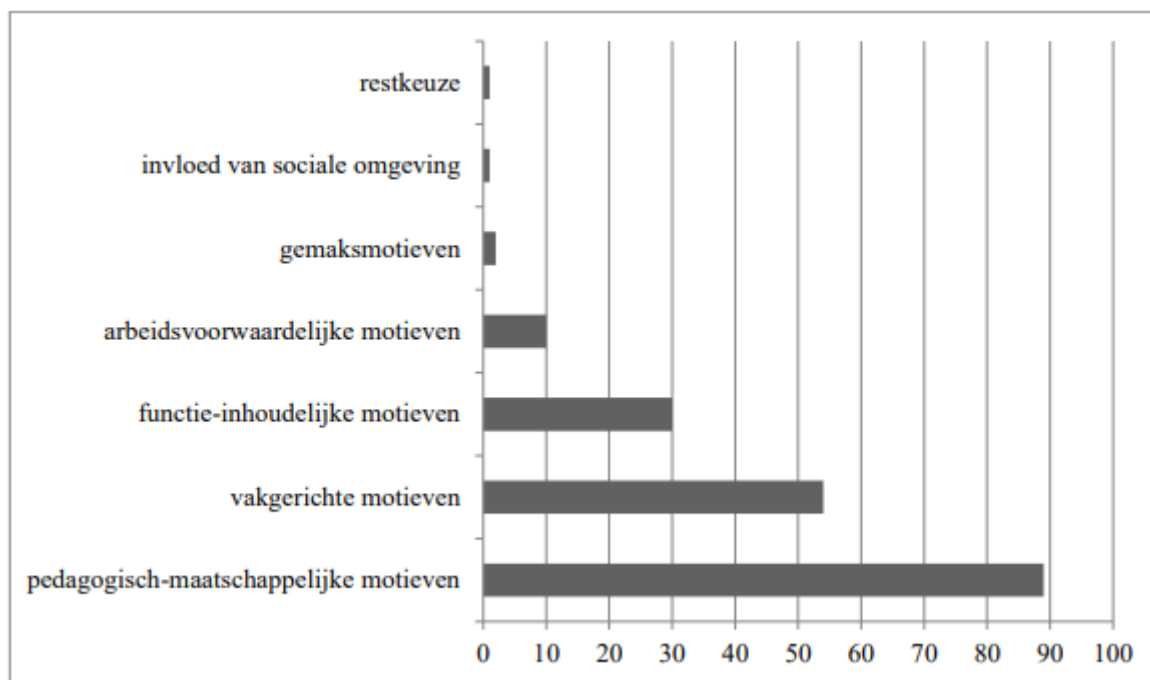
Even teruggaan naar het secundair onderwijs: op basis van de cijfers in de statistische jaarboeken van het Vlaams Onderwijs maakt Katrien De Vlaemynck, consultant rond genderthema's in het onderwijs en de overgang onderwijs-arbeidsmarkt, de vaststelling dat studierichtingen in het secundair onderwijs genderspecifiek zijn. Vooral het TSO- en de BSO-richtingen (op handel na) zijn zeer sterk genderspecifiek, wat betekent dat het ene gender overduidelijk meer aanwezig is dan het andere gender. Een andere opmerkelijk gegeven is dat jongens vaker het secundair onderwijs verlaten zonder een diploma of getuigschrift (13,6% t.o.v. 8,6% bij de meisjes) en dat het juist jongens zijn die vaker een masteropleiding doen.²⁹

De verklaring ligt in de identiteitsontwikkeling van jongeren. Jongens zijn veel meer bezig om erbij te horen, populair zijn en dus veel minder gericht op het academische want dat is niet 'cool'. Meisjes daarentegen richten zich op beide onderdelen (De Vlaemynck en Van Houtte, 2013).

Het is evident dat als er genderspecifieke studierichtingen bestaan in het secundair onderwijs, dat ze er ook zijn in het hoger onderwijs (en het latere werkveld). Deze studiekeuze voor onderwijs na het secundaire hangt af van diverse beïnvloedende factoren. De ouders komen hierbij op de eerste plaats, respectievelijk gevolgd door de leerkracht, media en vrienden (hoewel die laatsten niet zoveel invloed hebben). Jammer genoeg hebben leraren vaak geen idee welke vaardigheden je nodig hebt of gaat ontwikkelen bij bepaalde richtingen, bovendien gaan ze zeer vaak af op hun buikgevoel (subjectief) en kijken ze door een genderbril.

De media is ook niet onschuldig in de keuze voor een studierichting hoger onderwijs. De huidige maatschappij heeft verankerde stereotiepe beelden van bepaalde beroepen die je nauwelijks nog weggewerkt krijgt. Toch moeten we volgens De Vlaemynck dit blijven proberen door bijvoorbeeld voldoende diverse rolmodellen (zowel mannen als vrouwen) in beroepen afbeelden.

Van Eck en Heemkerk deden onderzoek naar de motieven voor de keuze lerarenopleiding in Nederland, er kan van uitgegaan worden dat in Vlaanderen gelijkaardige resultaten behaald zouden worden.

Grafiek: motieven voor de keuze voor de pabo, afgestudeerden.³⁰

Uit deze gegevens blijkt dat er weinig motivatie komt vanuit de extrinsieke maar eerder vanuit de intrinsieke jobkenmerken. De meeste jongens laten zich echter leiden door de extrinsieke jobkenmerken (leiding geven, reizen, gsm, auto, verantwoordelijkheid ...). Jongens hebben dan ook vaker een negatief beeld van het lerarenberoep onder meer door het uitblijven van de extrinsieke jobkenmerken en het toenemend aantal vrouwen in het beroep.

Aard van de opleiding

Naast het keuzeproces bespreken Gerda Geerdink, historica en lector seksediversiteit in het onderwijs aan de hogeschool te Arnhem en Nijmegen, en Nicole Vandormael, voormalig lector Frans en jongenscoach aan de KHLim, een tweede factor die ervoor zorgt dat er minder jongens zijn aan de lerarenopleidingen.²³ *'De school is niet jongensvijandig geworden, wel vrouwvriendelijker'* (Geerdink, 2012). Ze willen beiden meer mannen, maar niet omdat ze het gezag of kwaliteit zouden verbeteren. Het voordeel van een evenwichtige genderbalans in de onderwijswereld is diversiteit. Enkel door meer diversiteit na te streven, aan te kunnen tonen doorbreek je stereotypes (bv. dat alleen vrouwen kunnen voor kinderen zorgen).

Het gevaar van de 'kroonprinsen' in de opleidingen is iets wat daardoor zou verminderen. Veel mannelijke studenten (ook de vrouwelijke) gaan ervan uit dat je als man er de kantjes vanaf kan lopen. Maar toch is het volgens beide dames ook geen goed idee om de opleidingen aan te passen aan wat de jongens interesseert, dan versterk je juist de sekseverschillen. *'We moeten niet studenten aantrekken op geslacht, maar eerder de voordelen van het beroep in de verf zetten!'* (Geerdink, 2012). Anderen zoals Begga Willems, directeur De Grasmus, willen dan wel meer de focus op de jongens leggen door bijvoorbeeld een upgrade van de lerarenopleiding (bachelor naar master) zodat jongens meer voor het onderwijs zouden kiezen vanwege prestige en financiële redenen.

Het keuzeprocess en de aard van de opleiding bepalen dus in grote mate waarom er zo weinig jongens afstuderen, maar toch zijn er altijd relatief veel mannelijke inschrijvingen aan het begin van de opleiding (zoals de cijfers en het onderzoek in deze scriptie bevestigen) en maar weinigen die doorzetten. Het kan niet volledig te wijten zijn aan een slechte keuze of aan de opleiding? Onder andere Betsy van de Grift vermoedt dat het aan de rijpheid van de jongens ligt.²⁴ Het brein bereikt zijn top op vijftientigjarige leeftijd, maar het brein van de meisjes ontwikkelt zich in een sneller tempo vergeleken met dan van jongens. Op achttienjarige leeftijd is het brein zich dus nog volop aan het ontwikkelen, jongens zijn vaak nog halve pubers en dus niet rijp genoeg om een goede keuze te nemen. Ook doorheen de opleiding hebben ze het moeilijker dan de meisjes met bijvoorbeeld lesvoorbereidingen en deadlines (Vandormael, 2012). Meisjes daarentegen zijn gemiddeld genomen vaker gemotiveerd, gedisciplineerd en beter in time-management (Severiens en ten Dam, 2012).

In- en doorstroom

Karel De Coninck onderzocht in zijn masterproef (2014) welke belemmerende factoren er zijn voor jongens in de lerarenopleiding, hij deed dit door mannelijke studenten schriftelijk en mondeling te interviewen. In volgende tabel worden de resultaten samengevat:

	Ondersteunend	Belemmerend
Instroom	-Intrinsieke jobkenmerken -Waardering door de maatschappij	-Extrinsieke jobkenmerken -Veel vrouwen, vrouwenberoep -Onvoldoende realistisch beeld
Doorstroom	-Werken in kleine groepen -Samenzitten met andere jongens -Persoonlijke begeleiding - Positieve feedback	-Vaak enige jongen -Veel papierwerk en administratie -Lessen te lang of nutteloos -Bepaalde onderdelen te vrouwelijk -Onvoldoende gesteund tijdens de stageperiode -Doen wat hen opgedragen werd, iets wat niet overeenstemt met hun visie -Evaluatie: meer belang aan mooie stagemap dan de prestaties zelf

Positieve feedback vinden de jongens zeer belangrijk, iets wat hen stimuleert om door te zetten. Verder viel er op dat zelfs de zogenoemde mannelijke onderdelen zijn minder aantrekkelijk geworden voor de jongens. Zo moesten bijvoorbeeld in het onderdeel bewegingsopvoeding een dans uitgewerkt worden. Jongens hebben vaker minder dansritme en daarom werden ze door de docent uit elkaar gehaald, 1 jongen per groep (wat dan weer een extra belemmerende factor was).

De studenten van vandaag

TvKlasse ging op onderzoek in 2012 (jaar van de man) en ondervroeg een achttal jongens in de lerarenopleiding van de KHLeuven. Het filmpje kan je terugvinden onder de titel 'Man voor de klas: 360'.³¹

Alle jongens in dit filmpje kwamen overeen: er moeten meer mannen voor de klas komen te staan. Ze vinden dat jongens ook goed om kunnen gaan met kinderen, vergelijking met de vele mannelijke leiders in de jeugdbewegingen. Uit de getuigenissen blijkt ook dat de familie, een conservatieve opa in dit geval, je keuze kan beïnvloeden. Hij vond de lerarenopleiding te min voor hem. Meerdere studenten bevestigen dat de status van de leerkracht lager en kleuteronderwijs te laag is. Ze stellen voor om het beroep te promoten via affiches, in de klassen van het zesde middelbaar, mannen motiveren zonder de vrouwen af te schrikken Meer over mogelijke acties in hoofdstuk drie.

In haar boek 'Diversiteit op de pabo. Sekseverschillen in motivatie, curriculumperceptie en studieresultaten' uit 2007 deed Gerda Geerdink onderzoek naar de lerarenopleiding.³² Ze deed dit bij vijftien jongens en vijftien meisjes, met andere woorden een steekproef die niet representatief is voor de hele bevolking van de lerarenopleidingen. We spreken hier over de pabo, dus de Nederlandse lerarenopleiding, maar zoals eerder gezegd zal de Nederlandse situatie nauw aansluiten bij de Vlaamse. In een notendop leerde ze uit haar onderzoek de volgende verschillen tussen jongens en meisjes in de lerarenopleiding:

Jongens	Meisjes
Gericht op leerstof en product	Gericht op leerling en proces
Extrinsiek gemotiveerd	Intrinsiek gemotiveerd
Gericht op zaken, dingen, zichzelf	Gericht op personen en de andere
Meer gesloten benadering van het onderwijsaanbod	Meer open benadering van het onderwijsaanbod
Stellen zich minder afhankelijk van de opleiding op	Stellen zich meer afhankelijk van de opleiding op

Jongens voelen zich doorgaans competentere dan de meisjes en dat blijkt gedeeltelijk waar te zijn als de kennistoetsen van beide genders naast elkaar gelegd worden. En toch haken jongens vaker af dan de meisjes, volgens Geerdink komt dit door de 'pedagogisering' van de opleiding. Concreet betekent dit dat de opleidingen meer de nadruk zijn gaan leggen op

procesgerichte zaken zoals zorg en dus minder op het cognitieve, het product. De jongens worden voelen zich dus niet meer zo uitgedaagd, iets wat zij juist meer nodig hebben dan meisjes (competitiviteit).

2.2.3 Het werkveld

Startende leerkrachten

Na de keuze voor het onderwijs en het doorlopen van de lerarenopleiding is het tegenwoordig nog maar de vraag of je in het onderwijs gaat blijven werken? Er worden al artikels geschreven sinds de beginjaren van de 21ste eeuw over het feit van jonge leraren die vroegtijdig afhaken.

*'Beginnende leerkrachten haken snel af. Binnen de vijf jaar na hun eerste les, stapt bijna 20 procent van de kleuterleiders en onderwijzers de klas uit. Jobonzekerheid is een grote factor, maar er zijn velerlei oorzaken. Het probleem stelt zich het sterkst op scholen die ook nog eens kampen met stedelijke uitdagingen zoals anderstaligheid, kansarmoede en culturele verschillen.'*³³

Bruno Struys, journalist De Morgen, schrijft over het lerarentekort (vooral in de steden) die tegenwoordig overal beschreven wordt. Er zijn geen vervangers meer, veel collega's vallen ziek uit ... Het zijn zaken waar we (onderwijzend personeel) allemaal regelmatig van horen.

Dit en zoveel andere artikels wijzen erop dat de situatie van de leerkracht niet ideaal is aangezien er zoveel stoppers zijn (zowel bij mannen als vrouwen). Bij mannen gaat het vaak om redenen zoals werkomstandigheden (management, sfeer op school...), werkdruk, werkvoorwaarden (salaris, doorgroeimogelijkheden), imago en reacties omgeving.³⁴

De leraren van vandaag

Zelf vinden 55% van de mannen en 40% van de vrouwen uit schoolteams van het basisonderwijs de vervrouwelijking als een bedreiging voor de kwaliteit van het onderwijs. 2/3 vindt het nadelig voor de socio-emotionele ontwikkeling van de jongens.³⁵

Het werken in een overwegend vrouwelijke omgeving mag je ook absoluut niet onderschatten volgens Lies Vanerum, orthopedagoog en master in educatieve studies. Als man zijnde kan je vaak niet over je eigen interesses praten in de leraarskamer of je visie (toleranter, lossier) botst met de vrouwelijke collega's zijn enkele voorbeelden. De stereotypering mag zeker niet versterkt worden, maar het is een feit dat mannen en vrouwen andere interessevelden hebben en als een man die niet-werkgerelateerde babbelt af en toe kan houden dan zou dat frustrerend kunnen werken (opmerking: vaak is dit het geval, in andere gevallen ook niet want er zijn ook vrouwelijke en mannelijke leraren wiens interesses aansluiten in wat de maatschappij zou beoordelen als mannelijke of vrouwelijke interessevelden). Ook zijn, zowel mannelijke als vrouwelijke, leerkrachten slachtoffer van genderstereotype verwachtingen (Szwed, 2010 en Ludowyke, 2005).

Sofie Vanlommel, redacteur Weekend, zei in De Tijd dat er bijna niets meer mag tegenwoordig. Nu komt het fameuze woord 'planlast' in beeld: de leerkrachten van vandaag moeten eindtermen nastreven, doelstellingen behalen, lessen voorbereiden, differentiëren, materiaal verzamelen, maken en klaarzetten, kinderarmoede opsporen, uitgebreide zorgfiches en observatieplannen invullen (voor zowel intern als externe medewerkers), ...³⁶

Waar is de tijd voor spontaniteit dan? Als je ziet dat de leerlingen het moeilijk hebben met een bepaald onderwerp, wie van de leraren tegenwoordig zegt dan om de boeken te sluiten en te verzamelen in de vertelhoek om eens naar een goed, ontspannend verhaal te kunnen luisteren? Het zullen niet de vrouwelijke, maar ook niet de mannelijke leerkrachten zijn want ze moeten allen hun les afkrijgen zodat ze niet afdwalen van hun programma (een foutieve instelling)! Toch zijn het vaker de mannelijke dan de vrouwelijke leerkrachten die vaker dit programma kunnen loslaten. Zij zijn minder gefocust op het afkrijgen van werkbladen en de puntjes op de 'i' zetten dan hun vrouwelijke collega's die vaker staan op stiptheid en nauwkeurigheid.

2.2.4 De maatschappij

De maatschappij is één van de grote, al dan niet de grootste speler, die invloed heeft op het onderwijs. Het onderwijs staat immers in dienst van de maatschappij, het bereidt de leerlingen voor op de huidige maatschappij. Na het lezen van hoofdstuk 1 en 2 merk je dat de maatschappij verandert doorheen de tijd. De manier van werken, de doelen, de beweegredenen om in het onderwijs te gaan (of juist niet) ... alles is afhankelijk van de context, de maatschappij.

In hoofdstuk 1 werd de mythe van 'de leraar op een sokkel', iemand met veel aanzien al enigszins gerelativeerd/in perspectief geplaatst. Toch had ons beroep in de voorbije eeuwen meer aanzien in vergelijking met nu. In de 19de en 20ste eeuw was de leraar een wijze raadgever, de briefschrijver... iemand van een andere, hogere stand. Vaak werden we op hetzelfde niveau geplaatst als de burgemeester, de dokter en de priester. In de hedendaagse maatschappij is de onderwijzer een gewoon mens geworden. Hogere studies zijn als vanzelfsprekend geworden, er zijn niet enkelen meer met een diploma hoger onderwijs.

Het aanzien van het lerarenberoep in de maatschappij heeft misschien geen duik gekregen, maar is wel ingehaald door velen anderen. Het lerarenstatus is minder exclusief geworden. Ook de vervrouwelijking draagt bij aan een verandering in het maatschappelijke aanzien van het beroep. Mensen associëren het beroep met vrouwen omwille van diverse redenen: ze zien grotendeels vrouwen tewerkgesteld in het beroep, meer nadruk op zorg, compatibel met huishouden ...

Wat interesseert onze huidige jeugd in deze maatschappij voornamelijk? Cijfers uit Jobat geven hier een antwoord op:³⁷

Vrouwelijke versus mannelijke studies: professionele bachelor

Eerst aan bod zijn de professionele bachelors waarvan 2/3 vrouwelijk is volgens Jobat. Zij kiezen hoofdzakelijk voor conjunctuurongevoelige opleidingen in de zorgsector, sociaal werk of onderwijs. Mannen, op dit niveau, tonen meer interesse voor technologie.

<i>Top 5 grootste instroom op de arbeidsmarkt bij de mannen</i>	<i>Top 5 grootste instroom op de arbeidsmarkt bij de vrouwen</i>
Bedrijfsmanagement	Bedrijfsmanagement
Onderwijs: secundair onderwijs	Onderwijs: secundair onderwijs
Toegepaste informatica	Onderwijs: lager onderwijs
Elektromechanica	Verpleegkunde
Sociaal werk	Sociaal werk

Secundair onderwijs staat bij beiden op plaats twee, maar vrouwen vinden hier sneller en vaker werk in (8% werklozen bij de vrouwen en 9,7% bij de mannen).

Aan de hand van de inschrijvingen in het secundair onderwijs (zie 2.1.3 Het aantal unieke studenten voor de lerarenopleidingen in Vlaanderen) kan je bevestigen dat de belangstelling voor deze studiekeuze even hoog staat. Ook handig om op te merken is dat het lager onderwijs bij de vrouwen op plaats drie staat en bij de mannen niet voorkomt in de top vijf.

Vrouwelijke versus mannelijke studies: masters

De verhouding man/vrouw is iets meer in evenwicht in de masteropleidingen.

Top 5 grootste instroom op de arbeidsmarkt bij de mannen	Top 5 grootste instroom op de arbeidsmarkt bij de vrouwen
Handelswetenschappen	Rechten
Industriële wetenschappen: Elektromechanica	Psychologie
Rechten	Handelswetenschappen
Toegepaste economische wetenschappen	Communicatiewetenschappen
Toegepaste economische wetenschappen: handelsingenieur	Pedagogische wetenschappen

Bij de masters zien we weinig interesse voor het onderwijs, bij de vrouwen is er op plaats vijf wel pedagogische wetenschappen. Over het algemeen constateer je dat er toch mannen- en vrouwenberoepen zijn. De vrouwenberoepen zijn vaak die in de zorg of communicatie. Vaardigheden waarin vrouwen doorgaans beter in presteren dan mannen.

De focus van de jongens/mannen in de huidige maatschappij is dus niet bij het onderwijs. De maatschappij kan dit beïnvloeden op veel manieren: salariering, maatschappelijk nut, oordeel omgeving, genderstereotypen, mogelijke verdachtmakingen pedofilie.³⁴

Het loon van een leerkracht is zeker niet slecht, het groeit ook gestaag doorheen de jaren, maar als je gaat vergelijken met andere beroepen dan kan je vaststellen dat het startende lerarenloon gelijk ligt met hen die niet verder gaan studeren. In vergelijking met de beroepen die andere professionele bachelors uitvoeren ligt het doorgaans een stuk lager. Mannen zouden op dit financiële aspect meer gericht zijn dan de vrouwen.

Over het maatschappelijk nut is vrijwel iedereen het eens: onderwijs is ten alle tijden nodig als je vooruitgang nastreeft. Vanuit deze gedachtegang is het onderwijs dus een sector die altijd zal moeten bestaan en geeft het werkzekerheid, maar vergeet dit niet in perspectief te plaatsen. Als afstuderend leerkracht heb je zelden werkzekerheid, vooral in de kleinere gemeentes, doordat je van interim naar interim moet gaan (als je al niet thuis moet blijven zitten en wachten op een job). Dat gezegd zijnde is het lerarenberoep, volgens een onderzoek aan de universiteit van Maastricht, toch één van de grootste dalers in prestige.³⁸

De vrouwen kiezen massaal voor een professionele bachelor en dan ook vaak voor het onderwijs. Dit komt volgens Lies Vanerum door verschillende redenen:

- combineerbaarheid met het gezin;
- mogelijkheid tot deeltijds werken;
- het is een sociale job;
- vrouwen verdienen (in tegenstelling tot de mannen) meer in het onderwijs i.v.m. andere sectoren;
- werkzekerheid;
- mogelijkheid om zelfstandig een positieve tijdsindeling te maken.²⁹

Mannen blijven volgens haar juist weg door het loon, ze kunnen elders vaak meer verdienen. Ook missen ze extralegale voordelen zoals een auto, gsm, reizen

Tot slot de stereotyperingen waar wij allen (on)bewust aan bijdragen. Hoe vaak tijdens vergaderingen, bijeenkomsten, ouderpraatjes op de speelplaats... gepraat wordt over 'de juffen' en dit terwijl er een meester bij zit. Dit en andere stereotyperingen zorgen voor een zeer stereotiep beeld van het beroep: namelijk dat het een vrouwenberoep is. Arbeidsverdelingen en sportieve keuzes sluiten eenmaal aan bij de maatschappelijke realiteit of voorkeuren. Maar toch worden er door de gegenderde segregatie in studierichtingen en op de arbeidsmarkt veel vrouwelijk en mannelijk talent misgelopen volgens Sophie Bollen.²⁹

Zoals eerder beschreven speelt de media hier een enorm grote rol in. Ze tonen en versterken stereotiepe beelden constant. Je moet maar op een zoekmachine zoals Google of Yahoo het woord 'beroepen' ingeven, gegarandeerd dat je beelden zoals deze te zien zal krijgen.

Een vrouw als poetsvrouw, verpleegster, kinderverzorger ... en een man als bouwvakker, brandweerman, politieman De stereotypering van deze beroepen door de media begint zelfs bij de allerkleinsten, onderstaand stuk uit een reclamefolder ter illustratie.

De jongens hebben de stoere, gevaarlijke beroepen terwijl de meisjes het sierlijke, mooie en ongevaarlijke beroepen toebedeeld krijgen.

Als we het tegenovergestelde gaan zoeken (vrouwen in zogezegde mannenberoepen en mannen in zogezegde vrouwenberoepen) op het internet ben je iets langer bezig om iets te vinden.

Met dit soort beelden wordt het tegenovergestelde gepromoot, als je deze ziet dan denk je dat het zo zou moeten zijn... fout! Het gevaar bestaat dat je na verloop van (lange) tijd het beroep dan **WEER** genderspecifiek maakt in het voordeel van het ander geslacht. Het is in ieder geval wel een stap in de goede richting.

De oplossing is, zoals zo vaak, de gulden middenweg. Zowel mannelijke als vrouwelijke rolmodellen zijn nodig om beroepen te promoten. Hieronder een paar voorbeelden.

De weg is nog zeer lang en het is twijfelachtig of we alle beroepen uit de stereotypering gaan krijgen mede doordat de interesses van mannen en vrouwen nu eenmaal anders zijn. Onderstaande illustratie toont wel aan dat de maatschappij al grote stappen vooruit gezet heeft: het klassieke beeld van de vrouw als huisvrouw en de man als broodwinnaar komt al veel minder voor (jammer genoeg wel niet overal in de wereld).

Ook de hogere kans op verdachtmakingen van pedofilie schrikt veel mannen af. Een verkeerd geïnterpreteerde beweging kan al snel het einde van een carrière beteken. In een bepaalde school is er bijvoorbeeld een mannelijke toezichter ontslagen omdat hij de meisjes te vaak op

zijn schoot nam. Deze maatschappij tolereert het beeld van een man die kleine kinderen fysiek aanraakt niet, het classificeert dit als ontoelaatbaar en vreemd gedrag.

2.2.5 De gevolgen van de feminisering voor de leerlingen

In de vier voorgaande onderdelen van hoofdstuk '2.2 Oorzaken en gevolgen' kan je al het één en ander terugvinden over de gevolgen bij de lerende. In dit laatste onderdeel van hoofdstuk 2 worden ze herhaald en besproken.

Ten eerste is er vastgesteld dat op cognitief vlak er geen enkel nadeel is voor de leerlingen, in tegendeel zelfs: de jongens presteren beter op taalgebied. Ook Mieke van Houtte bevestigt dit in het boek 'Meisjes zus, jongens zo' (2013).

Vervolgens is er de sociaal-emotionele ontwikkeling waar de meningen verdeeld zijn. Auteurs en psychologen zoals Martine Delfos en Louis Talvecchio, samen met veel anderen, vinden dat er mannen nodig zijn. Ze zijn nodig als mannelijk rolmodel voor de kinderen. Jongens en meisjes verschillen nu eenmaal, zelfs als je genderbewust lesgeeft. Jongens zijn veel meer gericht op competitiegedrag terwijl de meisjes zich richten op zorg en aardig gevonden worden. Dit gaat uiteraard niet op voor alle meisjes en jongens en we benoemen het gedrag ook niet als normaal, maar als veel voorkomend/vaak.¹⁷

Het is kort door de bocht om te zeggen dat mannen en vrouwen daar in het verlengde liggen. Vaak zien we wel een ander accent bij mannelijke leerkrachten dan bij vrouwen. Vrouwelijke leraren zouden bijvoorbeeld zeer snel optreden als ze kinderen in elkaar zien 'hangen'. Ze interpreteren dit sneller dan mannen als vechten, terwijl mannelijke leraren dit eerder interpreteren als stoeien. Jongens moeten dit 'stoeien' ook kunnen doen, zo creëren ze een hiërarchie waarin ze zich veilig voelen alsook verkennen ze zo hun grenzen. *'Zonder ervaring van blauwe plekken kunnen kinderen echter niet groot worden'* (Delfos, 2008).

Delfos constateert vanuit deze gedachtegang dat mannen de jongens en de vrouwen de meisjes vaker sneller begrijpen. Het zou volgens haar heel wat tijd schelen in het diagnosticeren van een probleem of zelfs in de hoeveelheid van diagnoses (wat vrouwen vaak als storend ervaren zal anders ervaren worden bij mannen, zij kunnen dit makkelijker in perspectief plaatsen). Andersom bij de meisjes ook, maar op gebied van gedragsproblemen gaat het vaker over jongens dan meisjes.

Jongens krijgen dus ook meer aandacht, omdat ze vaker opvallen bij probleemgedrag. Ze vertonen hun problemen externaliserend terwijl de meisjes dit internaliserend doen (Anne Hermans, 2013). De jongens krijgen vaker aandacht dan de meisjes, dit betekent meer interacties, meer contact en feedback van de leerkracht maar ook meer controle en disciplineren! Dit door zowel de mannelijke als de vrouwelijke leerkracht volgens Van Houtte en toch presteren de jongens slechter? Volgens haar zit de fout in ons verwachtingspatroon bij de leerlingen. We verwachten androgyne leerlingen, leerlingen die zowel de vrouwelijke als de mannelijke vaardigheden beheersen. De vrouwelijke kenmerken worden overigens hoger ingeschat, vooral door de vrouwelijke leerkrachten. Zij letten meer op rust, orde, gehoorzaamheid en samenwerking. Hierdoor geven ze minder vertrouwen aan hun leerlingen.

Bij een mannelijke leerkracht stelt ze doorgaans meer tolerantie vast, meer belang aan vrijheid en autonomie. Dit wil ik graag verduidelijken aan de hand van een persoonlijke ervaring:

‘Dinsdag 5 december 2017, het eerste en tweede leerjaar gaat op uitstap naar een manege omdat het paard van de Sint ziek is. Beide klassen worden begeleid door 3 mannelijke leerkrachten (2 vaste en een stagiair). De sfeer is redelijk los, aanvankelijk probeerden we de leerlingen bij elkaar te houden om te luisteren naar de gastvrouw. Haar uitleg was echter te moeilijk voor deze leeftijd en soms langdradig, er werd ook te weinig gekeken naar de paarden. Wij besloten dat de kinderen achteraf, na de uitleg, vrij mochten rondwandelen om de paarden en hun stallen te bezichtigen. Op die leeftijd staan bewegen, enthousiast zijn en leren voor ons immers op 1 lijn. Er was een overdekte ruimte waar de paarden aan jumping en dressuur deden. Hier moesten we een half uur wachten op de Sint, de leerlingen begonnen zich te vervelen en ze merkten al snel het zand op. Ze begonnen rond te wandelen en met het zand te spelen, wie kan het ze kwalijk nemen? Na het bezoek van de Sint namen we afscheid en bedankten de gastvrouw voor het ontvangst.’

Achteraf horen we via een collega dat de mensen van de manege de leerlingen veel te wild vonden. Ook onze vrouwelijke collega’s waren minder blij met ons bezoek aan de manege. Op mijn vraag: ‘moesten we de leerlingen in het gareel houden zoals in het leger?’ antwoordde een vrouwelijke collega kortweg: ‘ja!?’ Hieruit blijkt dat dit voor hen vanzelfsprekend was. Tot de dag van vandaag staan wij nog achter onze visie en beslissing, zolang het de paarden niet zou schaden moet er op deze manier geleerd kunnen worden: door beweging en enthousiasme en niet door braaf stil te staan en te knikken (zeker niet bij zevenjarigen!).’

Het belang van gender in het leerkrachtenteam: besluit.³⁹

Het onderzoek van mevrouw Lietaert en anderen bevestigen hetgeen hier boven allemaal beschreven staat. Het grootste verschil tussen mannelijke en vrouwelijke leerkrachten is vaak te vinden in de autonomieondersteuning en taakoriëntatie.

Ook Martine Delfos is duidelijk een voorstander van meer mannen in het onderwijs, maar ze relativeert ook: een kind kan perfect opgroeien met twee vaders of twee moeders en dus ook in een school met enkel juffen. We moeten ons ervan bewust zijn dat het kind nauwelijks in

contact komt met het andere sekse en hem/haar dus kansen geven om contact te leggen. Bijvoorbeeld papa's uitnodigen die een activiteit leiden.

2.3 Basiscompetenties leerkrachten

De Vlaamse regering heeft op 5 oktober 2007 de goedkeuring gegeven aan de vernieuwde basiscompetenties van de leraren waarmee deze van 1998 werd opgeheven. Je kan ze terugvinden op de website van onderwijs Vlaanderen.⁴⁰

Op deze website vind je alle competenties van een leerkracht beschreven per onderwijsniveau (kleuter-, lager en secundair onderwijs). Het is aangeraden voor elke leerkracht om ze eens te doornemen en wanneer u dat doet zal u merken dat de Vlaamse regering verwacht dat we kunnen omspringen met de diversiteit in ons publiek (dus ook kunnen omgaan met zowel meisjes als jongens en ze niet als een homogeen publiek behandelen). Dit document geldt voor zowel mannelijke als vrouwelijke leerkrachten, wel moeten we ons ervan bewust zijn dat sommige items beter beheerst worden door het ene gender dan het andere (en altijd rekening houdend met eigenheid van de persoon!).

3 Ondernemingen

De grote vraag is uiteraard: ‘Wat nu?’, maar we mogen niet kortzichtig zijn. Er zijn geen snelle oplossingen voor dit fenomeen en is er überhaupt een oplossing nodig als er geen probleem is? Doorheen dit werk werd duidelijk dat er voor- en tegenstanders zijn van de feminisering, maar er zijn geen harde bewijzen dat de feminisering een slechte zaak is voor de cognitieve prestaties van jongeren.

Wel zijn er veel mensen die de gulden middenweg verkiezen voor redenen zoals diversiteit, welbevinden, rolmodellen, enzovoort. Al sinds het begin van deze eeuw zijn er veel stemmen die luidop meedenken om dit te bereiken. De politiek, de scholen, de leerkrachten, de ouders, de studenten, externe diensten ... zijn enkele van die stemmen. In dit hoofdstuk worden ze ingedeeld op gebied waar ze een verandering willen implementeren/gebied van uitvoering: het werkveld, de opleiding, de wetgeving.

3.1 Lerarenopleidingen

De opleidingen worden apart bekeken omdat zij het publiek moeten aanspreken en overtuigen van de opleiding.

Politiek

De studenten zelf hebben een aantal ideeën (zie hoofdstuk 2.2.2 De lerarenopleiding) waaronder het promoten van de opleiding via affiches op bussen, mannen motiveren, richten op het publiek van het zesde middelbaar. Echt concreet of innoverend zijn deze ideeën nog niet, maar ze gaan wel de goede richting uit. Huidig minister van onderwijs, Hilde Crevits (CD&V), staat achter het idee van meer diversiteit. Het is bevorderlijk voor rollenpatronen en een gezonde mix mannen en vrouwen op de werkvloer zorgt volgens haar voor een grotere jobtevredenheid, minder conflicten en een meer egalitaire behandeling. In een commissievergadering, donderdag 11 juni 2015, vroegen Ann Brusseel (open Vld) en Miranda Van Eetvelde (NV-A) naar haar visie en plannen. Mevrouw Crevits antwoordde hierop met volgende (mogelijke) ondernemingen:

- promotiemateriaal, affiches, filmpjes, interviews... meer richten op de mannen, maar de vrouwen zeker niet vergeten;
- een betere begeleiding bij het keuzeprocess;
- de aanwezige mannelijke docenten meer als ‘uithangbord’ uitspelen;
- zorgen voor een goede mentor/begeleider doorheen de opleiding (een jongenscoach zoals de KHLim deed een aantal jaren geleden);
- verminderen van de planlast;
- keuze- of verdiepingsmogelijkheden in ‘mannelijke interesses’;
- een verplichte niet-bindende instaproef voor het opkrikken van de status.

Ook had ze nog 2 suggesties m.b.t. het secundair onderwijs en de regelgeving, zie 3.2 en 3.3).

Ze verwijst ook naar de hervorming van de lerarenopleiding waardoor jongeren al op hun achttiende aan de universiteit voor leraar kunnen studeren. Dat zou het prestige van de job al moeten vergroten. Eenmaal die hervorming definitief is, wil ze ook een mediacampagne voeren.

Nadine Engels

In een workshop van haar ('Aantrekken en behouden van mannen') heeft Nadine Engels, professor aan de Vrije Universiteit Brussel in de diensten psychologie en educatiewetenschappen (vakgroep onderwijskunde), het hele gebeuren uiteengezet en concrete stappen voorgesteld ter realisatie van meer mannen in het onderwijs.

Voor de opleiding had zij volgende suggesties:

- inhoud, niveau, specialisatiemogelijkheden;
- studieomstandigheden verbeteren;
- imago van de opleiding (en het beroep) opkrikken door betere voorlichting;
- specifieke beurzen voor potentiële mannelijke studenten;
- positieve discriminatie;
- mannenklassen organiseren;
- meer differentiatie in het onderwijsaanbod;
- voorbereidingscursussen;
- loopbaanbegeleiding en –planning door een studiebegeleider, liefst een mannelijke;
- meer praktijk, leren door het doen;
- zelfs ondersteuningsmechanismen voor (valselijk) aangeklaagde leerkrachten (voor de vrees van valse beschuldigingen zoals geweldpleging en pedofilie weg te nemen, hoewel deze schrik meer leeft in Scandinavische land en het VK).³⁴

Heel wat voorstellen dus op de tafel, een aantal komen vaker terug. Ook Karel De Coninck had ideeën die overeenkomen met bovenstaande. Hij had het ook over de lerarenopleiding 'stoerder' te maken, maar zoals u reeds gelezen heeft hadden mevrouw Geerdink en mevrouw Vandormael hier hun bedenkingen bij.

3.2 Basis-, secundair onderwijs en de maatschappij

Omdat de scholen inspelen op de maatschappij en dus zeer conjunctuurgevoelig zijn bekijken we beiden gezamenlijk.

Mieke Van Houtte

Hilde Crevits is dus van plan om de opleidingen te opwaarderen en een mediacampagne op poten zetten die zich focust op de mannelijke leerkracht. Mieke Van Houtte vindt dat een naïef idee. *'Er is een fundamentele verandering in onze samenleving nodig. We moeten onze kinderen opvoeden zonder stereotypes. Ultiem kiezen jongens minder voor zorgende beroepen omdat zij van kleins af aan de boodschap krijgen dat die voor vrouwen zijn.'* Aldus Van Houtte eind vorig jaar. Ze wijst ons erop hoe sterk onze maatschappij gegenderd is en hoopt hiermee het genderbewust lesgeven aan te moedigen. Geen simpele opdracht aangezien stereotypes bij ons allen ingeburgerd zitten en we ze vaker onbewust dan bewust toepassen zonder kwade bedoelingen.

Onze minister van onderwijs stelt ook voor om een oriëntatietest in het vijfde middelbaar uit te voeren. Zo worden de studenten beter voorgelicht over de job en kiezen ze doelbewuster. Hiermee hoopt ze de instroom te vergroten met jongeren (hopelijk ook meer mannen) die de handdoek niet de ring ingooien (noch in de opleiding als in het werkveld).

Nadine Engels

Ook voor het werkveld heeft Engels een aantal suggesties:

- functiedifferentiatie;
- doorgroeimogelijkheden;
- doorstroommogelijkheden naar andere onderwijsniveaus;
- arbeidsvoorwaarden;
- professionalisering.

Dit laatste gebeurt al veel door bijscholingen, maar mevrouw Engels bedoelt hier ook mee het verder studeren na het behalen van je eerste bachelor of master.

Klasse

Ondertussen zijn er al diverse campagnes gevoerd door verschillende instanties om toch maar meer diversiteit in het onderwijzend personeel aan te trekken. Zo heeft Klasse het jaar 2012 afgeroepen als het jaar van de man. Het heeft filmpjes, interviews, onderzoek, artikels ... gemaakt/geschreven omtrent dit onderwerp.

Karel De Coninck praat over het organiseren van een stagedag voor de mannelijke laatstejaars in het secundair onderwijs, maar uiteraard is één stagedag veel te weinig om een goed idee te vormen. De denkpiste van De Coninck is goed, maar moet veel uitgebreider toegepast worden. Ook heeft hij het, zoals velen andere suggereren, over het inschakelen van mannelijke rolmodellen in de school. Vaders, grootvaders ... die komen vertellen over hun beroep, een activiteit leiden ... en dan vooral activiteiten die de maatschappij als overwegend vrouwelijk beschouwt.

3.3 De wetgeving

Tot slot zijn er nog de aanpassingen die te maken hebben met de wetgeving. Het lerarenloon werd zeer vroeger bepaald door de gemeente, je diploma en het type school waarin je stond. Tegenwoordig is het voor iedereen met hetzelfde diploma gelijk (ook tussen mannen en vrouwen) en betaalt de regering je maandelijks uit.

Doorheen dit werk lees je verschillende keren dat mannen wegblijven uit het onderwijs door onder andere vermoedelijk het salaris. Het zou te weinig zijn, want in vergelijking met andere sectoren valt er vaak meer te rapen voor mannen terwijl dit voor vrouwen vaker niet het geval zou zijn. Verschillende mensen zijn dan ook van mening om het loon van de leerkracht te verhogen zodat jongens zich meer aangetrokken voelen tot het beroep, maar ook mensen met een hogere opleiding wat zou zorgen voor een opwaardering van het beroep. In het verleden probeerde de toenmalige Franse president, Nicolas Sarkozy, hetzelfde om meer mannen te overtuigen van het lerarenberoep.

Anderen (Lies Vanerum, Gerda Geerdink, Nicole Vandormael, Mieke Van Houtte ...) waarschuwen juist voor kwaliteitsverlies door acties als een loonverhoging. Met dit plan lok je meer mensen met een voorkeur voor de extrinsieke jobkenmerken, mensen met minder passie voor de job. Ze willen ook meer jongens, maar ze willen dit door hun te lokken/overtuigen met de intrinsieke jobkenmerken. Dit soort leerkrachten spreken niet over het uithouden van hun job of een burn-out omdat ze graag doen wat ze doen.

Hilde Crevits gaat in het lerarenloopbaanpact het mogelijk maken om de vlakke loopbaan te doorbreken. Wat dit precies zal inhouden moeten we nog afwachten.

3.4 Gedeeltelijk gescheiden onderwijs

Er zijn dus heel wat suggesties, maar volgend praktijkvoorbeeld wou ik de lezer niet ontnemen. In Sint-Agatha-Berchem is een bijzonder project aan de gang sinds het schooljaar 2006-2007. Hieronder volgt een samenvatting van het artikel 'Gelijke kansen, geen gelijk onderwijs!' van Rita Harnie en Goedele Alaerts.⁴¹

Tot het schooljaar 2006-2007 waren daar twee niet-gemengde scholen (één voor de jongens en één voor de meisjes), een zeldzaam- en tegenstrijdigheid omdat toenmalig minister van onderwijs, Marleen Vanderpoorten (Open Vld), ging voor het decreet GOK waarbij het inschrijvingsrecht hoort. Een niet-gemengde school gaat tegen dit recht in. Toch kregen deze scholen in 1996 een bijzonder positieve beoordeling.

Rita Harnie, directeur Sint-Albertusschool van 1 september 1994 tot 1 januari 2008, was van mening dat het decreet gelijke onderwijskansen geen gelijk onderwijs bracht. Daarom besloten zij (schoolteam en schoolbestuur) om verder te gaan met niet-gemend onderwijs, maar vanaf het schooljaar 2000-2001 was er wel al een samenwerkingsakkoord met de dichtbijgelegen meisjesschool. Voortbouwend op dit akkoord werkte men sinds 2003 aan het nieuwe project 'gedeeltelijk gescheiden onderwijs', dat in voege ging vanaf het schooljaar 2006-2007.

Uit een enquête bleek dat de ouders doelbewust kozen voor dit project vanuit verschillende motieven:

- voortzetting traditie;
- rolmodellen.

Voor de ouders van jongens wensten een mannelijke leerkracht, een rolmodel voor hun kinderen. Het project draait vooral rond reflexieve coëducatie: jongens en meisjes die afwisselend samen en apart les krijgen. Elke jongensklas lag in de buurt van een meisjesklas zodat de wisseling vlot kan verlopen. Het project heeft voor- en nadelen, maar toch is het te verantwoorden volgens Harnie.

Jongens en meisjes leren op een andere manier (zie tabel), dit vereist een eigen pedagogische en didactische aanpak (differentiatie). Daarom is het beter voor hun welbevinden en betrokkenheid om bepaalde vakken gendergericht te geven.

Tabel 1
Verschillende didactische aanpak voor meisjes en jongens.

Meisjes	Jongens
groepswerk	competitie in de les
discussievormen	minder lang stilzitten
rollenspellen	eisen meer uitdagingen
Passievere benadering aangewezen.	Actievere benadering aangewezen.

Ieder kind heeft nood aan identificatie met een moeder- of vaderfiguur. Jongeren (zeker in het basisonderwijs) kijken enorm op naar de leerkracht en jongens iets meer dan meisjes. Psychoanalytisch onderzoek van Herman Brutsaert, professor en socioloog aan de UGent, bevestigt dat jongens in de lagere school het moeilijker hebben om een mannelijke identiteit te ontwikkelen dan meisjes een vrouwelijke.⁴² In de gemengde basisscholen ervaren de jongens het conflict tussen enerzijds de mannelijke identiteit ontwikkelen en anderzijds het voldoen aan het verwachtingspatroon van de vervrouwelijkte omgeving. Concreet: we verwachten dat jongens braaf binnen de lijntjes kleuren, maar ze leren juist meer door er eens over te gaan. Een opmerkelijke vaststelling van Brutsaert is dat gemengde klassen in het secundair onderwijs juist niet roldoorbrekend werken! Het lager onderwijs zou de voordeel van de twijfel krijgen, maar gemengde klassen in het secundair onderwijs zouden meer nadelen hebben dan voordelen.

Tabel 2
Conclusie psychoanalytisch onderzoek door Professor H. Brutsaert [10].

Meisjes in een gemengde klas	Meisjes in een niet-gemengde klas
minder assertief	voelen zich aanvaard
steken minder vaak hun vinger op	voelen zich gerugsteund
druk onder verwachtingspatroon	grotere solidariteit
willen sociaal succes; aanvaard worden	gevoel erbij te horen
houden zich gedeisd	weerbaarder
willen niet uitblinken of knapper zijn dan jongens	minder stress
vermijden seksistische opmerkingen	geen competitie met jongens

Ook de output van de lagere school (gedeeltelijk gescheiden onderwijs) leveren volgens de IDP goede resultaten op. Bovendien kunnen de leraren van dit project hun leerlingen beter inschatten dan de leraren uit gemene scholen dat doen bij hun leerlingen.⁴³

Tabel 3 Resultaten van de interdiocesane proeven van juni 2006 tot juni 2009 in de jongens- en de meisjesschool.

Leerlingenaantal in % per schooljaar									
School	Score %	Taal				Wiskunde			
		2006	2007	2008	2009	2006	2007	2008	2009
Jongens	100	0	0	0	0	7	0	0	0
	90-99	20	13	0	0	33	13	18	0
	80-89	40	27	47	45	33	27	23	56
	70-79	33	40	35	33	20	40	29	33
	60-69	7	20	6	22	7	13	18	11
	50-59	0	0	12	0	0	0	12	0
	40-49	0	0	0	0	0	7	0	0
Meisjes	100	0	0	0	0	0	0	0	0
	90-99	14	0	11	19	14	8	17	0
	80-89	36	58	28	12	22	25	16	13
	70-79	43	42	39	50	50	42	11	38
	60-69	0	0	22	19	7	17	28	6
	50-59	7	0	0	0	0	0	28	31
	40-49	0	0	0	0	7	8	0	12

Dit hele artikel is uiteraard om het project te (onder)steunen, maar er zijn uiteraard ook nadelen aan verbonden. Bijvoorbeeld het gevaar voor stereotypering. Dat is gelukkig het mooie aan een democratische samenleving: ieder heeft de keuze om zelf voor een school en haar pedagogisch project te kiezen.

3.5 Besluit

Een pasklaar antwoord bestaat niet en zal ook nooit bestaan. Om te streven naar genderevenwicht moet je onderzoek en acties voeren op lang termijn, regelmatig evalueren en bijsturen. Nadine Engels besluit met volgende drie gegevens:

- 1) Campagne vertrekkend uit positieve benadering;
- 2) Onderwijs voorstellen als leerlaboratorium waar zelfstandigheid en experimenteren centraal staan;
- 3) Betere arbeidsomstandigheden: aanvangsbegeleiding, meer werkzekerheid, horizontale functiedifferentiatie, meer en betere professionalisering.

Punt drie even uitgelegd aan de hand van een voorbeeld om aan te tonen hoe belangrijk dit is:

'Het schooljaar 2012-2013 was halverwege en ik studeerde af begin februari 2013. Mijn eerste interim kreeg ik aangeboden zonder sollicitatie en voordat ik al wist of ik ging slagen. Op dat moment deed ik nog mijn uitgroei stage in een andere school. Normaal moest ik op donderdag beginnen, de directrice belde mij op en vroeg of ik woensdag al kon langskomen voor informatie en observatie. Dit leek mij een uitstekend idee en ik ging akkoord. Die woensdagochtend kwam ik voor de eerste keer op de school waar ik niemand ken, overal zie ik juffrouwen druk heen en weer lopen en met wat geluk kon ik iemand vragen waar de directrice was. Ze stelde zich haastig voor en bracht mij naar het klaslokaal waar ik moest zijn, daarna zag ik haar de hele werkdag niet meer. De juffrouw die ik ging vervangen was hoog

zwanger, ze heeft mij zowat alles van de werking in haar klas uitgelegd op vijftien minuten tijd. Heel wat informatie om te verwerken op een korte tijd. De bel gaat, ze kijkt naar mij en vraagt: 'Gaat het lukken voor vandaag? Allé ik ben door hé, dag.' Verstomd bleef ik achter in het klaslokaal, zonder voorbereiding moest ik die dag blijkbaar lesgeven. Na die eerste hectische dag en de dagen die erop volgden zat ik met mijn handen in het haar. Ik weet nog dat ik tegen vrienden zei dat ik niet weet of ik het allemaal gered ga krijgen. Het was een zeer onzekere periode voor mij als leerkracht en ik heb inderdaad getwijfeld om te stoppen. Na een aantal weken vond ik toch mijn draai en leerde ik iedereen beter kennen, toen hielpen ze mij ook meer en vroeg ik ook om ondersteuning wanneer het nodig was. Op de personeelsvergadering, waar overigens enkel maar vrouwen zaten (tussen de 30-35), had ik me spontaan voorgesteld. Eén juffrouw zei: 'Jij hebt al meer gezegd dan onze turnmeester op twee jaar tijd'. De turnmeester in kwestie was inderdaad geslotener maar doorheen mijn interim kwam hij los en praten we veel, vooral over sporten. Ik denk dat hij een klankbord nodig had waar hij zich mee kon associëren.'

Dit voorbeeld toont ook aan hoe essentieel het is om voor een goede aanvangsbegeleiding te zorgen, zeker bij de jongens. Ze komen in een wereld waar ze al niemand kennen en het overwegend allemaal vrouwen zijn. De turnmeester had het na twee jaren nog steeds moeilijk om contact te leggen met de juffrouwen, dit zou beter opgevangen moeten worden!

Om terug te komen op de samenvatting: alle ondernemingen, suggesties zijn goede stappen voorwaarts. Er wordt nagedacht over het verbeteren van de werkomgeving en dat is altijd goed. Maar misschien wordt er niet ruim genoeg gekeken naar een oplossing. De feminisering is namelijk geen direct probleem, maar het feit dat mensen het associëren met een lagere status is een probleem. Die associaties en stereotyperingen zijn de zaken die aangepakt moeten worden door meer genderbewust les te gaan geven. Dit houdt ook in dat de juffen moeten leren 'meer meester' te worden zoals Louis Tavecchio (2012) het zegt. Differentiëren is tegenwoordig een must, waarom dan niet differentiëren op basis van geslacht? Een leerkracht moet, toch volgens de basiscompetenties, kunnen omgaan met iedereen in zijn/haar heterogeen publiek. Andersom is ook waar, de meester moet ook alle basiscompetenties beheersen. Maar iedere leerkracht legt meer nadruk op bepaalde competenties dan andere en ook al heerst er een kleine taboe rond, er zijn toch bepaalde competenties die mannen beter liggen dan vrouwen en andersom ook (maar we spreken niet van mannen- of vrouwencompetenties). Aangezien er al zo weinig mannen zijn en het onderwijs zich pedagogiseert mogen de competenties die jongens meer liggen eens wat vaker in de verf gezet worden.

DEEL II

Praktische verwerking

In dit tweede deel van de scriptie worden verschillende beweringen en vaststellingen nagegaan door middel van enquêtes, rapporten vergelijken, observaties ...

De steekproeven in deze onderzoeken zijn beperkt in kwantiteit en dus niet representatief voor de hele toestand/situatie in Vlaanderen. Toch hebben ze een kwalitatieve waarde, ze kunnen namelijk de theorie kracht bijzetten of juist ontkrachten.

Het onderzoek omtrent dit onderwerp kan op veel verschillende plaatsen en bij veel verschillende mensen ondernomen worden. Met andere woorden is wat in dit praktisch gedeelte uitgewerkt wordt maar een kleine fractie van wat er onderzocht kan worden. Zoals eerder gezegd is het aanbrengen van meer diversiteit in het lerarencorps een werk van zeer lange adem.

Dit praktisch deel is ingedeeld in: leerlingen basis- en secundair onderwijs, studenten lerarenopleiding en het werkveld. Zie steeds in de bijlagen al het materiaal dat hiervoor gebruikt werd.

1 Basis- en secundair onderwijs

Het eerste onderzoek is gericht op ons doelpubliek: de leerlingen van het basis- en secundair onderwijs. Eerst en vooral wordt er gekeken naar die cognitieve prestaties, waar zo goed als iedereen het toch over eens is. Vervolgens komt het sociaal-emotionele aan bod: het welbevinden en de daaraan gekoppelde betrokkenheid. De gekozen groepen zijn willekeurig, wel werd er op voorhand gecontroleerd dat er geen kinderen zijn die leven in armoede of waarbij thuis serieuze problemen zijn.

1.1 Cognitieve prestaties

Het feit dat de feminisering geen invloed heeft op de cognitieve prestaties wordt hier niet betwist, daar is immers voldoende bewijs van om dit te kunnen staven. Om dit nog steviger in zijn schoenen te zetten worden hieronder de prestaties, als het ware het product, van verschillende parallelklassen vergeleken met elkaar. De parallelklassen behandelen dezelfde leerstof maar niet onder dezelfde leerkracht, in de ene groep is er een juffrouw en bij de andere een meester.

1.1.1 Een zesde leerjaar

De resultaten van een zesde leerjaar op gebied van wiskunde worden hier naast elkaar gezet. Het zesde leerjaar werd voor het vak wiskunde gesplitst, ze kregen steeds dezelfde lessen maar één groep kreeg ze van de klasjuf en de andere van een ondersteuningsleerkracht, een meester in dit geval. **Elk onderdeel ging op vijftien punten, het totaal op zestig.** Hieronder worden de **gemiddelde scores** (afgerond op 0,01) van elke groep per onderdeel en de gemiddelde score van het totaal weergegeven. Zie bijlage 1 voor een overzicht van het rapport, de namen van de leerlingen zijn vervangen door 'jongen' of 'meisje' om hun anonimiteit te verzekeren

	6 ^{de} Leerjaar Onder leiding van een juffrouw	6 ^{de} leerjaar Onder leiding van een meester
Getallenkennis	10,21	11,14
Bewerkingen	10,46	11,36
Metten en metend rekenen	9,38	10,45
Meetkunde	10,08	10,86
Totaal	40,13	43,82

Uit deze cijfers kan je de stelling ‘de feminisering van het onderwijs heeft geen nadelen voor de cognitieve prestaties van leerlingen t.o.v. wiskunde’ zeker en vast bevestigen. Ook het cliché dat vrouwen minder goed zouden zijn in het lesgeven van wiskunde dan mannen zouden m.b.v. deze cijfers de wereld uit geholpen kunnen worden. De oorzaak van de kleine verschillen die hier zijn kan je hoogst waarschijnlijk terugvinden in de context (persoonlijke interesse, aanleg, aanwezig materiaal ...).

1.1.2 Een derde leerjaar

Een derde leerjaar krijgt afwisselend een meester en een juffrouw voor het vak W.O., een meester voor ICT, een juffrouw voor godsdienst en afhankelijk of ze in 3A zitten of 3B een meester of juffrouw voor de rest.

Zie bijlage 2 voor een overzicht van de rapporten, ook hier zijn de namen van de leerlingen zijn vervangen door ‘jongen’ of ‘meisje’ om hun anonimiteit te verzekeren. We vergelijken de twee klasgroepen op gebied van de verschillende vakken (en zoomen dus niet in op vakonderdelen) zonder onderscheid te maken in gender van de leerling. Merk wel op dat elke leerling uniek is en dus een eigen weg aflegt in zijn/haar curriculum. In deze vergelijking wordt dus geen rekening gehouden met de achtergrond van de leerling en puur gekeken naar het product van alle leerlingen en hiervan het gemiddelde.

	Klas 3A Onder leiding van een juffrouw	Klas 3B Onder leiding van een meester
Godsdienst	Onder leiding van dezelfde juf.	
Wiskunde	84,3%	79,3%
Nederlands	81,8%	81,2%
W.O.	84,4%	83,9%
Totaal	83,9%	81,1%

Op basis van deze gegevens en die van ‘1.1.1 Een zesde leerjaar’ kan je met een gerust hart stellen dat de meeste onderzoeken het bij het rechte eind hebben als ze beweren dat het geen verschil uitmaakt of er een man of vrouw voor de klas staat op cognitief gebied. De verschillen zijn miniem en de verschillen die er zijn kunnen hoogst waarschijnlijk gevonden worden in de persoonlijke manier van lesgeven, verschillende persoonlijkheden onder de leerlingen (kennen, kunnen en willen) en/of andere factoren, maar niet in het gender van de leerkracht.

1.2 Sociaal-emotionele vaardigheden

Over de gevolgen op sociaal-emotioneel vlak zijn de meningen nog zeer verdeeld. Een tweede en een derde leerjaar worden halftijds werkende leerkrachten geleid, een mannelijke en een vrouwelijke. Zij kunnen ons een inzicht geven over hun ervaringen m.b.t. het gender van de leerkracht. Ook is een bevraging uitgevoerd in een tweede middelbaar.

Bij alle bevragingen moet je rekening houden met twee factoren: gender en leeftijd van de deelnemer. De context is wel veel groter dan deze twee factoren (thuissituatie, welbevinden, interesses ...), bovendien zijn dit kleine steekproeven die ons een inzicht kunnen geven maar niet de gehele situatie in Vlaanderen kan weergeven.

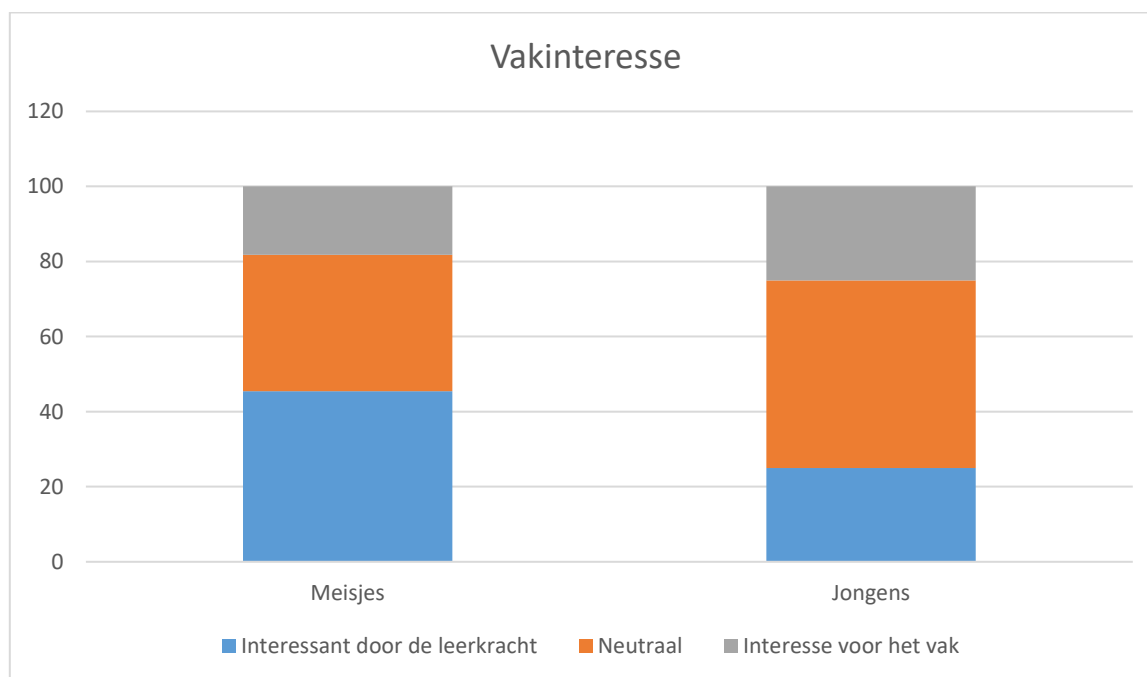
1.2.1 Een tweede leerjaar

De enquête die werd afgenomen in het tweede en derde leerjaar is dezelfde en staat in de bijlage van dit werkstuk. In deze enquête werd gepeild naar volgende zaken:

- Voorkeur meester of juffrouw.
- Welke verschillen ervaren ze tussen de meester en de juf?

In dit tweede leerjaar zijn er negentien deelnemers: elf meisjes en acht jongens. Eerst werd er gevraagd of de leerling in kwestie een voorkeur had voor een vak, vervolgens of dit komt door de leerkracht of puur uit interesse. In bijlage 3 kan u de bevraging terugvinden.

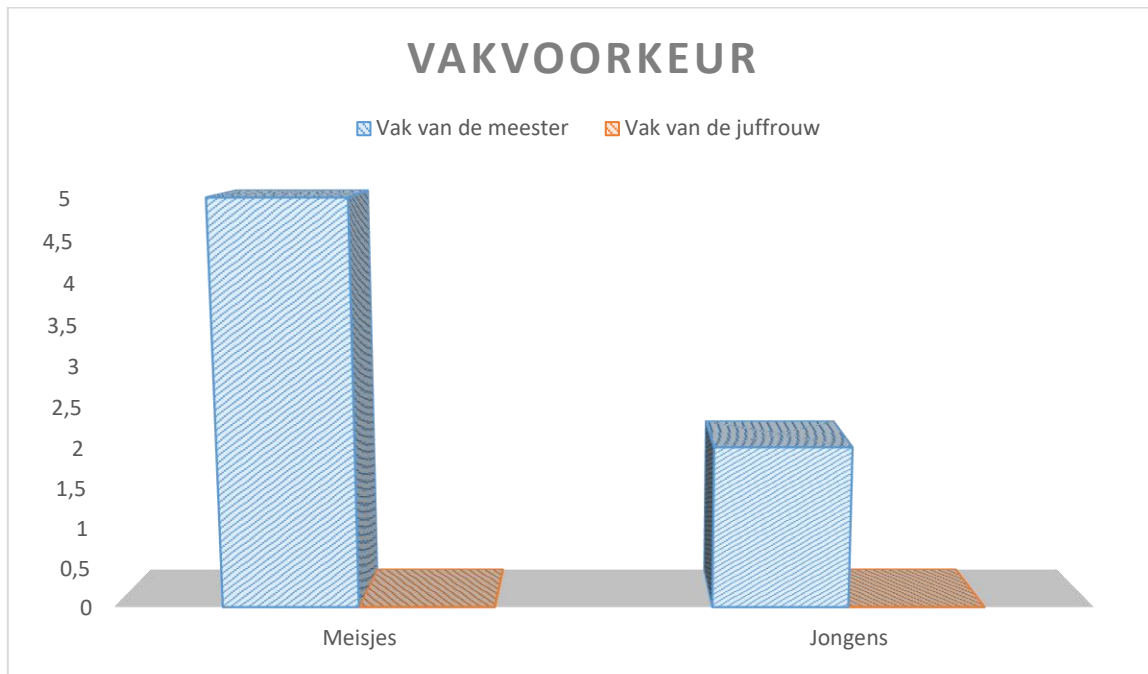
Vakinteresse

Op basis van subjectief gevoel kloppen deze uitkomsten: de meisjes in deze klas neigen meer naar goedkeuring van de leerkracht dan de jongens. Of deze conclusie ook getrokken kan worden bij de voorkeur van meester of juf wordt zichtbaar op twee manieren: indirecte en directe bevraging.

Vakvoorkeur

Indirect omdat er werd gevraagd naar hun voorkeur van vak: we zoomen in op de vijf meisjes en twee jongens die het interessant vinden door de leerkracht. Hebben ze een vak gekozen dat gegeven wordt door de meester of de juf?

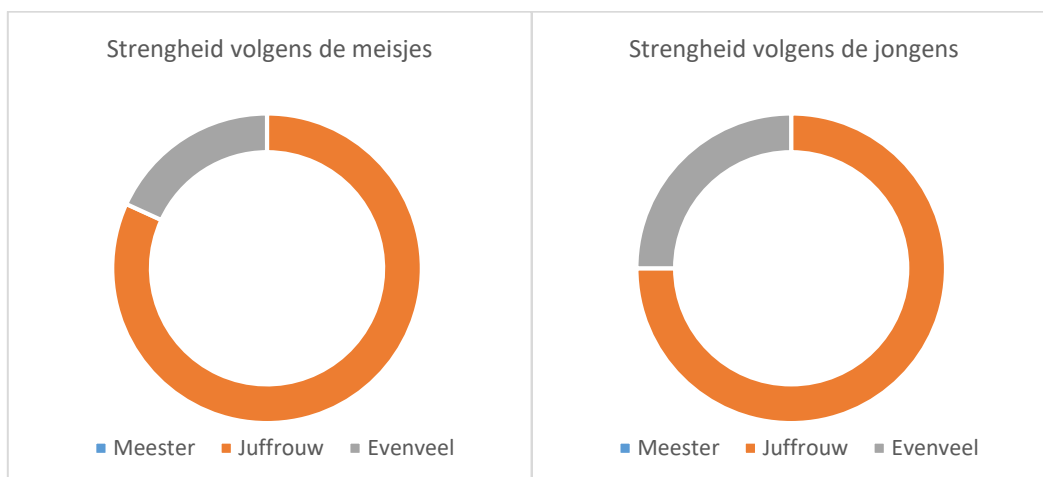

Hier zien we dat alle meisjes en jongens, zeven in totaal, kiezen voor een vak gegeven door de meester. Omdat deze meisjes en jongens zeiden dat ze het vak interessant vonden door de leerkracht kun je stellen dat deze leerlingen meer affilatie hebben voor de meester dan de juffrouw.

Meester of juf?

Er werden ook directe vragen in deze enquête gesteld. Op de vraag naar wie ze het liefst luisteren (meester of juf) en bij wie ze het meest opletten komen diverse antwoorden naar boven. De meest opvallende is (52,6% van de leerlingen zei dit) dat ze liever naar de meester luisteren omdat hij niet zo streng is als de juffrouw. Het opletten is dan weer afwisselend, er zijn leerlingen die beter opletten bij de juf omdat de juf anders boos wordt en er zijn leerlingen die beter opletten bij de meester juist omdat het de sfeer lossier is. Onderstaande grafiek geeft weer wie van de leerkrachten de leerlingen het strengste ervaren.

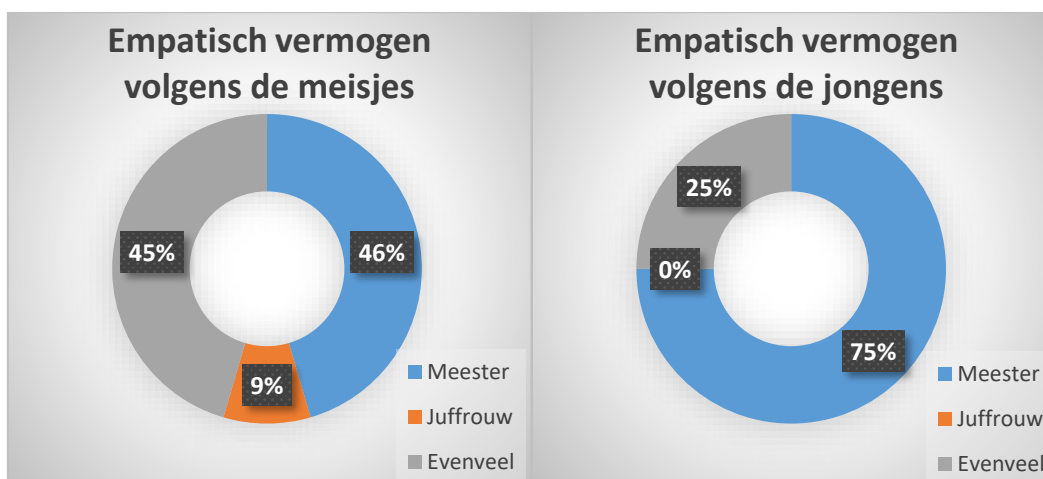
Strengheid

Niet elke meester of juffrouw is hetzelfde, maar moesten meer van deze resultaten gevonden worden zou het cliché dat mannen strenger zouden zijn ontkracht kunnen worden.

Inlevingsvermogen van de leerkracht

Tot slot werd er gevraagd wie er het meest rekening houdt met hun gevoelens tijdens de les en de strengheid, hierop moesten ze een score van één tot vijf geven. Hieruit bleek dat

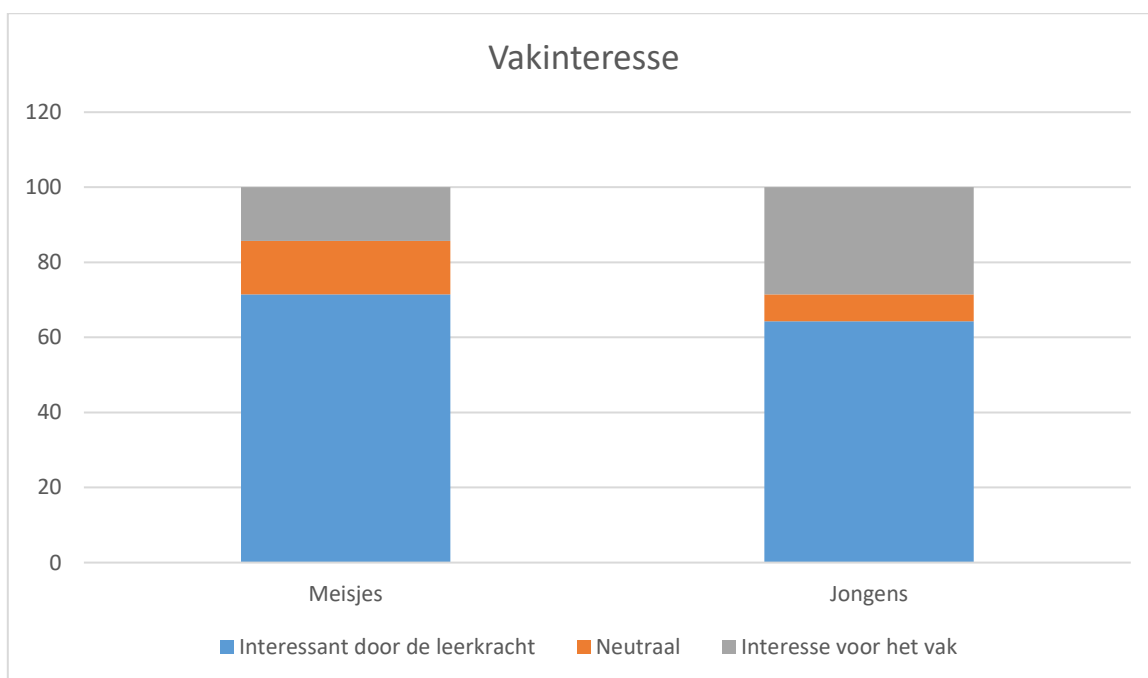
Waar de meisjes nog vaker de gulden middenweg kiezen, zie je dat de jongens zich veel meer begrepen voelen door de meester dan de juffrouw. Deze vaststelling kan een argument zijn voor de nood aan mannelijke leerkrachten voor de mannelijke identificatie van jongens in het lager onderwijs.

1.2.2 Een derde leerjaar

Om de stellingen die getrokken worden uit de bevindingen van het tweede leerjaar een beetje meer valide te maken werd dezelfde bevraging (bijlage 3) gehouden in een derde leerjaar (in een andere school). Dit zijn de bevindingen:

In dit derde leerjaar zijn er achtentwintig deelnemers: veertien meisjes en veertien jongens. Zij worden voor bepaalde vakken samen gezet en bij andere gesplitst. Klas 3A heeft op een normale lesweek twee juffrouwen en één meester, klas 3B het omgekeerde: één juffrouw en twee meesters. Dit is dezelfde klas waarvan de cognitieve competenties werden bekeken in 1.1.2 Een derde leerjaar.

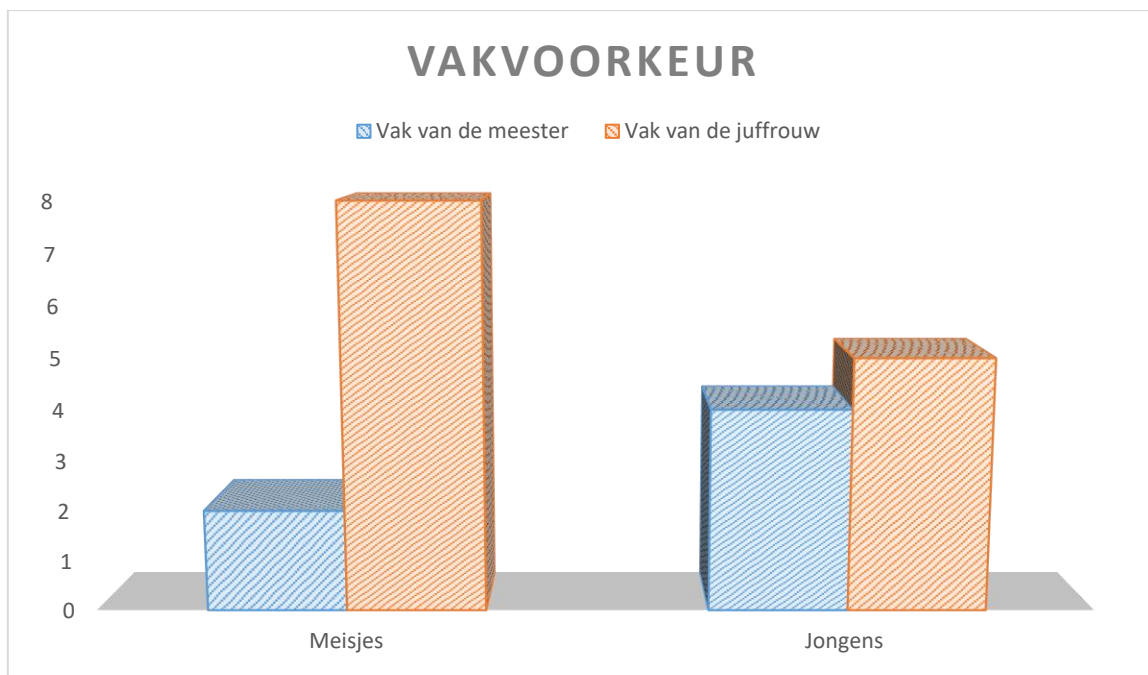
Vakinteresse

Ook in het derde leerjaar is waar te nemen dat de jongens minder dan de meisjes een vak tof vinden door de leerkracht, wat kan wijzen op minder behoefte aan goedkeuring. Er zijn vooral meer jongens die het vak tof vinden omdat ze het interessant vinden.

Vakvoorkeur

Vervolgens werd er weer ingezoomd op de leerlingen die het vak vooral tof vinden door de leerkracht, tien meisjes en negen jongens (om te kunnen vaststellen of het om een vak gaat die door een man of door een vrouw gegeven wordt).

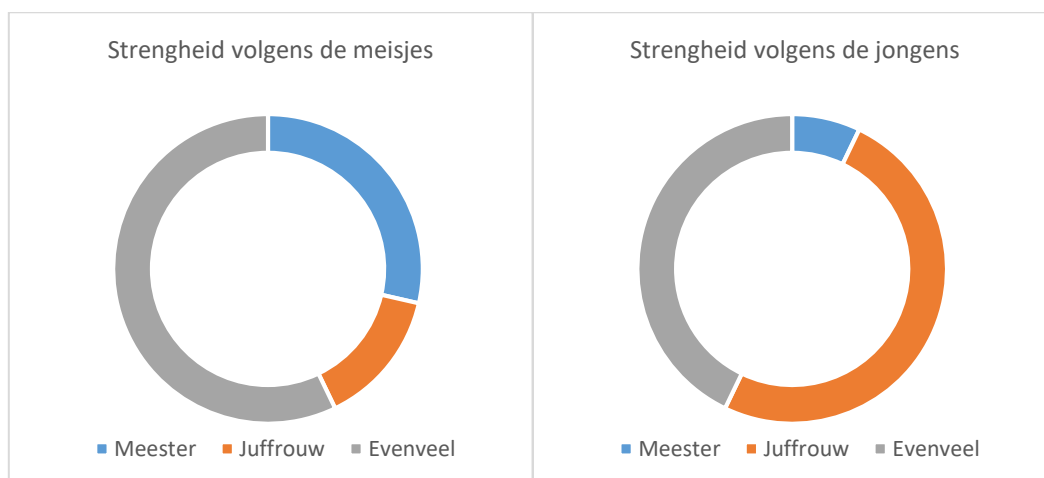

Bij de meisjes zie je een duidelijke voorkeur voor een vak dat gegeven wordt door de juffrouw, bij de jongens is dit meer evenwichtig verdeeld met een licht voordeel naar een vak van de juffrouw.

Meester of juf?

Zeer opvallend uit deze enquête is dat elf van de veertien jongens liever naar de meester luisteren, bij de meisjes zijn dit er maar zes van de veertien. Bij de vraag 'Bij wie let je het meeste op?' wordt dit bij de meisjes zelfs gehalveerd tot maar drie die kiezen voor de meester, bij de jongens zijn er dat negen. Er zijn een aantal jongens die aangeven dat dit komt omdat ze zelf een jongen zijn en de meester ook een jongen is. Anderen geven als reden omdat de meester leuke lessen geeft. De meisjes geven vaak als reden dat de juf liever is, één meisje gaf als reden omdat ze altijd al een juf heeft gehad.

Strengheid

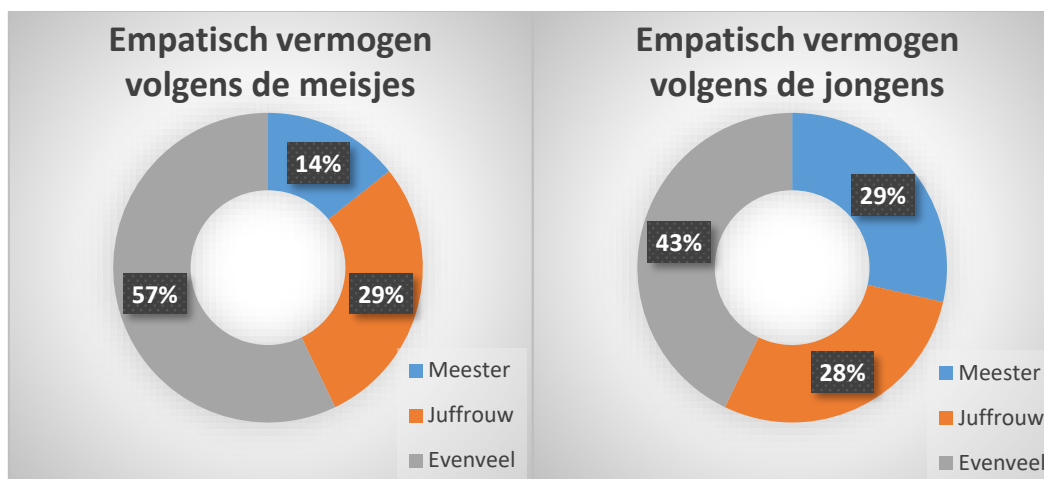

Deze klas antwoordt veel diplomatischer en kiest grotendeels voor 'evenveel'. Maar een opvallend verschil: de meisjes ervaren meesters vaker als strenger dan de jongens. De jongens

ervaren overduidelijk de juffrouw als strenger. Voelen ze zich minder begrepen door de juffrouw? Een vraag die uit deze bevinding duidelijk naar voren treedt.

Inlevingsvermogen van de leerkracht

Tot slot werd er gevraagd wie er het meest rekening houdt met hun gevoelens tijdens de les en de strengheid, hierop moesten ze een score van één tot vijf geven. Hieruit bleek dat

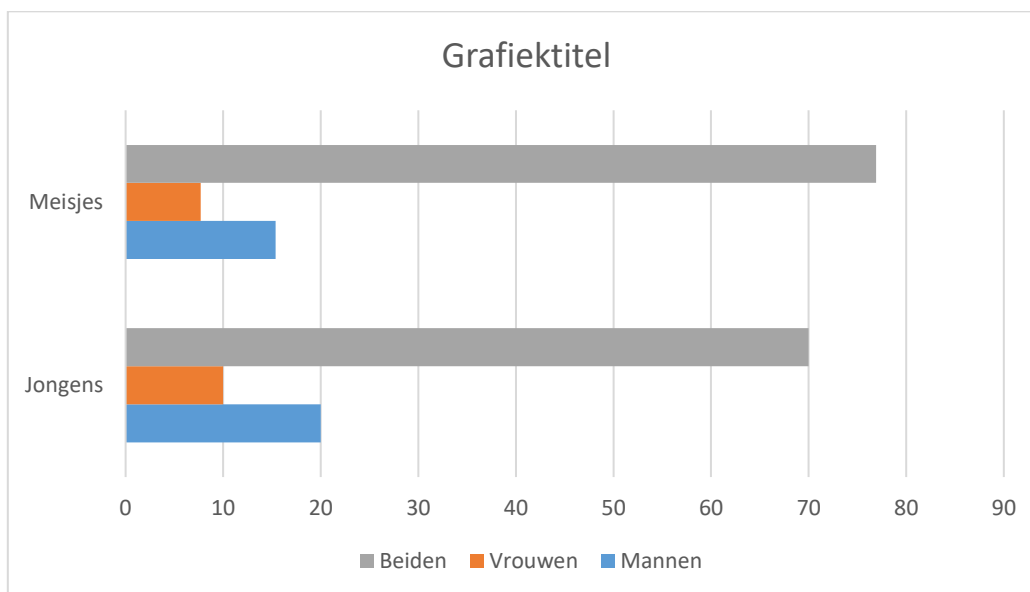
Op gebied van rekening houden met hun gevoelens kiezen (weeral) de leerlingen grotendeels voor evenveel. De meisjes hebben toch een lichte voorkeur voor de juffrouw, bij de jongens is dit evenwichtig verdeeld.

1.2.3 Een vijfde leerjaar

In een derde school werd een vijfde leerjaar bevestigd naar hun ervaringen m.b.t. het gender van de leerkracht. Voor de enquête werd afgenomen werd op hun niveau het doel van dit werkstuk uitgelegd en hoe zij hierin passen d.m.v. een enquête. Zij kregen dit schooljaar elke dinsdag- en donderdagvoormiddag les van zowel een meester als een juffrouw. De rest van de week stonden ze onder begeleiding van enkel de juffrouw. Er zijn drieëntwintig deelnemers in deze groep: dertien meisjes en tien jongens. Deze bevestiging is terug te vinden in bijlage 4.

Associatie van het beroep

De eerste vraag peilt naar de associaties die deze kinderen leggen met het beroep van leerkracht (voornamelijk in het lager onderwijs).

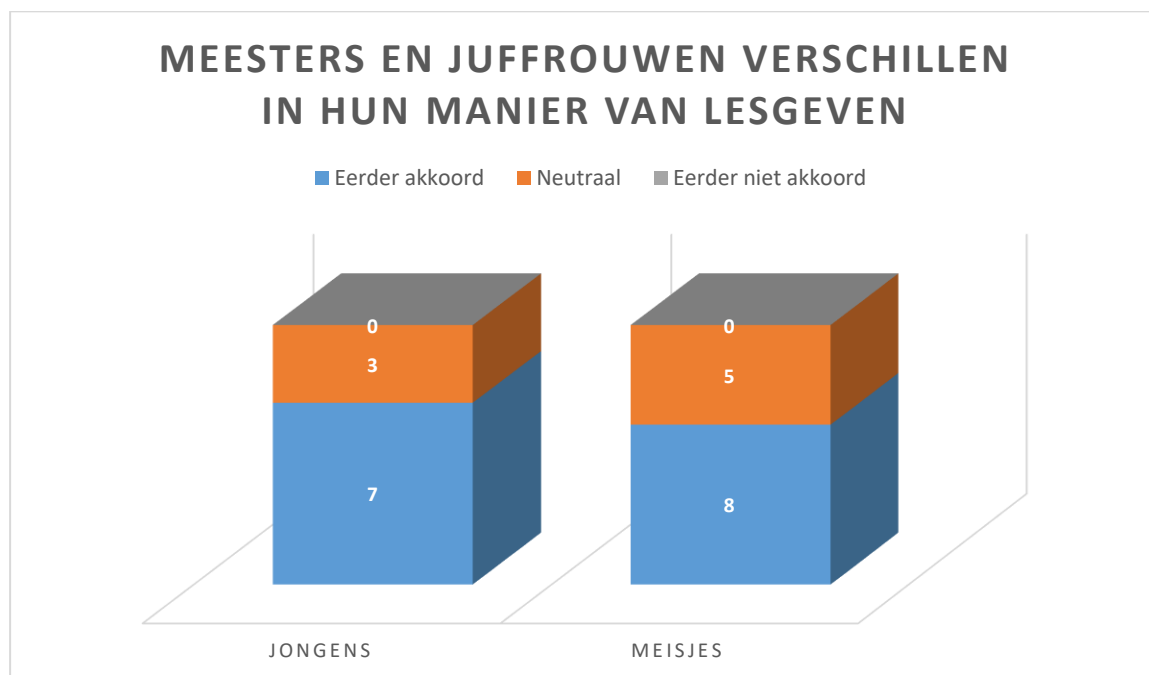
De jongens en meisjes van deze klas associëren het beroep overduidelijk niet met één bepaald gender. Hoogst waarschijnlijk omdat ze deze meester ook in hun tweede en vierde leerjaar deeltijds hebben gehad. Dit toont aan dat als je een mannelijke leerkracht in het beeld brengt (het hoeft zelfs niet 50:50 te zijn) dat jonge kinderen het beroep niet als vrouwelijk gaan aanzien. De tijd staat het niet toe, maar het zou zeer interessant zijn om deze vraag te stellen bij een ander vijfde of zesde leerjaar die nog nooit of zelden een mannelijke leraar hebben gehad. Er is wel één jongen die specifiek bij de karakterkenmerken van een meester het volgende schreef: 'Leuk en snappen jongens goed'.

Meester of juf?

Het krijgen van de lessen maakt voor de meeste leerlingen (60% van de deelnemers) niet zoveel uit, wel zeggen ze dat de momenten dat beide leerkrachten aanwezig zijn makkelijk zijn omdat ze sneller hulp krijgen. Bij de jongens zeiden acht van de tien beiden leerkrachten even aangenaam te vinden, één koos voor de juf en één voor de meester. Deze jongens hebben regelmatig een meester voor de klas en ervaren geen tekort aan de mannelijke identificatie. Bij de meisjes valt het op dat zeven van de dertien enkel de juf verkiest (om diverse redenen: liever, de meester komt enkel bij de moeilijke lessen ...) en er maar één kiest voor enkel de meester, vijf van hen kiezen voor beiden. Er wordt vaak gesproken aan de mannelijke identificatie, maar langs de andere kant vinden deze meisjes (aan het begin van hun puberperiode) het meer wenselijk om een vrouw als begeleider te hebben.

Stijl van lesgeven

Maar dat juffrouwen en meester verschillend zijn in hun manier van lesgeven gaan de meeste van deze leerlingen wel akkoord:

Karakterkenmerken

Op welke manier ze verschillen probeerden ze weer te geven op basis van een aantal karakterkenmerken. Hieronder staan enkel de meest voorkomende per gender:

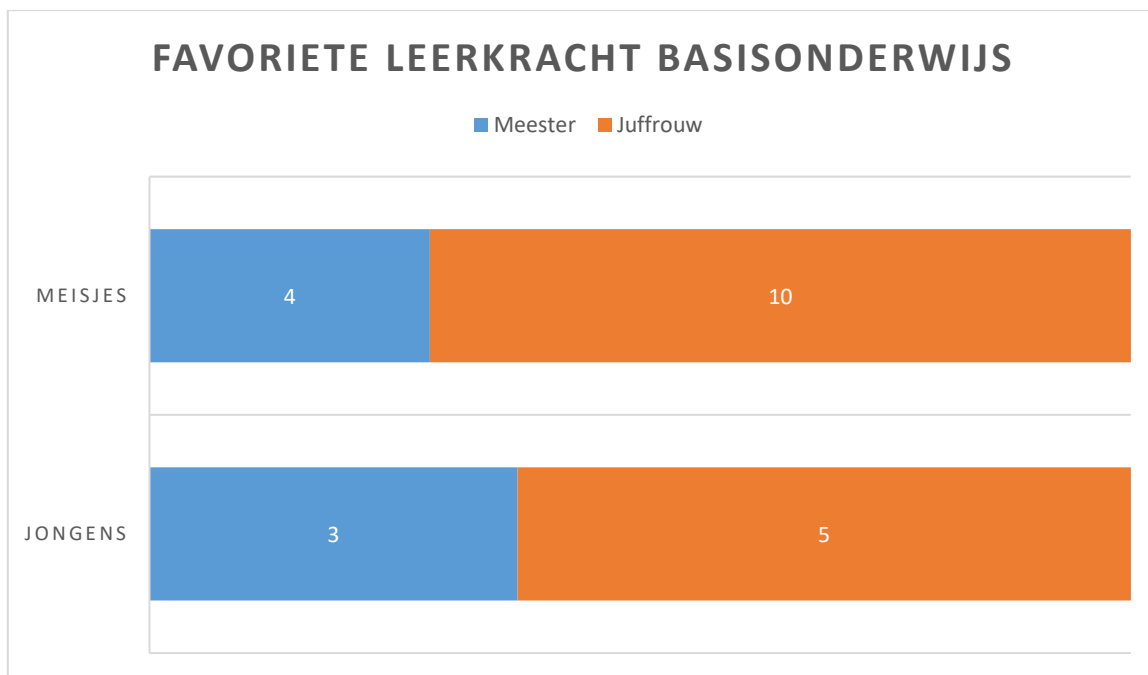
Gender leerkracht	Karakterkenmerk
Meester	Humoristisch, behulpzaam, luid.
Juffrouw	Streng, lief, humoristisch, behulpzaam, vrolijk, begripvol.

1.2.4 Een tweede middelbaar: (vroegere) ASO

Een middelbare school uit Lanaken, Sint-Vincentiusmiddenschool (SVM), was bereid om deel te nemen aan een bevraging. De enquêtes zijn afgenomen in een vroegere ASO- en een vroegere TSO-richting. De bevestigingen in de ASO-groep zijn niet dezelfde als die van in de TSO-groep. Deze bevraging staat onder bijlage 5. De bevindingen uit de ASO-groep, tweeëntwintig deelnemers waarvan acht jongens en veertien meisjes, zijn de volgende:

Favoriete leerkracht

Eerst werd er gevraagd naar hun favoriete leerkracht uit het basisonderwijs, wie hen het meest is bijgebleven. Een delicate vraag omdat ze ook de voornaam van de leerkracht erbij moesten schrijven, zo kregen ze niet de indruk dat ze gingen kiezen op basis van gender (bij de directe vraag 'was je favoriete leerkracht een man of een vrouw?' zou dit wel het geval zijn geweest).

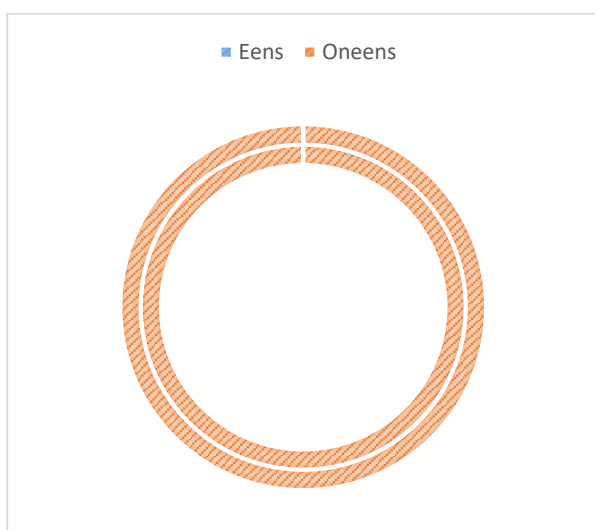
Je mag de context uiteraard nooit vergeten (Waren er wel meesters op hun basisschool? De juffrouwen hebben veel meer tijd kunnen doorbrengen met de leerlingen omdat ze met meer zijn, enzovoort), maar we zien toch een overwegend aandeel in de herinneringen van deze leerlingen voor een juffrouw.

Of het volgens hen een invloed heeft op hun cognitie of op hun welbevinden antwoorden zo goed als alle deelnemers duidelijke 'neen'. Ze vinden dat iedere leerkracht in staat moet zijn om evengoed les te geven. Wel zijn er enkelen die vinden dat de meesters strenger zijn. De meisjes verkiezen wel soms wel een vrouwelijke leerkracht voor hulp bij hun 'vrouwelijke problemen'.

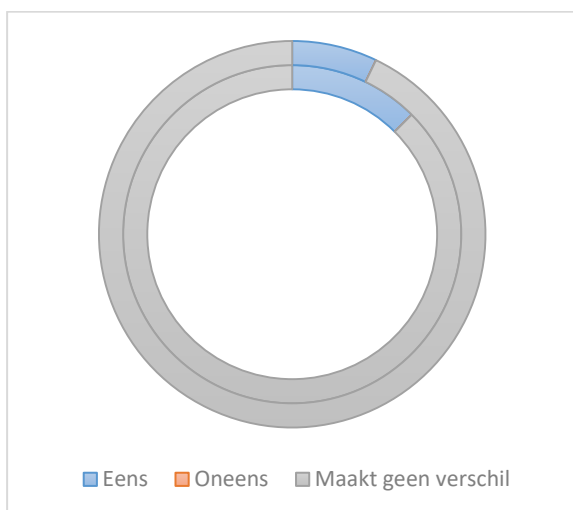
Stellingen

Bij alle stellingen stelt de buitenste cirkel de meisjes en de binnenste cirkel de jongens voor.

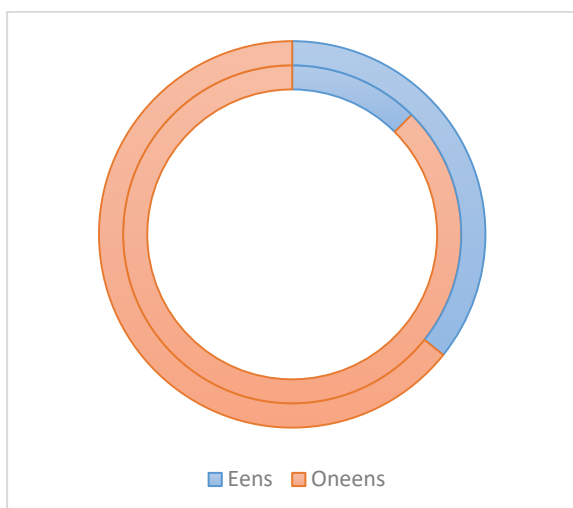
Stelling 1: 'Mijn aandacht bij een les hangt ervan af of de leerkracht een man of een vrouw is.'

Stelling 2: 'Ik voel mij meer op mijn gemak bij een vrouwelijke leerkracht.'

Stelling 3: 'Het onderwijs is de laatste jaren meer een beroep voor vrouwen geworden.'

Zowel de jongens als de meisjes geven andermaal aan dat het voor hen niks uitmaakt (niet op cognitief maar ook niet op sociaal-emotioneel gebied) of ze les krijgen van een man of een vrouw. Wel zijn er meer meisjes van overtuigd dat het beroep meer voor vrouwen is dan voor mannen, merk op dat minder dan de helft van het totaal aantal meisjes dit denkt.

1.2.5 Een tweede middelbaar: (vroegere) TSO

Dezelfde stijl van enquête, maar met andere vragen. Deze bevraging kan u lezen onder bijlage 6. De bevindingen uit de TSO-groep, veertien deelnemers waarvan tien jongens en vier meisjes:

Sociaal en VV

Bij deze leerlingen werd er specifiek naar hun studiekeuze gevraagd. Allereerst werd er gepeild hoe de **jongens** (die niet op deze richting zitten) denken over de richtingen 'sociaal' en 'vv'.

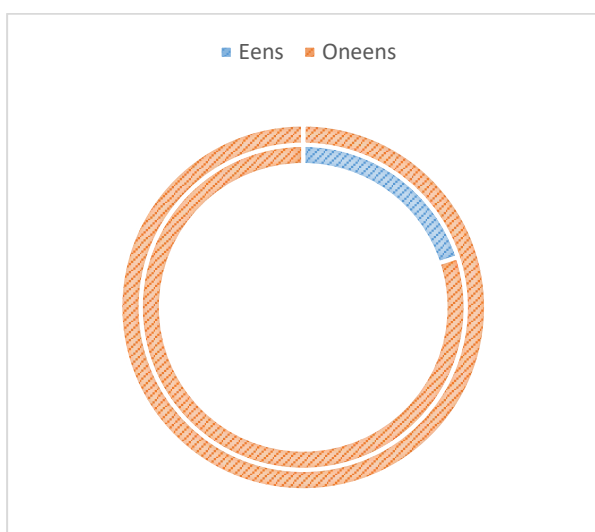
Zes jongens zeiden dat de richting hen simpelweg niet interesseert. Slechts één jongen zei dat hij het een richting voor meisjes is. De overige jongen vindt het wel interessant, maar niet zo interessant als de richting die hij nu volgt.

Er zijn maar twee jongens die deelnamen aan deze bevraging en wel op de richting sociaal of vv zitten. Beiden gaven ze aan de keuze hiervoor gemaakt te hebben omdat ze er interesse in hebben. Eén van de jongens gaf ook aan dat zijn familie hem dit had aangeraden.

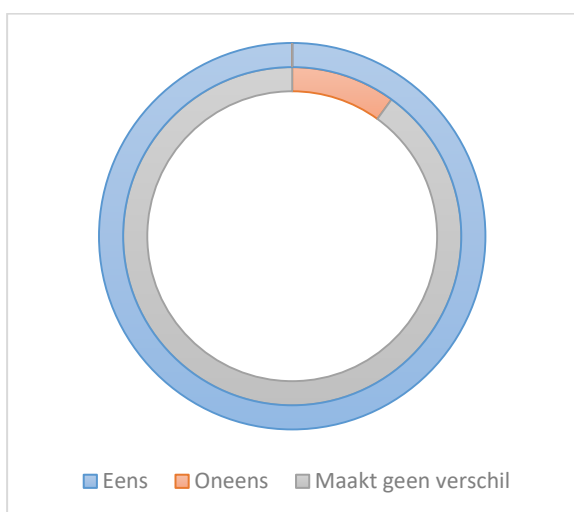
Stellingen

Bij alle stellingen stelt de buitenste cirkel de meisjes en de binnenste cirkel de jongens voor.

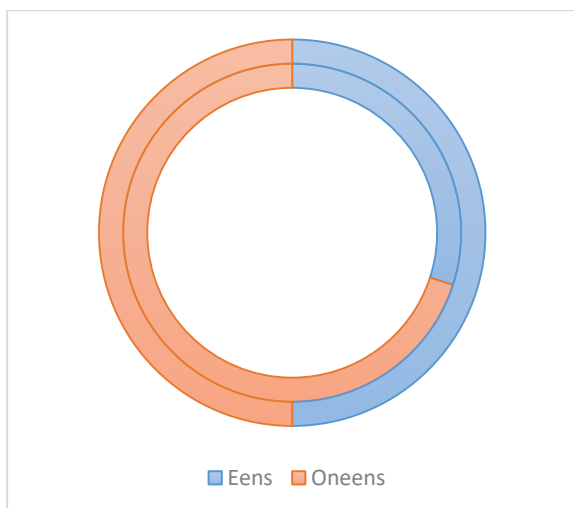
Stelling 1: 'Een mannelijke leerkracht in de richtingen STV en verzorging zou zorgen voor meer jongens in die richtingen net zoals een vrouwelijke leerkracht in de richting EM voor meer meisjes zouden zorgen.'

Stelling 2: 'Ik voel mij meer op mijn gemak bij een vrouwelijke leerkracht.'

Stelling 3: 'Ik kijk meer op/luister beter naar een mannelijke leerkracht omdat zij strenger zijn.'

Verrassend genoeg denken de meeste kinderen uit deze groep dat een mannelijk of vrouwelijk rolmodel niet zou helpen om meer studenten van dat geslacht aan te trekken, nochtans één van de prangende voorstellen door vele auteurs. De vier meisjes in deze bevraging voelen zich meer op hun gemak bij een vrouwelijke leerkracht terwijl het voor de jongens weinig uitmaakt. Tot slot over de strengheid zijn de meningen ongeveer gelijk verdeeld. Verhoudingsgewijs vinden de jongens minder dan de meisjes dat je meer zou opletten bij een man omdat die strenger zou zijn.

2 Studenten lerarenopleiding

Het tweede onderzoek richt zich op de lerarenopleiding. De verzamelde data komt van studenten aan de UCLL in Hasselt die vrijwillig meededen aan de bevraging en denkgroep. Hun enquête is te lezen in bijlage 7.

Eerst even een context schetsen over de deelnemers: van het kleuteronderwijs kwam er zo goed als geen reactie (volgens de docent omdat velen in hun uitgroei-stage zitten). Welgeteld twee personen, een man en een vrouw, hebben feedback geleverd. Uit het lager onderwijs kwamen vier antwoorden binnen, drie vrouwen en één man, ook niet de gehoopte aantallen. De leerlingen die in de afdeling secundair onderwijs studeren reageerden met acht: vijf vrouwen en drie mannen.

2.1 Enquête

In deel I werd er gekeken naar de context, de achtergrond van elke deelnemer zodat hun antwoorden beter kunnen geïnterpreteerd worden. Deel 2 behandelt een vijftiental open vragen waaruit hier een aantal conclusies getrokken zullen worden. In het laatste en derde deel komen stellingen (gesloten vragen) aan bod.

Deel II

De vragen zijn gecentreerd rond onderstaande onderwerpen. Per onderwerp werden de antwoorden samengevat op basis van gender.

Motivatieredenen om leerkracht te worden (vragen 1 t.e.m.3)

Niveau van onderwijs	Mannen	Vrouwen
<i>Kleuteronderwijs</i>	-Niet zeker wat te doen, besluiteloos; -Snel afstuderen om snel te kunnen werken.	-Zorgende factor van het beroep; -Invloed van anderen.
<i>Lager onderwijs</i>	-Mannelijk rolmodel in de kleuterschool; -Kinderen dingen bijleren.	-Bewondering voor een leerkracht; -Graag praktisch bezig: samenwerken met kinderen; -Kinderen iets bijleren; -Negatieve klank bij lerarenopleiding.
<i>Secundair onderwijs</i>	-Op aanraden van ouders; -Keuze op basis van liefde voor een bepaald vak; -Weinig studeren; -Vaderschapsgevoel; -Berichtgeving van lerarentekort speelde een rol in keuze.	-Passie overbrengen; -Vrouwelijk rolmodel; -Combinatie gezin-werk; -Kinderen iets bijleren; -Geen invloed van maatschappij op keuze.

Bij de vrouwen zijn vaker de jobintrinsieke kenmerken te lezen dan bij de mannen, maar veel verschillen ze toch niet. De mannen leggen meer dan de vrouwen de nadruk op het kennis

overdragen terwijl bij de vrouwen het meer gedefinieerd wordt als ‘werken met kinderen’. Veel deelnemers zijn van mening dat ze zelf gekozen hebben voor deze opleiding, dus zonder beïnvloeding van buitenaf.

Associatie van het beroep aan een gender (vragen 4, 5 en 7)

Niveau van onderwijs	Mannen	Vrouwen
<i>Kleuteronderwijs</i>	-Zorgen voor variatie; -Niet enkel voor vrouwen, maar voor mensen die kunnen omgaan met kinderen.	-Ingreep niet nodig, er is geen nadeel voor mannen.
<i>Lager onderwijs</i>	-Meer vrouwen betekent niet dat het beroep enkel voor vrouwen is; -Mannen zijn evengoed als vrouwen; -Jammer dat er weinig mannen zijn.	-Mannen kunnen dit ook, al dan niet beter; -Beroepen zijn niet gendergericht; -Stereotypes moeten doorbroken worden om mannen aan te trekken.
<i>Secundair onderwijs</i>	-Stereotypering moet niet doorbroken worden omdat de mannen zich niet hoeven te bewijzen; -In het lager onderwijs is de stereotypering meer van toepassing dan bij ons.	-Afwisseling is nodig voor leerlingen; -Er zijn te weinig mannen; -Evenwicht is nodig voor identificatie van leerlingen; -Geen frustraties, balans is redelijk verdeeld.

Alle deelnemers zijn ervan overtuigd dat het lesgeven ook voor mannen is (vanzelfsprekend aangezien ze zelf de richting volgen), maar beseffen wel dat er een stereotypering heerst die doorbroken moet worden. Opvallend is dat veel student-leerkrachten het belang van de identificatie al begrijpen en aangeven als essentieel punt.

Vragen m.b.t. de voordelen en nadelen van het beroep en het vroegtijdig stoppen van (vooral mannelijke) studenten (vragen 8 t.e.m. 11)

Niveau van onderwijs	Mannen	Vrouwen
<i>Kleuteronderwijs</i>	-Fijne uren; -Omgang met kinderen; -Slecht betaald; -Mannen lopen tegen vele stages en taken aan.	-Persoonlijke ontwikkeling; -Geen nadeel aan het beroep; -Weinig begeleiding als het goed gaat in opleiding.
<i>Lager onderwijs</i>	-Werken met kinderen; -Vorbereidingswerk voor de lessen als negatief ervaren; -Teveel aan vrouwen doen mannen stoppen; -Moeilijker voor mannen om	-Verantwoordelijkheid; -Kinderen helpen groeien; -Groeiende takenpakket, verwachtingen van leerkrachten zijn nadelig; -Maatschappij die neerkijkt op ons; -Mannen stoppen eerder door het

	een band te scheppen/feeling te krijgen met kinderen.	niet kunnen omgaan met kritiek en voorbereidingen.
<i>Secundair onderwijs</i>	<ul style="list-style-type: none"> -Werken met jeugd; -Persoonlijke groei; -Pensioen; -Constant moeten verantwoorden, moeilijkere jeugd en het administratief werk rond het lesgeven zijn belemmerende factoren; -Teveel werk tegelijk, meer dan alleen lesgeven, zorgt voor mannelijke stoppers. Ook onderschatting van opleiding. 	<ul style="list-style-type: none"> -Het lesgeven zelf is positief, overdracht van kennis op creatieve wijze; -Te weinig link vakinhouden en vakdidactiek; -Communicatie in opleiding niet optimaal; -Manier van evaluatie is niet persoonsgericht genoeg; -Jongens onderschatten de opleiding: vele voorbereidingen en taken.

Het komt in elk niveau terug: de jongens stoppen vaker omdat ze de opleiding onderschatten en door het vele werk tegelijk.

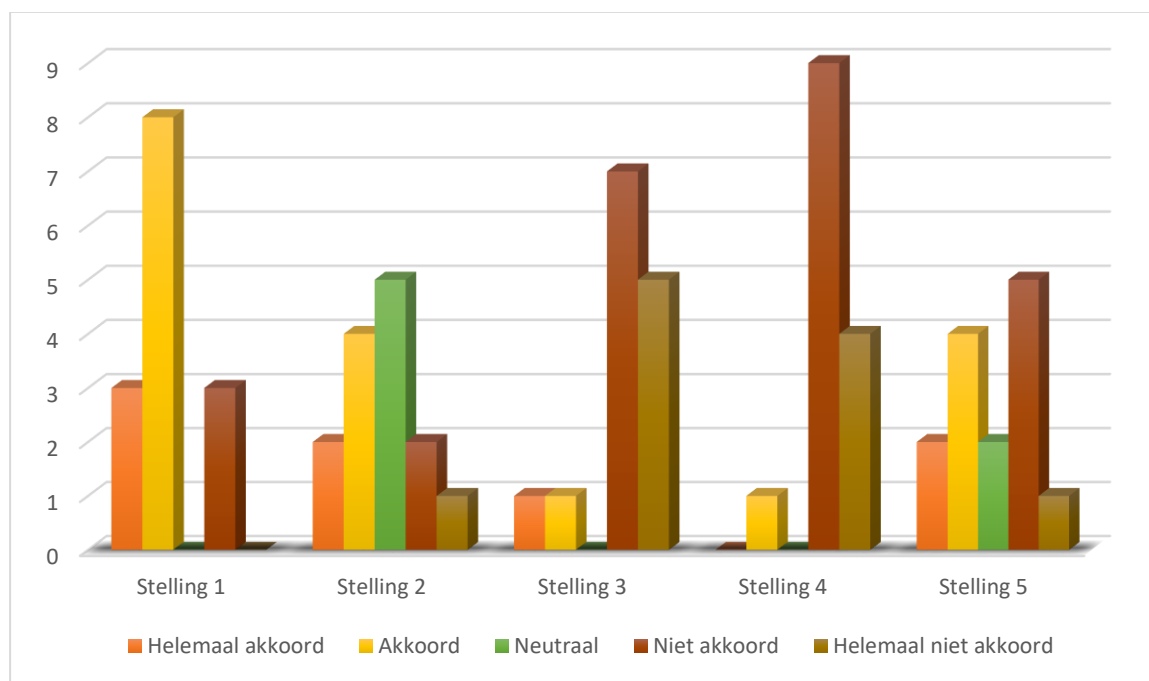
Mening genderbalans in het een schoolteam (vragen 12+13)

Niveau van onderwijs	Mannen	Vrouwen
<i>Kleuteronderwijs</i>	-Nee, niet belangrijk.	-Weinig verschil met een man; -Genderbalans is goed zoals het is.
<i>Lager onderwijs</i>	<ul style="list-style-type: none"> -Mannen zijn minder perfectionistisch, maar de kerntaak blijft dezelfde; -Meer evenwicht in een team om meer visies te bekomen; -Meer mannen is ook praktisch beter: zware dingen verzetten, dragen 	<ul style="list-style-type: none"> -Liever tegen de kinderen dan een man; -Mannen hebben meer met humor en informatie opzoeken en verwerken; -Mannen staan beter bij hogere leerjaren; -Meer balans in gender is goed om mannelijk en vrouwelijk perspectief te bekomen/variatie!
<i>Secundair onderwijs</i>	-Lossen en bruter dan de vrouwelijke collega's.	<ul style="list-style-type: none"> -Verschil in lesgeven komt voort uit verschillen in persoonlijkheden, niet uit genderverschillen; -Meer balans in een team omdat mannen en vrouwen elkaar goed aanvullen.

Ook hier is er eensgezindheid: meer evenwicht in het genderbalans zorgt voor meer visies, andere perspectieven. Het zorgt voor variatie in manieren van denken en handelen. Teveel van het ene is minder goed dan een gezonde mix van beide.

Deel III

In dit laatste deel werden 10 stellingen voorgeschoteld. De antwoorden van alle deelnemers staan samen in volgende grafieken.

Interpretatie:

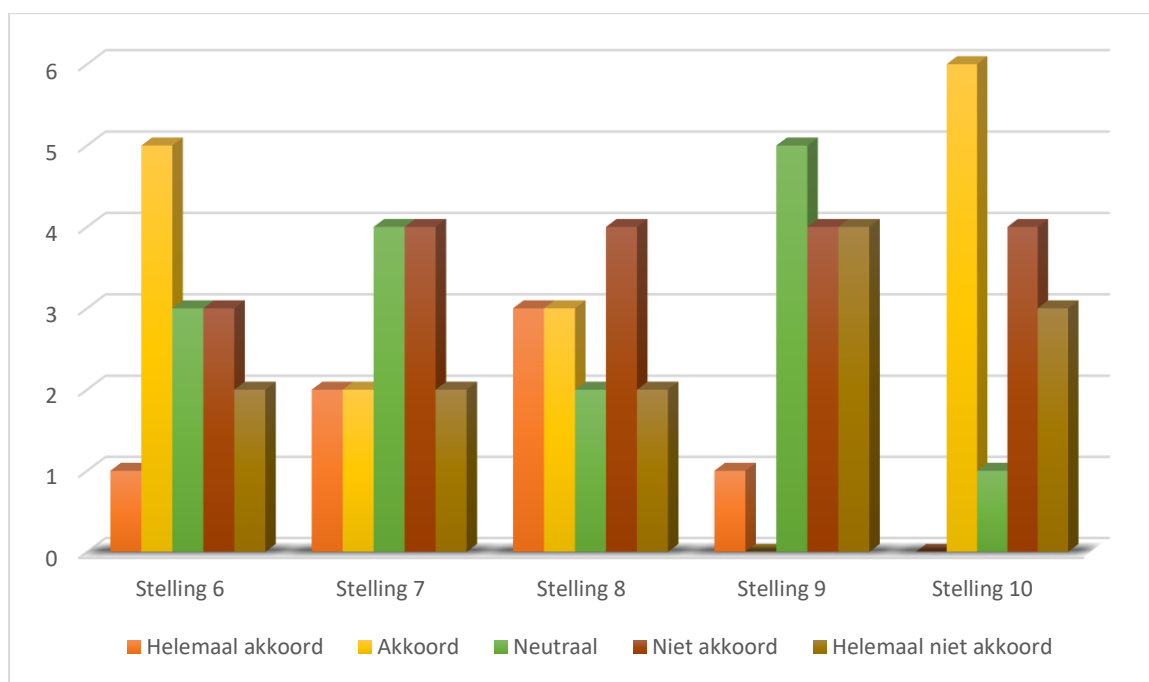
Stelling 1: het merendeel vindt dat ze voldoende worden ingelicht op het einde van het secundair onderwijs over de mogelijke keuzes.

Stelling 2: de meningen zijn verdeeld, toch is er een lichte meerderheid die vindt dat het profiel van de lerarenopleiding duidelijk werd gemaakt tijdens de infodagen.

Stelling 3: hoewel de meeste deelnemers vrouwelijk zijn moeten we toch rekening houden met het feit dat de studenten niet akkoord gaan met deze stelling. De lerarenopleiding zou volgens deze cijfers zich dus niet zorgen moeten maken om meer 'mannelijke waarden' na te streven in haar vakken.

Stelling 4: in vervolg op stelling 3 zijn er nog meer deelnemers overtuigd dat er geen vakken moeten ingevoerd worden puur om de jongens hun interesse te wekken. Wat het kind nodig heeft is belangrijker.

Stelling 5: de meningen zijn verdeeld, dat jongens tegen de taken en lesvoorbereidingen aanlopen is duidelijk. Maar volgens veel studenten is dit evenzeer bij de meisjes het geval.

Interpretatie:

Stelling 6: de meerderheid gaat akkoord met een instaproef, hoewel geen overduidelijke meerderheid ervoor te vinden is.

Stelling 7: de opleiding upgraden om jongens aan te trekken schiet in het verkeerde keelgat bij velen. Dit is niet het juiste initiatief volgens hen.

Stelling 8: op deze stelling heb je een perfecte verdeling. Zes mensen die akkoord gaan, zes die niet akkoord gaan en 2 die neutraal hierin zijn. Toch geven de mensen die niet akkoord zijn vaak aan dat het een gemak is, maar niet de reden waarom ze voor het vak kozen.

Stelling 9: de juffen leren meer meester te zijn werd massaal niet akkoord mee gegaan. Het voorstel van Louis Tavecchio dus getorpedeerd door deze deelnemers.

Stelling 10: weer een evenwichtige verdeling. De helft vindt dat jongens kunnen opgroeien zonder mannelijke rolmodellen, de andere helft stelt dat dit wel nodig is. Een bevestiging van het theoretisch gedeelte: er is veel verdeeldheid bij stellingen over het sociaal-emotionele.

2.2 Denkgroep

De jeugd biedt vaak een oplossing voor de toekomst aangezien zij middenin de bron van alles zitten. Vragen 6, 14 en 15 gaan over mogelijke ondernemingen om meer mannen aan te trekken. Hoe antwoorden zij hierop en hebben ze concrete voorstellen? Hun voorstellen staan hieronder opgesomd:

- proeftuin creëren in de lerarenopleiding;
- inspectie aanpassen (regelmatiger en positieve benadering);
- meer inzetten op sociale vaardigheden;
- intrinsieke jobkenmerken promoten;
- motivatietesten afnemen;
- werkzekerheid bieden;
- teamteaching promoten;
- gratis bijscholingen;
- positieve verhalen/getuigenissen in de verf zetten;
- overtuigen en uitdagen van studenten 6de middelbaar;
- infocampagnes over de inhoud van de job.

3 Het werkveld

In een korte, open bevraging, te vinden onder bijlage 8, werd er gepeild naar de mening van de leerkrachten m.b.t. de feminisering.

In deze bevraging zijn er twee vragen specifiek gericht aan de mannen, één specifiek gericht aan de vrouwen en twee algemene vragen. Er zijn negen vrouwelijke en vijf mannelijke deelnemers in deze bevraging (allen afgestudeerd en werkend in het onderwijs). Wat volgt is een beschrijving van vragen en hun bevindingen per vraag.

Vraag 1

De eerste vraag heeft als bedoeling om de motivatieredenen om leerkracht te worden te achterhalen. Kiezen de vrouwen inderdaad voor deze job omwille van de combineerbaarheid met het gezin en de motivatieredenen van de mannelijke leerkrachten daadwerkelijk dichtbij die van de vrouwen?

Mannen	Vrouwen
<ul style="list-style-type: none"> -Als jongere actief geweest in jeugdwerk en dit willen voortzetten; -Aangeraden door anderen; -Veel vakantie; -Eigen baas voor de klas. 	<ul style="list-style-type: none"> -Voldoening die je krijgt bij het leren van een kind; -Omgang met kinderen; -Van jongs af aan al gewerkt met jongeren en dit willen doorzetten; -Creativiteit; -Door de verkenning van het werkveld georganiseerd door het secundair onderwijs.

Bij de mannen vinden we een mix van intrinsieke en extrinsieke kenmerken terug terwijl bij de vrouwen het vooral gaat om de intrinsieke jobkenmerken.

Vraag 2 + 3

Vragen 2 en 3 trachten een beeld te geven over hoe de mannelijke en vrouwelijke leerkrachten denken over het aantal mannelijke leerkrachten in het onderwijs momenteel. Willen ze er meer of is het goed zo? En waarom?

Mannen	Vrouwen
<ul style="list-style-type: none"> -Meer mannen vanwege persoonlijke redenen: meer gezamenlijke gespreksonderwerpen in het lerarenlokaal; -Meer mannen zou ten goede komen voor de leerlingen en het schoolteam → evenwichtige mix; -Vrouwen zorgen voor de puntjes op de i, mannen relativiseren. Teveel van het ene of andere zou niet goed zijn; -Mannelijke leraren worden te vaak beoordeeld op vrouwelijke kwaliteiten, 	<ul style="list-style-type: none"> Ja bij alle antwoorden, omdat: -Leerlingen nood hebben aan zowel mannen en vrouwen; -Leerlingen in een gescheiden huishouden nood hebben aan zowel moeder- als vaderfiguren; -Mannen zorgen voor een lossere, meer ontspannen sfeer; -Opletten voor genderstereotypering, de mannen die er zijn niet telkens in typisch mannelijke activiteiten zetten; -Een vrouw kan op geen enkele manier de

meer mannen zou voor een andere cultuur van beoordeling kunnen zorgen.	rol van een man overnemen; -Mannen hebben een andere kijk op zaken dan vrouwen.
--	--

Zo goed als iedere deelnemer vindt het wenselijk om meer mannen in het schoolteam te hebben. De vrouwen vooral omdat het ten goede zou komen voor de leerlingen, de mannen denken er ook zo over maar bij hen merk je ook dat ze persoonlijke frustraties hebben door het tekort aan mannelijke leerkrachten. Door deze frustraties kan hun welbevinden, en dus de kwaliteit van hun functioneren, dalen. Voorgaande zin is echter een veronderstelling, er is geen onderzoek of bewijs in dit werk daarnaar gedaan.

Vraag 4

De vierde vraag zet de leerkrachten aan tot reflectie op hun eigen handelen. Is hun manier van lesgeven anders omdat er alleen maar vrouwen, weinig mannen of juist meer mannen aanwezig zijn? Zijn ze zich bewust van hun handelen en de afstemming ervan op hun omgeving?

Mannen	Vrouwen
-Niet op het werk in de klas, wel in schoolverband. Mannen zitten vaak op een eiland, hun mening wordt niet gedragen.	-De sfeer en de manier waarop wij ons gedragen is anders doordat er alleen nog maar vrouwen zijn; -Mannen redeneren minder op basis van emoties, nemen makkelijker beslissingen; -De meeste vrouwelijke deelnemers vinden echter dat het geen effect heeft op hun handelen als leerkracht.

De vaststelling hier is dat de leerkrachten, in hun mening, niet anders werken in de klas door de vervrouwelijkte omgeving. Wel is de sfeer in het lerarenlokaal, schoolactiviteiten ... op schoolniveau anders. Mannen voelen zich vaak niet begrepen en de vrouwen zouden meer mannen willen voor een lossere werksfeer te bekomen.

Vraag 5

De laatste vraag is specifiek gericht aan de mannen. Tussen de vele stoppers zitten er ook veel mannen. Zijn er mannen die er ooit al eens dachten aan te stoppen en wat is de reden of zijn de redenen hiervoor?

Van de vijf mannelijke deelnemers hebben er drie al gedacht aan stoppen. Bij de drie antwoorden is geen gezamenlijke lijn te ontdekken, maar het zijn stuk voor stuk wel mogelijke verklaringen (die in het theoretisch gedeelte van dit werk ook vermeld staan) om het uitblijven van mannelijke leerkrachten.

-Persoon 1: weinig doorgroeimogelijkheden naar andere functies of taken. Het feit dat je na 15 jaar lesgeven geen mogelijkheden hebt om door te groeien doet je nadenken. Moesten er mogelijkheden komen om door te groeien zou ik er zeker gebruik van maken.

-Persoon 2: door de werkdruk van plannen, werkgroepen, administratie, verbeteren Met andere woorden alles dat weinig te maken heeft met lesgeven zelf.

-Persoon 3: Door de werkonzekerheid.

Algemeen besluit

De feminisering is blijkbaar geen unicum, zij gebeurde meer dan een eeuw geleden ook in ons onderwijssysteem maar toen om andere redenen dan de huidige, de context is ondertussen sterk veranderd. Dat er een feminisering gaande is kan niet geloofwaardig worden. Wanneer ik terugdenk aan mijn schoolcarrière kan ik mij een gezonde afwisseling tussen mannen en vrouwen herinneren. In de kleuterschool had ik enkel juffrouwen, maar in de lagere school heb ik les gekregen van vier mannen en zeven vrouwen. In het secundair en vervolgonderwijs kan ik mij de exacte cijfers niet meer voor de geest halen, er waren meer vrouwen maar ook een redelijk aantal mannen waar ik les van kreeg. Ik ben verder gaan studeren aan de lerarenopleiding in de KHLim, eerst baso en daarna balo. De onevenwichtige verdeling lag hier bij de studenten, de jongens waren met veel minder. Ook toen ik uiteindelijk afstudeerde en aan het werk ging vond ik ons gender ondervetegenwoordigd, ik was letterlijk de enige mannelijke klasleerkracht in het eerste anderhalf jaar dat ik aan het werk was. Hierdoor ben ik mijzelf gaan afvragen waar alle mannen naartoe zijn? Verhalen van mijn ouders en mensen van hun generatie leren mij dat ze vooral les kregen van mannen, mijn persoonlijk verhaal getuigt van een gezonde mix en nog een generatie later zien we bijna alleen maar vrouwen.

In dit eindwerk onderzocht ik allereerst werd de feminisering van een eeuw geleden onderzocht. De toestand, mogelijke oorzaken en gevolgen werden beschreven. De werken die ik gelezen heb leerden mij dat het lerarenberoep helemaal niet zo rooskleurig was zoals velen mensen geloven. Het aanzien was weliswaar hoger, maar de leraren verdienden destijds zo weinig dat het niet een aantrekkelijk beroep was. Veel mannen, gezien als de broodwinnaar van het gezin, verlieten of kozen zelfs niet voor het onderwijs. Veel vrouwen gingen het onderwijs in, vaak als aanvullend loon, maar hadden daarnaast nog vele andere taken.

Voor de huidige feminisering werd de evolutie op gebied van gender bij het onderwijzend en bestuurspersoneel over de afgelopen vijftien jaar onder de loep genomen via cijfers van de Vlaamse regering. Vijf hogescholen gaven mij dan weer een beeld over hun aantal inschrijvingen en gediplomeerden qua gender over de afgelopen vijf academiejaren. Door deze cijfers op te zoeken en naast elkaar te leggen werd duidelijk dat hoe hoger het onderwijsniveau hoe meer mannen je tegenkomt, maar desondanks neemt het aantal vrouwen op elk niveau toe! Van een masculinisering in de directieposities kan je overigens al lang niet meer spreken. Soortgelijke bevindingen trek ik uit de cijfers die ik kreeg van de lerarenopleidingen: jongens schrijven zich relatief nog veel in, maar haken veel sneller af dan de meisjes. De voornaamste redenen volgens de studenten zelf zijn: hoge planlast, onderschatting, manier van evaluatie, plannings maken

De volgende stap was op zoek gaan naar mogelijke oorzaken en gevolgen. Wat blijkt is dat onze maatschappij helemaal niet bang hoeft te zijn voor de gevolgen van een vervrouwelijking van het onderwijs. Zo goed als alle auteurs bevestigen dat er geen nadelen zijn op gebied van cognitie. De meningen zijn echter verdeeld wanneer het gaat over gevolgen op gebied van het sociaal-emotionele. Mannen en vrouwen zijn verschillend en geven dus ook op een verschillende manier les. In het algemeen ondersteunen mannen meer het experimenteren, de autonomie en zijn meer gericht op cognitie terwijl vrouwen betere taakondersteuning aanbieden, meer aandacht hebben voor het welbevinden en taakondersteuning.

Wat kunnen we er nu concreet aan doen? Vanuit drie invalshoeken zijn er allerlei voorstellen genoteerd over hoe concreet om te gaan met de huidige feminisering, besluitend met een mooi voorbeeld van gedeeltelijk gescheiden onderwijs. Wat veel naar voren komt (zowel in

het theoretisch deel als in de bevragingen uit het praktisch deel) als belemmerende factoren zijn het loon, de doorgroeimogelijkheden en de planlast.

Het tweede deel werd uitgevoerd om de mogelijke gevolgen van de huidige feminisering te kunnen bevestigen of te weerleggen. Zo is het overduidelijk dat er geen gevolgen zijn op gebied van cognitie, maar bij het sociaal-emotionele zijn er tegenstrijdigheden. Zo zeggen bijvoorbeeld de deelnemers bij de bevraging voldoende ingelicht te zijn over de opleiding, toch antwoorden veel van dezelfde deelnemers dat jongens de opleiding onderschatten. Dit onderzoek is te kleinschalig om definitieve uitspraken te doen, maar het bevestigt wel dat er onenigheid is betreffende de gevolgen op sociaal-emotioneel gebied.

Persoonlijk ben ik een voorstander van meer mannen in het onderwijs omdat meer mannelijke rolmodellen zorgen voor minder stereotypering. Meer mannen die kiezen voor het onderwijs, dus meerdere perspectieven, meer variatie in visie en tot slot meer identificatiemogelijkheden voor jongens. Mannelijke leerkrachten dienen een model van de menselijke werkelijkheid te zijn zodat zij als voorbeeld van menselijk leven nagevolgd worden, omdat hun leven rijker en begerenswaardiger is dan wat kinderen in andere relaties als werkelijkheidsmodel hebben ontmoet. Vooral dit laatste is een essentieel punt, je zal maar een jongen zijn die geen vader heeft en dan op school tot zijn twaalfde of zelfs zijn achttiende nooit heeft les gekregen van een man. Hij zal nooit de kans krijgen om zich te identificeren met een man en op die manier schiet het onderwijs (onbewust) dan tekort. Wij moeten het kind een totale ontwikkeling kunnen aanbieden, door het ontbreken van rolmodellen gaat dit niet altijd.

‘De feminisering van het onderwijs is overigens een bewijs dat de emancipatie minder voltooid is dan ze lijkt.’ (Barbara Debusschere, 2016).

De stereotypering is volgens mevrouw Debusschere het bewijs dat vrouwen nog steeds niet op gelijke hoogte staan met mannen. Al te vaak wordt er gezegd dat vrouwen kiezen voor het beroep omdat het in hun zorgende aard ligt en omdat het combineerbaar is met de gezinstaken. Ook Lieven Boeve, katholiek theoloog en directeur-generaal van het Katholiek Onderwijs Vlaanderen, bevestigt dat de maatschappij meer en meer neerkijkt op het beroep door de vervrouwelijking ervan.

‘Het is maatschappelijk gezien verwerpelijk, maar de tendens blijft wel bestaan dat het aanzien van een beroep afneemt op het moment dat het vervrouwelijkt.’ (Lieven Boeve, 2016)

Een genderevenwicht bij het onderwijzend personeel is duidelijk iets om na te streven om diverse redenen. Martine Delfos zei in 2008 al dat de schoonheid van het verschil prachtig, ontroerend en humoristisch is om te zien. De kinderen leren het meest door de wisselwerking, elke leerkracht gebruikmakend van zijn of haar gendervoordelen. Wel let je er best op dat je niet gebruikmaakt van gendervooroordelen.¹⁷

Het initiatief ligt, volgens mijn mening, overduidelijk bij de regering en het Vlaams onderwijssysteem inzonderheid de lerarenopleidingen. Tussen alle mogelijke voorstellen zitten goede ideeën, maar om een evenwichtige balans te krijgen in een lerarenteam zal je een strategie moeten uitwerken op lange termijn. Ik vergelijk het fenomeen met een cirkel omdat alle fasen (basisonderwijs, secundair onderwijs, vervolgonderwijs, werkveld, regering, media, maatschappij ...) allemaal in verbinding staan met elkaar en dus een invloed hebben op het hele gebeuren. Er zijn dus geen snelle ‘oplossingen’, want die zouden enkel mensen lokken met extrinsieke motivatie. Het intrinsieke promoten is een keuze, alsook meer nadruk leggen op zogezegde mannelijke interesses, talenten en karaktereigenschappen.

'Oplossingen' is eigenlijk geen goede woordkeuze aangezien er geen probleem is. De feminisering van het onderwijs zou ik eerder beschrijven als 'een fenomeen'. Een fenomeen waarvan we haar gevolgen in het oog moeten houden en op basis daarvan bijsturen. De vrouwen zijn capabel genoeg, al dan niet beter dan de mannen, om het onderwijs te verzorgen. Het genderbewust lesgeven met inzetten op het aantrekken van mannen is volgens mij 'de oplossing', de bijsturing.

DEEL III

Verwijzingen en bijlagen

Eindnoten

- ¹ DE CLERCK, K., DE GRAEVE, B., en SIMON F., (1984). *DAG MEESTER, GOEDEMORGEN ZUSTER, GOEDEMIDDAG JUFFROUW. Facetten van het volksonderwijs in Vlaanderen (1830 – 1940)*. Tielt; Weesp: Lannoo.
- ² (2000). Ambiorix voor de klas. *Klasse*, (101), pp. 6-9.
- ³ ROGERS, R. (1998). Retrograde or modern? Unveiling the teaching nun in nineteenth-century France. *Social history*, 23 (2), pp. 146-164.
- ⁴ GROOTAERS, D. (1998). *Histoire de l'enseignement en Belgique*. Brussel: Crisp.
- ⁵ PEEMANS-POULLET, H. (1991). *Femmes en Belgique*, Brussel.
- ⁶ DEPAEPE, M., LAUWERS, H., en SIMON, F. (2004). De feminisering van het leerkrachtencorps in België in de negentiende en de twintigste eeuw, *Belgisch tijdschrift voor filologie en geschiedenis*, 82 (4), pp. 969-994.
- ⁷ Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming. (2004). *Onderwijsstatistieken*. Geraadpleegd op 15 januari 2018 via (<http://onderwijs.vlaanderen.be/nl/onderwijsstatistieken>).
- ⁸ VAN MECHELEN, R., (1996). *De meerderheid een minderheid. De vrouwenbeweging in Vlaanderen: feiten, herinneringen en bedenkingen omtrent de tweede golf*, Leuven,: Van Halewyck.
- ⁹ SIONGERS, J. (2003). *Het geslacht der leerkrachten. Een onderzoek naar de impact van de seksesamenstelling van het leerkrachtencorps en van de sekse van de directie op de cognitieve prestaties, affectieve vaardigheden en waarden van de leerlingen (ongepubliceerd onderzoek)*. Brussel: Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR, Vrije Universiteit Brussel.
- ¹⁰ VANDERHOEVEN, J. (1990). Masculinisering van beleidsfuncties. *Tijdschrift voor Onderwijswetenschappen*, 21 (2), pp. 75-89.
- ¹¹ WYNS, M., VAN MEENSEL, W. (1990). *De beroepensegregatie in België 1970-1988*. Leuven: KUL.
- ¹² MIINTEN, L., DEPAEPE, M., DE VROEDE, M. (1993). Les statistiques de l'enseignement en Belgique. T.I, L'enseignement primaire 1830-1842; T.II, L'enseignement primaire 1842-1878. *Histoire de l'éducation*, (57), pp. 128-130. Geraadpleegd op 20 januari 2018 via http://www.persee.fr/doc/hedu_0221-6280_1993_num_57_1_2641.
- ¹³ (2017). Steeds meer mannen werkzaam in zorg. Geraadpleegd op 21 februari 2018 via <https://www.jobat.be/nl/artikels/steeds-meer-mannen-werkzaam-in-zorg/>
- ¹⁴ Onderwijs Vlaanderen. (2017). *Statistisch jaarboek 2016-2017*. Geraadpleegd op 24 februari 2018 via <http://onderwijs.vlaanderen.be/nl/nl/onderwijsstatistieken/statistisch-jaarboek/statistisch-jaarboek-2016-2017>
- ¹⁵ Onderwijs Vlaanderen. (2015-2016). *Data onderwijs: opleiding in cijfers*. Geraadpleegd op 21 maart via <http://data-onderwijs.vlaanderen.be/opleiding-in-cijfers/?T=&L=&I=&tchk=1522316001857>
- ¹⁶ Onderwijs Vlaanderen. (2017). *Statistisch jaarboek van het Vlaams onderwijs 2016-2017*. Geraadpleegd op 28 maart 2018 via <http://onderwijs.vlaanderen.be/nl/statistisch-jaarboek-van-het-vlaams-onderwijs-2016-2017>
- ¹⁷ Delfos, M.F. (2008). *Verschil mag er zijn: waarom er mannen en vrouwen zijn*. Amsterdam: Uitgeverij Bert Bakker.
- ¹⁸ Vancaeneghem, J. (2017). *Vervrouwelijking op alle niveaus: van kleuterklas tot hogeschool. Vrouwen domineren het onderwijs: amper kwart van personeel is mannelijk*. Geraadpleegd op 7 maart via https://www.nieuwsblad.be/cnt/dmf20171223_03262274
- ¹⁹ Debusschere, B. (2016). Onder leraressen. *De Morgen*. Geraadpleegd op 15 februari 2017 via <https://www.demorgen.be/opinie/met-vervrouwelijking-van-het-lerarenberoep-geven-we-stereotiep-denken-door-op-school-ba363d38/>
- ²⁰ Schell, L.m. Courtney. (1979). The effect of male teachers on the academic achievement of father-absent sixth grade boys. *The Journal of Educational Research*, 72, p. 194 t.e.m. 196.
- ²¹ Siongers, J. (2002). *De gevolgen van de feminisering van het leerkrachtenberoep in het secundair onderwijs: een empirische analyse*. (Proefschrift) Brussel: Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR, Vrije Universiteit Brussel.
- ²² Timmerman, G., van Essen, M. (2004). De mythe van het 'vrouwengevaar'. *Pedagogiek*, 24 (1), p. 62-66. Geraadpleegd op 21 maart 2018 via http://en.aup.nl/wosmedia/3573/vol_24_nr_1_-_de_mythe_van_het_%5Cvrouwengevaar%5C.pdf
- ²³ Rietveld, M., Beijsterveldt, T., Boomsma, D. (2011). *Sekse van de leerkracht en probleemgedrag bij leerlingen*. Geraadpleegd op 21 maart via http://www.tweelingenregister.org/2011/Rietveld_PS_2011.pdf

- ²³ (2012). Man voor de klas: een bedreigd ras? *Klasse voor Leraren*, (221), p. 8 t.e.m. 13. Geraadpleegd op 15 maart, 2018 via <https://www.klasse.be/archief/man-voor-de-klas-een-bedreigd-ras/>
- ²⁴ Grift, B.v.d., (2016). *Jongensbrein, meisjesbrein: over genderverschillen en –strategieën voor onderwijs en kinderopvang*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- ²⁵ (2010). *Steeds meer vrouwelijke leerkrachten*. Geraadpleegd op 21 maart via http://www.standaard.be/cnt/dmf20100202_071
- ²⁶ Van Rompuy, H. (2016). *Er staan amper mannen voor de Vlaamse klassen*. Geraadpleegd op 16 april 2017 via <http://deredactie.be/cm/vrtnieuws/binnenland/1.2856137>
- ²⁷ Vancaeneghem, J. (2016). *Minister, er staan nog amper mannen voor de klas!* Geraadpleegd op 16 april 2017 via <http://www.hildecrevits.be/nl/%E2%80%9Cminister-er-staan-nog-amper-mannen-voor-de-klas%E2%80%9D>
- ²⁸ (2014). *De meester sterft uit: ‘Vervrouwelijking van onderwijs is geen goede zaak’*. Geraadpleegd op 16 april 2017 via <http://www.knack.be/nieuws/belgie/de-meester-sterft-uit-vervrouwelijking-van-onderwijs-is-geen-goede-zaak/article-normal-517323.html>
- ²⁹ Van Thienen, J. (2013). *Meisjes zus, jongens zo: hoe omgaan met gender op school*. Tielt: Uitgeverij Lannoo nv.
- ³⁰ Van Eck, E., Heemkerk, I. (2009). *Leraar worden; kiezen voor opleiding en beroep. Een reviewstudie*. Den Haag: Ando.
- ³¹ (2012). *Man voor de klas: 360*. Geraadpleegd op 6 april 2018 via <https://www.klascement.net/video/33970/man-voor-de-klas-360/>
- ³² Geerdink, G. (2007). *Diversiteit op de pabo. Sekseverschillen in motivatie, curriculumperceptie en studieresultaten (proefschrift)*. Radboud Universiteit Nijmegen. Antwerpen/Apeldoorn: Garant.
- ³³ Struys, B. (2017). *Hoe hou je jonge leerkrachten aan de slag in grote steden? Schakel een coach in: Antwerpen, Vilvoorde en Gent wapenen starters tegen uitdagingen stedelijk onderwijs*. Geraadpleegd op 3 april via <https://www.demorgen.be/binnenland/hoe-hou-je-jonge-leerkrachten-aan-de-slag-in-grote-steden-schakel-een-coach-in-b46c1465/>
- ³⁴ Engels, N. (2012). *Aantrekken en behouden van mannen in het lerarenberoep* [cursustekst]. Vrije Universiteit Brussel, Brussel.
- ³⁵ Sikkes, R. (2004). Poen, status en de tere jongensziel. Enquête over vervrouwelijking onderwijs. *Onderwijsblad*, 8 (7), pp. 16-23.
- ³⁶ Vanlommel, S. (2016). Meester. *De Tijd*. Geraadpleegd op 15 februari 2017 op <https://www.tijd.be/nieuws/archief/Meester/9847616>
- ³⁷ (2013). Top 5 van mannelijke vs. Vrouwelijke studies. Geraadpleegd op 15 april 2017 via <https://www.jobat.be/nl/artikels/top-5-van-mannelijke-vs-vrouwelijke-studies/>
- ³⁸ (2017). *Welke beroepen hebben het meeste/minste aanzien?* Geraadpleegd op 4 april 2018 via <https://www.jobat.be/nl/artikels/welke-beroepen-hebben-het-meesteminste-aanzien/>
- ³⁹ Lietaert, S., Van Maele, D., e.a. (2015). *Het belang van gender in het leerkrachtenteam*. [cursustekst]. Katholieke Universiteit Leuven, Leuven.
- ⁴⁰ Onderwijs Vlaanderen. *Besluit van de Vlaamse Regering betreffende de basiscompetenties van de leraren*. Geraadpleegd op 10 april 2018 via <https://data-onderwijs.vlaanderen.be/edulex/document.aspx?docid=13952#246073>
- ⁴¹ Harnie, R., Alaerts, G. (2010). Gelijke kansen, geen gelijk onderwijs! Bedenkingen bij het Gelijke OnderwijsKansenbeleid! Gedeeltelijk gescheiden onderwijs: gok of GOK?. *Uitgelezen*, 16 (3), pp. 7-12.
- ⁴² Brutsaert, H. (2002). *Co-educatie: Studiekansen en kwaliteit van het schoolleven*. Antwerpen: Garant.
- ⁴³ Boekaerts, M., Rozendaal, J. (2010). Using multiple calibration in order to capture the complex picture of what effects students' accuracy of feeling of confidence. *Learning and instruction*, 20 (5), pp. 372-382.

Bibliografie

Boeken

- Brutsaert, H. (2002). *Co-educatie: Studiekansen en kwaliteit van het schoolleven*. Antwerpen: Garant.
- De Clerck, K., De Graeve, B., en Simon F., (1984). *DAG MEESTER, GOEDEMORGEN ZUSTER, GOEDEMIDDAG JUFFROUW. Facetten van het volksonderwijs in Vlaanderen (1830 – 1940)*. Tielt; Weesp: Lannoo.
- Delfos, M.F. (2004). *De schoonheid van het verschil: waarom mannen en vrouwen verschillend én hetzelfde zijn*. Amsterdam: Harcourt Book Publishers.
- Delfos, M.F. (2008). *Verskil mag er zijn: waarom er mannen en vrouwen zijn*. Amsterdam: Uitgeverij Bert Bakker.
- Geerdink, G. (2007). *Diversiteit op de pabo. Sekseverschillen in motivatie, curriculumperceptie en studieresultaten (proefschrift)*. Radboud Universiteit Nijmegen. Antwerpen/Apeldoorn: Garant.
- Grift, B.v.d., (2016). *Jongensbrein, meisjesbrein: over genderverschillen en –strategieën voor onderwijs en kinderopvang*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Grootaers, D. (1998). *Histoire de l'enseignement en Belgique*. Brussel: Crisp.
- Peemans-Poullet, H. (1991). *Femmes en Belgique*, Brussel.
- Spruyt, B., & Siongers, J. (2014). *Gender(en): over de constructie en deconstructie van gender bij Vlaamse jongeren*. Leuven: Uitgeverij Acco.
- Van Mechelen, R., (1996). *De meerderheid een minderheid. De vrouwenbeweging in Vlaanderen: feiten, herinneringen en bedenkingen omtrent de tweede golf*, Leuven,: Van Halewyck.
- Van Thienen, J. (2013). *Meisjes zus, jongens zo: hoe omgaan met gender op school*. Tielt: Uitgeverij Lannoo nv.
- Wyns, M., Van Meensel, W. (1990). *De beroepensegregatie in België 1970-1988*. Leuven: KUL.

(Elektronische) Tijdschriften

- Beiro, L.F., & Ramaekers, M. (2016). Steeds meer vrouwen voor de klas in het basisonderwijs. *CBS* (08), pp. 3-9.
- Boekaerts, M., Rozendaal, J. (2010). Using multiple calibration in order to capture the complex picture of what effects students' accuracy of feeling of confidence. *Learning and instruction*, 20 (5), pp. 372-382.
- Cushman, p. (2005). Let's hear it from the males: Issues facing male primary school teachers. *Teaching and teacher education*, 21 (3), pp. 227-240.
- Depaepe, M., Lauwers, H., en Simon, F. (2004). De feminisering van het leerkrachtencorps in België in de negentiende en de twintigste eeuw, *Belgisch tijdschrift voor filologie en geschiedenis*, 82 (4), pp. 969-994.
- Harnie, R., Alaerts, G. (2010). Gelijke kansen, geen gelijk onderwijs! Bedenkingen bij het Gelijke OnderwijsKansenbeleid! Gedeeltelijk gescheiden onderwijs: gok of GOK?. *Uitgelezen*, 16 (3), pp. 7-12.

- Minten, L., Depaepe, M., De Vroede, M. (1993). Les statistiques de l'enseignement en Belgique. T.I, L'enseignement primaire 1830-1842; T.II, L'enseignement primaire 1842-1878. *Histoire de l'éducation*, (57), pp. 128-130. Geraadpleegd op 20 januari 2018 via http://www.persee.fr/doc/hedu_0221-6280_1993_num_57_1_2641
- Rogers, R. (1998). Retrograde or modern? Unveiling the teaching nun in nineteenth-century France. *Social history*, 23 (2), pp. 146-164.
- Schell, L.m. Courtney. (1979). The effect of male teachers on the academic achievement of father-absent sixth grade boys. *The Journal of Educational Research*, 72, p. 194 t.e.m. 196.
- Severiens, S., ten Dam, G. (2012). Leaving College: a gender comparison in male and female-dominated programs. *Research in higher education*, 53 (4), pp. 453-470.
- Sikkes, R. (2004). Poen, status en de tere jongensziel. Enquête over vervrouwelijking onderwijs. *Onderwijsblad*, 8 (7), pp. 16-23.
- Szwed, C. (2010). Gender balance in primary initial teacher education: some current perspectives. *Journal of Education for Teaching: International research and pedagogy*, 36 (3), pp. 303-317.
- Vanderhoeven, J. (1990). Masculinisering van beleidsfuncties. *Tijdschrift voor Onderwijswetenschappen*, 21 (2), pp. 75-89.
- Vanerum, L., & Polaster, E. (2009). De feminisering van het lerarenkorps in het Vlaamse secundair onderwijs. *IMPULS*, 40^e (2), pp. 57-63.
- (2000). Ambiorix voor de klas. *Klasse*, (101), pp. 6-9.
- (2010). Waar zijn de mannen? *Klasse*, (204), pp. 24-27.
- (2012). Man voor de klas: een bedreigd ras? *Klasse voor Leraren*, (221), pp. 8-13.
- (2012). *Man voor de klas: 360*. Geraadpleegd op 6 april 2018 via <https://www.klascement.net/video/33970/man-voor-de-klas-360/>

Internetbronnen

- Debusschere, B. (2016). Onder leraressen. *De Morgen*. Geraadpleegd op 15 februari 2017 via <https://www.demorgen.be/opinie/met-vervrouwelijking-van-het-lerarenberoep-geven-we-stereotiep-denken-door-op-school-ba363d38/>
- Onderwijs Vlaanderen. (2008). *Besluit van de Vlaamse Regering betreffende de basiscompetenties van de leraren*. Geraadpleegd op 10 april 2018 via <https://data-onderwijs.vlaanderen.be/edulex/document.aspx?docid=13952#246073>
- Onderwijs Vlaanderen. (2015-2016). *Data onderwijs: opleiding in cijfers*. Geraadpleegd op 21 maart via <http://data-onderwijs.vlaanderen.be/opleiding-in-cijfers/?T=&L=&I=&tchk=1522316001857>
- Onderwijs Vlaanderen. (2017). *Statistisch jaarboek van het Vlaams onderwijs 2016-2017*. Geraadpleegd op 28 maart 2018 via <http://onderwijs.vlaanderen.be/nl/statistisch-jaarboek-van-het-vlaams-onderwijs-2016-2017>
- Onderwijs Vlaanderen. (2017). *Statistisch jaarboek 2016-2017*. Geraadpleegd op 24 februari 2018 via <http://onderwijs.vlaanderen.be/nl/nl/onderwijsstatistieken/statistisch-jaarboek/statistisch-jaarboek-2016-2017>

- Rietveld, M., Beijsterveldt, T., Boomsma, D. (2011). *Sekse van de leerkracht en probleemgedrag bij leerlingen*. Geraadpleegd op 21 maart via http://www.tweelingenregister.org/2011/Rietveld_PS_2011.pdf
- Struys, B. (2017). *Hoe hou je jonge leerkrachten aan de slag in grote steden? Schakel een coach in: Antwerpen, Vilvoorde en Gent wapenen starters tegen uitdagingen stedelijk onderwijs*. Geraadpleegd op 3 april via <https://www.demorgen.be/binnenland/hoe-hou-je-jonge-leerkrachten-aan-de-slag-in-grote-steden-schakel-een-coach-in-b46c1465/>
- Timmerman, G., van Essen, M. (2004). De mythe van het 'vrouwengevaar'. *Pedagogiek*, 24 (1), p. 62-66. Geraadpleegd op 21 maart 2018 via http://en.aup.nl/wosmedia/3573/vol_24_nr_1_-_de_mythe_van_het_%5Cvrouwengevaar%5C.pdf
- Vancaeneghem, J. (2016). *Minister, er staan nog amper mannen voor de klas!* Geraadpleegd op 16 april 2017 via <http://www.hildecrevits.be/nl/%E2%80%9Cminister-er-staan-nog-amper-mannen-voor-de-klas%E2%80%9D>
- Vancaeneghem, J. (2017). *Vervrouwelijking op alle niveaus: van kleuterklas tot hogeschool. Vrouwen domineren het onderwijs: amper kwart van personeel is mannelijk*. Geraadpleegd op 7 maart via https://www.nieuwsblad.be/cnt/dmf20171223_03262274
- Vanlommel, S. (2016). Meester. *De Tijd*. Geraadpleegd op 15 februari 2017 op <https://www.tijd.be/nieuws/archief/Meester/9847616>
- Van Rompuy, H. (2016). *Er staan amper mannen voor de Vlaamse klassen*. Geraadpleegd op 16 april 2017 via De Redactie.be: <http://deredactie.be/cm/vrtnieuws/binnenland/1.2856137>
- Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming. (2004). *Onderwijsstatistieken*. Geraadpleegd op 15 januari 2018 via <http://onderwijs.vlaanderen.be/nl/onderwijsstatistieken>
- Vlaams parlement, Commissie voor Onderwijs. (2015). *Vraag om uitleg over de genderstereotypen in de studiekeuze*. Geraadpleegd op 8 april 2017 via <https://www.vlaamsparlement.be/commissies/commissievergaderingen/986377/verslav/989209>
- Waal, L.v.d. (2015). *Genderstereotypen beïnvloeden studiekeuze van jongeren*. Geraadpleegd op 3 maart 2017 via <https://www.stampmedia.be/2015/12/genderstereotypen-beinvloeden-studiekeuze-van-jongeren/>
- (2010). *Steeds meer vrouwelijke leerkrachten*. Geraadpleegd op 21 maart via http://www.standaard.be/cnt/dmf20100202_071
- (2011). *Is er sprake van verjuffing in het basisonderwijs?* Geraadpleegd op 10 april 2017 via <http://www.zwijsenouders.nl/Artikel/Is-er-sprake-van-verjuffing-in-het-basisonderwijs.htm>
- (2012). Man voor de klas: een bedreigd ras? *Klasse voor Leraren*, (221), p. 8 t.e.m. 13. Geraadpleegd op 15 maart, 2018 via <https://www.klasse.be/archief/man-voor-de-klas-een-bedreigd-ras/>
- (2013). *De 20 meest typische mannen- en vrouwenberoepen*. Geraadpleegd op 15 april 2017 via <http://www.jobat.be/nl/artikels/de-20-meest-typische-mannen-en-vrouwenberoepen/>
- (2013). *HijZijWijzer gender: denken en doen*. Geraadpleegd op 7 april 2017 via <https://www.leraar24.nl/hijzijwijzer-gender-denken-en-doen/>

- (2013). Top 5 van mannelijke vs. Vrouwelijke studies. Geraadpleegd op 15 april 2017 via <https://www.jobat.be/nl/artikels/top-5-van-mannelijke-vs-vrouwelijke-studies/>
- (2014). *De meester sterft uit: 'Vervrouwelijking van onderwijs is geen goede zaak'*. Geraadpleegd op 16 april 2017 via <http://www.knack.be/nieuws/belgie/de-meester-sterft-uit-vervrouwelijking-van-onderwijs-is-geen-goede-zaak/article-normal-517323.html>
- (2016). *Vrouwen nu nog wat meer heer en meester in het Vlaamse onderwijs*. Geraadpleegd op 15 april 2017 via Newsmonkey: <http://newsmonkey.be/article/74631>
- (2017). Steeds meer mannen werkzaam in zorg. Geraadpleegd op 21 februari 2018 via <https://www.jobat.be/nl/artikels/steeds-meer-mannen-werkzaam-in-zorg/>
- (2017). *Welke beroepen hebben het meeste/minste aanzien?* Geraadpleegd op 4 april 2018 via <https://www.jobat.be/nl/artikels/welke-beroepen-hebben-het-meesteminste-aanzien/>

Thesis, eindwerk, bachelorproef, masterproef, verslag, onderzoek of cursusmateriaal

- De Coninck, K. (2014). *De in- en doorstroom van mannelijke studenten in de lerarenopleiding lager onderwijs: een perspectief van studenten en lerarenopleiders*. Universiteit Gent, Gent.
- Engels, N. (2010). *Verslag workshop 4: aantrekken en behouden van mannen*. Onderwijs Vlaanderen, Brussel.
- Engels, N. (2012). *Aantrekken en behouden van mannen in het lerarenberoep* [cursustekst]. Vrije Universiteit Brussel, Brussel.
- Lietaert, S., Van Maele, D., e.a. (2015). *Het belang van gender in het leerkrachtenteam*. [cursustekst]. Katholieke Universiteit Leuven, Leuven.
- Siongers, J. (2002). *De gevolgen van de feminisering van het leerkrachtenberoep in het secundair onderwijs: een empirische analyse*. (Proefschrift) Brussel: Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR, Vrije Universiteit Brussel.
- Siongers, J. (2003). *Het geslacht der leerkrachten. Een onderzoek naar de impact van de seksesamenstelling van het leerkrachtencorps en van de sekse van de directie op de cognitieve prestaties, affectieve vaardigheden en waarden van de leerlingen* (ongepubliceerd onderzoek). Brussel: Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR, Vrije Universiteit Brussel.
- Van de Velde, V. (2011). *Opvattingen van leerlingen secundair onderwijs over de feminisering van het lerarenberoep: een exploratieve studie (Masterproef)*. Universiteit Gent, Gent.
- Van Eck, E., Heemkerk, I. (2009). *Leraar worden; kiezen voor opleiding en beroep. Een reviewstudie*. Den Haag: Ando.

Bijlage 2: rapporten 3de leerjaar

Paasrapport van 3A

GESUBSIDIEERDE VRIJE BASISCHOOL

PERIODEROOSTER PASEN

Scholjaar: 2017-2018

Klas: L3A

		Godsdienst	kennen en kunnen	Wiskunde	getalenkennis	bewerkingen	meten en metend rekenen	meekunde	Nederlands - taalbeschouwing	mondeling taalgebruik : luistere	mondeling taalgebruik : spreke	schriftelijk taalgebruik : creatief	taalsystemen: spelling	taalsystemen: begrijpend lezen	taalsystemen: taalsystematiek	Wereldoriëntatie	W.O.	Totaal
1	Meisje	100	100	93,6	97,0	95,6	84,3	90,0	94,1	82,5	95,0	100	92,5	96,7		97,1	97,1	95,5
2	Jongen	73,3	73,3	87,7	93,0	84,4	82,9	92,0	83,8	65,0	87,5	91,7	82,5	86,7		88,8	88,8	84,9
3	Jongen	80,0	80,0	72,3	69,0	76,1	70,0	70,0	73,1	60,0	76,7	80,0	67,5	78,4		82,9	82,9	76,3
4	Meisje	76,7	76,7	84,5	86,0	85,0	68,6	96,0	74,1	67,5	76,7	83,3	60,0	83,4		70,6	70,6	76,6
5	Meisje	66,7	66,7	75,1	66,0	81,1	58,6	92,0	75,5	47,5	66,7	90,0	80,0	78,4		78,8	78,8	75,1
6	Meisje	93,3	93,3	90,6	85,0	94,4	92,9	88,0	76,2	70,0	83,3	90,0	60,0	81,7		82,9	82,9	84,4
7	Meisje	93,3	93,3	83,0	83,0	85,6	78,6	80,0	87,3	50,0	83,3	93,3	97,5	93,4		88,8	88,8	87,2
8	Jongen	90,0	90,0	81,8	86,0	77,2	88,6	80,0	83,2	60,0	76,7	85,0	95,0	85,0		81,2	81,2	83,1
9	Jongen	100	100	81,7	70,0	90,0	80,0	82,0	88,3	77,5	88,3	93,3	95,0	83,4		88,2	88,2	87,8
10	Jongen	90,0	90,0	68,9	70,0	70,0	50,0	82,0	63,9	65,0	63,3	51,7	75,0	61,7		77,1	77,1	72,1
11	Jongen	90,0	90,0	90,0	93,0	85,0	92,9	96,0	88,6	75,0	85,0	85,0	95,0	93,4		90,0	90,0	89,5
12	Jongen	100	100	90,1	88,0	88,3	95,7	94,0	86,3	85,0	83,3	78,3	87,5	93,4		85,9	85,9	89,1
13	Meisje	86,7	86,7	89,1	90,0	88,3	82,9	96,0	85,1	70,0	86,7	96,7	80,0	88,4		88,2	88,2	87,3
14	Meisje	73,3	73,3	82,3	86,0	87,8	68,6	72,0	78,2	47,5	81,7	85,0	90,0	75,0		80,0	80,0	79,3
15	Jongen	96,7	96,7	93,6	90,0	92,2	98,6	100	88,6	75,0	80,0	95,0	90,0	93,4		85,3	85,3	90,3
	Gemiddelde	87,3	87,3	84,3	83,5	85,4	79,6	87,3	81,8	66,5	81,0	86,6	83,2	84,8		84,4	84,4	83,9
	Mediaan	90,0	90,0	84,5	86,0	85,6	82,9	90,0	83,8	67,5	83,3	90,0	87,5	85,0		85,3	85,3	84,9

Paasrapport van 3B

GESUBSIDIEERDE VRIJE BASISCHOOL

PERIODEROOSTER PASEN

Schooljaar: 2017-2018

Klas: L3B

		Godsdienst	kennen en kunnen	Wiskunde	taaltekennis	bewerkingen	meten en metend rekenen	meekunde	Nederlands - taalbeschouwing	mondeling taalgebruik : luistere	mondeling taalgebruik : spreke	schriftelijk taalgebruik : creatief	taalsystemen: spelling	taalsystemen: begripend lezen	taalsystemen: taalsystematiek	Wetelorientatie	W.O.	Totaal
1	Meisje	93,3	93,3	87,3	90,0	85,0	94,3	82,0	85,1	77,5	90,0	88,3	87,5	81,7		90,0	90,0	88,1
2	Meisje	93,3	93,3	74,0	74,0	68,9	71,4	92,0	84,2	70,0	77,5	91,7	90,0	83,4		84,7	84,7	82,5
3	Jongen	100	100	89,7	93,0	92,8	81,4	82,0	89,2	80,0	90,0	86,0	92,5	93,4		85,3	85,3	89,7
4	Meisje	73,3	73,3	63,4	76,0	52,2	47,1	88,0	69,3	65,0	85,0	96,7	42,5	70,0		78,2	78,2	70,4
5	Meisje	86,7	86,7	81,4	84,0	87,8	64,3	74,0	62,9	80,0	92,5	95,0	15,0	63,4		78,2	78,2	75,4
6	Jongen	86,7	86,7	88,8	85,0	94,4	90,0	78,0	90,0	72,5	85,0	91,7	100	90,0		95,3	95,3	90,6
7	Meisje	80,0	80,0	72,4	81,0	67,2	81,4	62,0	82,8	70,0	87,5	93,3	76,0	86,7		84,7	84,7	79,8
8	Jongen	80,0	80,0	75,1	73,0	69,4	87,1	84,0	79,9	57,5	75,0	80,0	90,0	83,4		77,7	77,7	77,9
9	Jongen	83,3	83,3	88,0	90,0	88,9	81,4	88,0	86,0	75,0	82,5	91,7	95,0	80,0		86,5	86,5	86,4
10	Meisje	86,7	86,7	83,8	79,0	91,1	67,1	88,0	90,3	80,0	95,0	91,7	92,5	90,0		82,4	82,4	85,9
11	Meisje	83,3	83,3	77,3	83,0	72,2	84,3	74,0	83,3	80,0	92,5	81,7	95,0	70,0		77,1	77,1	79,9
12	Meisje	100	100	83,1	83,0	85,6	77,1	82,0	86,3	70,0	86,0	91,7	87,5	90,0		96,2	96,2	89,6
13	Jongen	80,0	80,0	77,2	73,0	77,8	72,9	88,0	68,4	70,0	80,0	83,3	52,5	66,7		72,9	72,9	73,7
14	Meisje	90,0	90,0	70,3	66,0	73,3	64,3	76,0	84,2	82,5	95,0	88,3	87,5	73,4		85,3	85,3	81,1
15	Jongen	93,3	93,3	77,2	77,0	80,0	64,3	82,0	75,2	80,0	66,0	86,0	82,5	63,4		83,5	83,5	80,2
	Gemiddelde	87,	87,	79,	80,	79,	75,	81,	81,	74,	85,	89,	79,	79,		83,	83,	82,
	Mediaan	86,	86,	77,	81,	80,	77,	82,	84,	75,	85,	91,	87,	81,		84,	84,	81,

Bijlage 3: enquête tweede en derde leerjaarBevraging onder de leerlingen van het 2de en 3de leerjaar

Ik ben een: jongen / meisje (omcirkel het goede antwoord).

Klas:

1. Welke les vind je het tofste? Omcirkel je antwoord.

W.O. Wiskunde Nederlands Spelling Muzische Frans

2. Vind je dit tof door de leerkracht of omdat je het gewoon interessant vindt?

Omcirkel een nummer.

1= ik vind het gewoon interessant

5= het komt door de leerkracht

1

2

3

4

5

3. Waar denk jij het eerste aan als je het woord leerkracht hoort? Omcirkel je antwoord.

Mannen

Vrouwen

Mannen en vrouwen

4. Naar wie luister jij het liefst? Omcirkel je antwoord.

De juffrouw

De meester

5. Waarom is dat?

6. Bij wie let je het meeste op in de les? Omcirkel je antwoord.

De juffrouw

De meester

7. Hoe komt het dat je bij deze leerkracht meer oplet dan bij de andere?

8. Hoeveel houdt de meester rekening met jouw gevoelens tijdens de les?

1= veel

5= weinig

1

2

3

4

5

9. Hoeveel houdt de juffrouw rekening met jouw gevoelens tijdens de les?

1= veel

5= weinig

1

2

3

4

5

10. Hoe streng vind je de juffrouw?

1= niet streng

5= zeer streng

1

2

3

4

5

11. Hoe streng vind je de meester?

1= niet streng

5= zeer streng

1

2

3

4

5

Bijlage 4: enquête vijfde leerjaarBevraging onder de leerlingen van het 5de leerjaar

Ik ben een: jongen / meisje (omcirkel het goede antwoord).

Klas:

1. Waar denk jij het eerste aan als je het woord leerkracht hoort? Omcirkel je antwoord.

Mannen

Vrouwen

Mannen en vrouwen

**2. Jullie hebben al les gehad van enkel de juf, enkel de meester maar ook van beiden tegelijk.
Wat vinden jullie het meest aangenaam en waarom?**

Enkel de juf

Enkel de meester

Beiden

Omdat, _____

3. Meesters en juffrouwen zijn verschillend in hun manier van lesgeven.

Ben je akkoord met deze stelling? Omcirkel een nummer.

1= helemaal mee akkoord

5= helemaal niet mee akkoord

1

2

3

4

5

4. Welke karaktertrekken zou je bij de meester plaatsen?

Omcirkel en vul eventueel zelf aan.

Humoristisch

Streng

Lief

Behulpzaam

Vrolijk

Luid

Begripvol

Anderen: _____

5. Welke karaktertrekken zou je bij de juffrouw plaatsen?

Omcirkel en vul eventueel zelf aan.

Humoristisch

Streng

Lief

Behulpzaam

Vrolijk

Luid

Begripvol

Anderen: _____

Bijlage 5: enquête tweede middelbaar (vroegere) ASO

Bevraging onder de leerlingen van het 2de middelbaar: theoretisch gericht (ASO)

Ik ben een: jongen / meisje (omcirkel het goede antwoord).

Klas:

1) Denk terug aan de lagere school, welke leerkracht is je het meeste bijgebleven? Schrijf enkel zijn of haar voornaam, bijvoorbeeld juf Ellen of meester Jonas.

2) Waarom bleef hij/zij jou het meeste bij? Schrijf een aantal karaktereigenschappen neer wat deze persoon bijzonder maakt (bijvoorbeeld lief, grappig, vrolijk, behulpzaam ...).

3) Er studeren meer vrouwen dan mannen af als leerkracht. Heeft dat volgens jou een invloed op jullie, de leerlingen? Leg het kort uit.

-op je prestaties/punten?

-op hoe je je voelt in de les/op school?

4) In welke mate heeft de leerkracht een invloed op jouw studiekeuzes?

1= veel

5= weinig

1

2

3

4

5

5) Stellingen:

Mijn aandacht bij een les hangt ervan of de leerkracht een man of een vrouw is.

- A) EENS
- B) ONEENS

Ik voel mij meer op mijn gemak bij een vrouwelijke leerkracht.

- A) EENS
- B) ONEENS
- C) MAAKT GEEN VERSCHIL

Het onderwijs is de laatste jaren meer een beroep voor vrouwen geworden.

- A) EENS
- B) ONEENS

Bijlage 6: enquête tweede middelbaar (vroegere) TSO

Bevraging onder de leerlingen van het 2de middelbaar: praktisch gericht (TSO)

Ik ben een: jongen / meisje (omcirkel het goede antwoord).

Klas:

1) Een vraag voor de jongens die niet op sociaal of VV zitten:

Als jongen zou ik de richting sociaal of VV niet kiezen omdat: (Omcirkel je antwoord)

- A) Ik er geen interesse in heb;
- B) Ik het idee heb dat het een richting is voor meisjes;
- C) Ik het niet mag van mijn familie;
- D) Andere reden: _____

2) Een vraag voor de jongens die wel op sociaal of VV zitten:

De keuze voor deze richting heb ik gemaakt doordat: (Omcirkel je antwoord)

- A) Ik er interesse in heb;
- B) Ik op voorhand wist dat ik niet de enige jongen zou zijn;
- C) Op aanraden van mijn familie;
- D) Andere reden: _____

3) Stellingen:

Een mannelijke leerkracht in de richtingen STV en verzorging zou zorgen voor meer jongens in die richtingen net zoals een vrouwelijke leerkracht in de richting EM voor meer meisjes zouden zorgen.

- C) EENS
- D) ONEENS

Ik voel mij meer op mijn gemak bij een wrouwelijke leerkracht.

- A) EENS
- B) ONEENS
- C) MAAKT GEEN VERSCHIL

Ik kijk meer op/luister beter naar een mannelijker leerkracht omdat zij strenger zijn.

- A) EENS
- B) ONEENS

Bijlage 7: enquête lerarenopleidingBevraging bij de studenten aan de lerarenopleiding –
UCLL in Hasselt en Diepenbeek.

Beste student

Eerst en vooral een grote dank je wel dat je wilt participeren aan deze kleine steekproef. Het is in functie van mijn eindwerk dat onderzoek doet naar de feminisering van het onderwijs. Het doel van deze schriftelijke bevraging is het bekomen van cijfers/statistieken die mijn theoretisch deel kracht bijzetten of juist ontkrachten.

Gelieve alle antwoorden onder of bij de desbetreffende vraag te typen in de **blauwe kleur**. Sla het geheel op na het invullen en stuur mij het bestand door naar guy.manders@janrosier.be

Alvast bedankt
Guy Manders

Deel I: algemene gegevens

Naam	
Leeftijd	
Geslacht	
Vooropleiding	

Deel II: open vragen

Gelieve het antwoord in het **blauw** te typen onder de vraag.

1. Op welke leeftijd had je interesse voor het beroep leerkracht? Was daar toen een bepaalde reden voor?
2. Denk terug aan het begin van je opleiding. Wat waren je motieven om te beginnen aan de lerarenopleiding?
3. Welke invloed hadden de maatschappij en de media op jouw keuzeprocessus?
4. Wat vind jij van de stelling 'lesgeven is een vrouwelijk beroep'?
5. Vind je dat we dit stereotiep beeld moeten doorbreken? Waarom wel/niet?
6. Geef 1 concreet voorbeeld hoe we dit zouden kunnen bereiken volgens jou.
7. Hoe ervaar jij het tekort aan mannelijke studenten? Heb je hier frustraties bij, zo ja welke?
8. Wat in de opleiding/het beroep spreekt je aan?
9. Wat in de opleiding/het beroep steekt je tegen?
10. Krijg je voldoende begeleiding in de opleiding? Waar kan het nog wat beter?
11. Om welke redenen denk je dat de mannelijke studenten vroegtijdig stoppen met de opleiding? Waar lopen ze tegen op in de opleiding?

12. Verschil jij met het andere gender op gebied van lesgeven? Op welke manier?
 13. Moet de genderbalans in het lerarenteam (meer) in evenwicht zijn volgens jou? Waarom wel/niet?
 14. Stel dat je de minister van onderwijs bent. Wat ga je promoten om het beroep aantrekkelijker te maken: de intrinsieke of de extrinsieke jobkenmerken? Waarom?
 15. Hoe zou je dit doen? Noteer enkele concrete voorstellen.

Deel III: gesloten vragen (stellingen)

1= helemaal mee akkoord	2= akkoord	3= geen mening/ neutraal	4= niet akkoord	5= helemaal niet akkoord
----------------------------	------------	-----------------------------	-----------------	-----------------------------

Zet jouw antwoord in het **blauw en vet**.

- A. Op het einde van het secundair onderwijs (3de graad) werd ik voldoende ingelicht over mijn mogelijkheden.

1 2 3 4 5

- B. Het profiel van de lerarenopleiding werd mij tijdens infodagen zeer duidelijk gemaakt.

1 2 3 4 5

- C. De lerarenopleiding spreekt meer zogezegde vrouwelijke interesses aan dan de mannelijke.

1 2 3 4 5

- D. Om meer mannen aan te lokken moeten de lerarenopleidingen ‘stoerder’ worden.

1 2 3 4 5

- E. Jongens botsen meer met deadlines, taken, lesvoorbereidingen ... dan meisjes.

1 2 3 4 5

- F. Een instaproef voor de lerarenopleiding is een goed idee.

1 2 3 4 5

- G. De opleiding ‘upgraden’ naar master zou de status van het beroep verhogen en dus ook meer mannen naar het onderwijs lokken.

1 2 3 4 5

H. Vrouwen kiezen vaker een beroep in het onderwijs omdat ze dit goed kunnen combineren met een gezinsleven.

1 2 3 4 5

I. Als de meesters er niet komen dan moeten we de juffrouwen leren meer 'meester' te zijn.

1 2 3 4 5

J. Jongens in het basisonderwijs kunnen perfect opgroeien zonder mannelijke identificatie/mannelijke rolmodellen.

1 2 3 4 5

Bijlage 8: enquête werkveld

Bevraging onder het onderwijzend personeel

1 Waarom koos je voor een job in het onderwijs?

2 Zou je als man zijnde meer mannen in het onderwijs willen? Waarom wel/niet?

3 Zou je als vrouw zijnde meer mannen in het onderwijs willen? Waarom wel/niet?

4 Heeft de genderbalans onder het onderwijzend personeel een invloed op je manier van werken?
Op welke manier?

5 Als man zijnde, heb je er ooit aan gedacht om te stoppen met het onderwijs? Wat was/waren de red(en) hiervoor?

